මොග්ගල්ලාන වුත්තිවිවරණපඤ්චිකා.

වුත්තිසමෙතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

සද්ධම්මිද්ධගුණං සාධු නමස්සිත්වා තථාගතං,
සධම්මසඞ්ඝං භාසිස්සං මාගධං සද්දලක්ඛණං.

අකාරාදයො නිග්ගහීතන්තා තෙචත්තාලීසක්ඛරා වණ්ණා නාම හොන්ති, අ ආ ඉ ඊ උ ඌ එ ऐ ඔ औ ක ඛ ග ඝ ඞ ච ඡ ජ ඣ ඤ ට ඨ ඩ ඪ ණ ත ථ ද ධ න ප ඵ බ භ ම ය ර ල ව ස හ ළ අං; තෙන ක්වත්ථො ''ඤොනාම වණ්ණෙ''. තිතාලීසාති වචනං කත්ථචි වණ්ණලොපං ඤාපෙති; තෙන-පටිසඞ්ඛායොනි සොති-ආදි සිද්ධං.

දසාදො සරා-.

තත්ථාදිම්හි දස වණ්ණා සරා නාම හොන්ති; තෙන ක්වත්ථො ''සරො ලොපො සරෙ''. ච්චාදි.

ද්වෙද්වෙ සවණ්ණා-.

තෙසු ද්වෙද්වෙ සරා සවණ්ණා නාම හොන්ති; තෙන ක්වත්ථො ''වණ්ණපරෙණ සවණ්ණොපි''

1.2.

පුබ්බො රස්සො-.

තෙසු ද්වීසු යො යො පුබ්බො සො සො රස්සසඤ්ඤො හොති; තෙසු එ ඔ සංයොගතො පුබ්බාව දිස්සන්ති; තෙන ක්වත්ථො ''රස්සො වෙ''.ච්චාදි.

පරො දීඝො-.

තෙස්වෙව ද්වීසු යො යො පරො සො සො දීඝසඤ්ඤො හොති; තෙන ක්වත්ථො'යොලොපනිසු දීඝො''.ච්චාදි.

කාදයො බ්‍යඤ්ජනා-.

කකාරාදයො වණ්ණා නිග්ගහීතපරියන්තා බ්‍යඤ්ජනසඤ්ඤා හොන්ති; තෙන ක්වත්ථො ''බ්‍යඤ්ජනෙ දීඝරස්සා''.ච්චාදි.

පඤ්ච පඤ්චකා වග්ගා-.

කාදයො පඤ්චකා පඤ්ච වග්ගා නාම හොන්ති; තෙන ක්වත්ථො ''වග්ගෙ වග්ගන්තො''. ච්චාදි.

බින්දු නිග්ගහීතං-.

ය්වායං වණ්ණෙ බින්දුමත්තො සො නිග්ගහීතසඤ්ඤො හොති; තෙන ක්වත්ථො ''නිග්ගහීතම්''. ච්චාදි; ගරුසඤ්ඤා කරණං අන්වත්ථසඤ්ඤත්ථං.

ඉයුවණ්ණා ඣලා නාමස්සන්තෙ-.

නාමං පාටිපදිකං තස්ස අන්තෙ වත්තමානා ඉවණ්ණුවණ්ණා ඣලසඤ්ඤා හොන්ති යථාක්කමං; තෙන ක්වත්ථො''ඣලා වෙ''. ච්චාදි.

පිත්ථියං-.

ඉත්ථියං වත්තමානස්ස නාමස්සන්තෙ වත්තමානා ඉවණ්ණු වණ්ණා පසඤ්ඤා හොන්ති; තෙන ක්වත්ථා ''යෙ පස්සිවණ්ණස්ස''. ඉච්චාදි.

සා-.

ඉත්ථියං වත්තමානස්ස නාමස්සන්තෙ වත්තමානො ආකාරො සසඤ්ඤො හොති; තෙන ක්වත්ථො ‘‘සබ්‍රහ්මාදිතෙ‘‘.ච්චාදි.

ගොසයාලපනෙ-.

ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො හොති; තෙන ක්වත්ථො ‘‘ගෙ වෙ‘‘.ච්චාදි.

සඤ්ඤාධිකාරො.

විධිබ්බිසෙසනන්තස්ස-.

යං විසෙසනං තදන්තස්ස විධි ඤාතබ්බො; ‘‘අතො යොනං ටාටෙ‘‘. නරා නරෙ.

සත්තමියං පුබ්බස්ස-.

සත්තමීනිද්දෙසෙ පුබ්බස්සෙව කාරියං ඤතබ්බං; ‘‘සරො ලොපො සරෙ‘‘. වෙළග්ගං; තමහන්තීධ කස්මා න හොති; සරෙතොපසිලෙසිකාධාරො තත්ථෙතාව වුච්චතෙ පුබ්බස්සෙව හොති න පරස්සාති.

පඤ්චමියං පරස්ස-.

පඤ්චමීනිද්දෙසෙ පරස්ස කාරියං ඤතබ්බං; ‘‘අතො යොනං ටාටෙ‘‘. නරා නරෙ; ඉධ න හොති ජන්තුයො අනන්තා; ඉධ කස්මා න හොති; ඔසධ්‍යො අනන්තරෙ කතත්ථතාය න ව්‍යව හිතස්ස කාරියං.

ආදිස්ස-.

පරස්ස සිස්සමානං කාරියමාදිවණ්ණස්ස ඤාතබ්බං; ‘‘ර සඞ්ඛ්‍යාතො වා‘‘. රාජිනා.

ඡට්ඨීයන්තස්ස-.

ඡට්ඨීනිද්දිට්ඨස්ස යං කාරියං තදන්තස්ස වණ්ණස්ස විඤ්ඤෙය්‍යං ‘‘රාජස්සි නාම්හි‘‘. රාජිනා.

ඞනුබන්ධො-.

ඞකාරො’නුබන්ධො යස්ස සො’න්තස්ස හොති; ‘‘ගොස්සාවඞ‘‘. ගවාස්සං.

ටනුබන්ධානෙකවණ්ණා සබ්බස්ස-.

ටකාරො’නුබන්ධො යස්ස සො’නෙකක්ඛරො වාදෙසො සබ්බස්ස හොති; ‘‘ඉමස්සානිත්ථියං ටෙ‘‘. එසු ‘‘නාම්හනිමි‘‘. අනෙන.

ඤකානුබන්ධාද්‍යන්තා-.

ඡට්ඨීනිද්දිට්ඨස්ස ඤානුබන්ධකානුබන්ධා ආද්‍යන්තා හොන්ති; ‘‘බ්‍රූතො තිස්සීඤ‘‘. බ්‍රවීති, ‘‘භූස්ස වුක‘‘. බභූව.

මනුබන්ධො සරානමන්තා පරො-.

මකාරො’නුබන්ධො යස්ස සො සරානමන්තා සරා පරො හොති; ‘‘මඤ්ච රුධාදීනං‘‘. රුන්ධති.

විප්පටිසෙධෙ-.

ද්වින්නං තිණ්ණං වා පුරිසානං සහප්පත්තියං පරො; සො ච ගච්ඡති ත්වඤ්ච ගච්ඡසි, තුම්හෙ ගච්ඡථ; සො ච ගච්ඡති ත්වඤ්ච ගච්ඡසි අහඤ්ච ගච්ඡාමි, මයං ගච්ඡාම.

සඞ්කෙතො’නවයවො’නුබන්ධො-.

යො'නවයවභූතො සඞ්කෙතො සො'නුබන්ධොති ඤතබ්බො;ලතුපිතාදීනමාසිම්හි. කත්තා, සඞ්කෙතග්ගහණං කිං? පකතීයාදිසමුදායස්සානුබන්ධතා මා හොතූති; අනවයවො හි සමුදායො සමුදායරූපත්තායෙව; අනවයවග්ගහණං කිං?'අතෙන'. ජනෙන; ඉමිනාව ලොපස්සාවගතත්තා නානුබන්ධලොපාය වචනමාරද්ධං.

වණ්ණපරෙන සවණ්ණො'පි-.

වණ්ණසද්දො පරො යස්මා තෙන සවණ්ණො'පි ගය්හති සංව රූපං; යුවණ්ණානමෙඔ ලුත්තා''. වාතෙරිතං, සමොනා.

න්තු වන්තුමන්ත්වාවන්තුතවන්තුසම්බන්ධි-.

වන්ත්වාදිසම්බන්ධියෙව න්තු ගය්හති, ''න්තන්තූනං න්තො යොම්හි පඨමෙ''. ගුණවන්තො; වන්ත්වාදිසම්බන්ධීති කිං; ජන්තු තන්තු.

පරිභාසායො.

සරො ලොපො සරෙ-.

සරෙ සරො ලොපනීයො හොති; තත්‍රිමෙ, සද්ධින්ද්‍රියං, නො හෙතං, භික්ඛුනොවාදො, සමෙතායස්මා, අභිභායතනං, පුත්තා මත්ථි, අසන්තෙත්ථ.

පරො ක්වචි ලොපනීයො හොති; සො'පි, සාව, යතොදකං, තතොව; ක්වචීති කිං? සද්ධින්ද්‍රියං අයමධිකාරො ආපරිච්ඡෙදාවසානා තෙන නාතිප්පසඞ්ගො.

නද්වෙවා-.

පුබ්බපරසරා ද්වෙ'පි වා ක්වචි න ලුප්‍යන්තෙ; ලතා ඉව ලතෙව ලතාව.

යුවණ්ණානමෙඔ ලුත්තා-.

ලුත්තා සරා පරෙසං ඉවණ්ණුවණ්ණානං එඔ හොන්ති වා යථාක්කමං; තස්සෙදං, වාතෙරිතං, නොපෙති, වාමොරු, අතෙව'ඤ්ඤෙ, වොදකං; කථං පච්චොරස්මන්ති; යොගවිභගා, වාත්වෙව තස්සිදං; ලුත්තෙති කිං? ලතා ඉව.

යවා සරෙ-.

සරෙ පරෙ ඉවණ්ණුවණ්ණානං යකාරවකාරා හොන්තිව යථාක්කමං; ව්‍යාකතො, ඉච්චස්ස, අජ්ඣිණමුත්තො, ස්වාගතං, භවාපනලානීලං; වාත්ථෙව-ඉතිස්ස; ක්වචීත්වෙව-යානීධ, සුපට්ඨිතං.

එඔනං-.

එඔනං යවා හොන්ති වා සරෙ යථාක්කමං; ත්‍යජ්ජ තෙ'ජ්ජ ස්වාහං සො'හං,ක්වචිත්වෙව-පුත්තාමත්ථි අසන්තෙත්ථ.

ගොස්සාවඞ්-.

සරෙ ගොස්ස අවඞ් හොති; ගවාස්සං; යථරිව තථරිවෙතිනිපාතාව; භුසාමිවෙති ඉවසද්දො එවත්ථො.

බ්‍යඤ්ජනෙ දීඝරස්සා-.

රස්සදීඝානං ක්වචි දීඝරස්සා හොන්ති බ්‍යඤ්ජනෙ; තත්‍රායං, මුනීවරෙ, සම්මදෙව, මාලභාරී.

සරම්හා ද්වෙ-

සරම්හා පරස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස ක්වචි ද්වෙ රූපා හොන්ති; පග්ගහො; සරම්හාති-කිං? තංඛණං.

චතුත්ථදුතියෙස්වෙසං තතියපඨමා-.

චතුත්ථදුතියෙසු පරෙස්වෙසං චතුත්ථදුතියානං තබ්බග්ගෙ තතියපඨමා හොන්ති පච්චාසත්ත්‍යා; මහද්ධනො, යස ත්ථෙරො, අප්පුටං, අබ්භුග්ගතො; එස්විති-කිං? ථෙරො; එසන්තිකිං?පත්ථො.

විතිස්සෙවෙ වා-.

එවසද්දෙ පරෙ ඉතිස්ස වො හොති වා; ඉත්ථෙව ඉච්චෙව; එවෙති-කිං,ඉච්චාහ.

ඤොනම වණ්ණෙ-.

ඤානං වණ්ණෙ ක්වචි අ හොති වා; දිස්වා යාවකමාගතෙ, අකරම්හසතෙ,එසඅත්ථො, එසධම්මො, මග්ගො අග්ගමක්ඛායති, ස්වායතනං, හියාත්තනං, කරස්සු; වාත්වෙව-යාවකෙ ආගතෙ, එසො ධම්මො; වණ්ණෙති කිං?සො.

නිග්ගහීතං-.

නිග්ගහීතමාගමො හොති වා ක්වචි; චක්ඛුං උදපාදි චක්ඛු උදපාදි, පුරිමංජාති පුරිමජාති, කත්තබ්බං කුසලං බහුං. අවං සිරොති-ආදිසු නිච්චං වවත්ථිතවිභාසත්තා වාධිකාරස්ස; සාමත්ථී යෙනාගමොව ස ච රස්සසරස්සෙව හොති තස්ස රස්සානුගතත්තා.

ලොපො-.

නිග්ගහීතස්ස ලොපො හොති වා ක්වචි; ක්‍යාහං කීමහං, සා රත්තො සංරත්තො; සල්ලෙඛො-ගත්තුකාමො-ගන්තුමනොතිආදිසු නිච්චං.

පරසරස්ස-

නිග්ගහීතම්හා පරස්ස සරස්ස ලොපො හොති වා ක්වචි; ත්වංසි ත්වමසි.

වග්ගෙ වග්ගන්තො-

නිග්ගහීතස්ස ඛො වග්ගෙ වග්ගන්තො වා හොති පච්චා සත්‍යා; තඞ්කරොති තං කරොති, තඤ්චරති තං චරති, තණ්ඨානං තං ඨානං, තන්ධනං තං ධනං, තම්පාති තං පාති; නිච්චං පද මජ්ඣෙ, ගන්ත්වා; ක්වචඤ්ඤත්‍රාපි, සන්තිට්ඨති.

යෙවහිසුඤ්ඤො-.

යඑවහිසද්දෙසු නිග්ගහීතස්ස වා ඤො හොති; යයඤ්ඤදෙව, තඤ්ඤෙව, තඤ්හි; වාත්වෙව-යංයදෙව.

යෙ සංස්ස-

සංසද්දස්ස යං නිග්ගහීතං තස්ස වා ඤො හොති යකාරෙ; සඤ්ඤමො සංයමො.

මයදා සරෙ-.

නිග්ගහීතස්ස මයදා හොන්ති වා සරෙ ක්වචි; තමහං, තයිදං, තදලං; වාත්වෙව-තං අහං.

වනතරගා වාගමා-.

එතෙ මයදා වාගමා හොන්ති සරෙ වා ක්වචි; තිවඞ්ගිකං, ඉතො නායති, විනිත්වා, තස්මාතිහ, නිරොජං, පුථගෙව, ඉධමාහු, යථයිදං, අත්තදත්ථං; වාත්වෙව-අත්තත්ථං; අතිප්පගො ඛො තාවාති-පඨමන්තො පගසද්දොව.

ඡා ළො-.

ඡසද්දා පරස්ස සරස්ස ළකාරො ආගමො හොති වා; ඡළභං, ඡළායතනං; වාත්වෙව-ඡ අභිඤ්ඤා.

තදමිනාදීනි-

තදමිනාදීනි සාධූනි භවන්ති? තං ඉමිනා තදමිනා, සකිං ආගාමී සකදාගාමී, එකං ඉධ අහං එකමිදාහං, සංවිධාය අවහාරො සංවිදාවහාරො, වාරිනො වාහකො වලාහකො, ජීවනස්ස මුතො ජීමූතො, ඡවස්ස සයනං සුසානං, උද්ධං ඛමස්ස උදුක්ඛලං, පිසි තාසො පිසාචො, මහියං රවතීති මයූරො; එවමඤ්ඤෙපි පයොග තො'නුගන්තබ්බා; පරෙසං පිසොදරාදිච්චෙදං දට්ඨබ්බං.

තවග්ගවරණානං යෙ චවග්ගබයඤා-.

තවග්ගවරණානං චවග්ගබයඤා හොන්ති යථාක්කමං යකාරෙ; අපුච්චණ්ඩකායං, තච්ඡං, යජ්ජෙවං, අජ්ඣත්තං, ථඤඤ්ඤං, දිබ්බං, පයොයසනා, පොක්ඛරඤ්ඤො; ක්වචීත්වෙව-රත්‍යා.

වග්ගලසෙහි තෙ-

වග්ගලසෙහි පරස්ස යකාරස්ස ක්වචි තෙ වග්ගලසා හොන්ති; සක්කතෙ, පච්චතෙ, අට්ටතෙ, කුප්පතෙ, එල්ලතෙ, අස්සතෙ, ක්වචී ත්වෙව-ක්‍යාහං.

හස්ස විපල්ලාසො-

හස්ස විපල්ලාසො හොති යකාරෙ; ගුය්හං.

වෙ වා-.

හස්ස විපල්ලාසො හොති වා වකාරෙ; බව්හාබාධො බහ්වා බාධො.

තථනරානං ටඨණලා-.

තථනරානං ටඨණලා හොන්තී වා; දුක්කටං, අට්ඨකථා, ගහණං, පලිසො, පලායති, වාත්වෙව-දුක්කතං; ක්වචීත්වෙව-සුගතො.

සංයොගාදිලොපො-

සංයොගස්ස යො ආදිභූතො'වයවො තස්ස වා ක්වචී ලොපො හොති; පුප්ඵංසා, ජායතෙ'ගිනි.

විච්ඡාභික්ඛඤ්ඤෙසු ද්වෙ-

වීච්ඡායමාභික්ඛඤ්ඤෙ ච යං වත්තතෙ තස්ස ද්වෙ රූපානි හොන්ති, ක්‍රියාය ගුණෙන දබ්බෙන වා භින්නෙ අත්ථෙ ව්‍යාපිතු මිච්ඡා වීච්ඡා; රුක්ඛංරුක්ඛං සිඤ්චති, ගාමොගාමො රමණීයො, ගාමෙ ගාමෙ පානීයං, ගෙහෙ ගෙහෙ ඉස්සරො, රසං රසං භක්ඛයතී, කිරියං කිරියමාරභතෙ.

අත්ථීයෙවානුපුබ්බියෙ'පි වීච්ඡා, මූලෙ ථූලා, අග්ගෙ අග්ගෙ සුඛුමා; යදි හි එත්ථ මූලග්ගභෙදො න සියා ආනුපුබ්බියම්පි න භවෙය්‍ය, (ජෙට්ඨං ජෙට්ඨමනුප්පවෙසය) මාසකං මාසකං ඉමම්හා කහාපණා භවන්තානං ද්වින්නං දෙහීති- මාසකං මාසකම්ච්චෙතස්මා වීච්ඡාවගම්‍යතෙ සද්දන්තරතො පන ඉමම්හා කහාපණාති අවධාරණං; පුබ්බං පුබ්බං පුප්ඵන්ති, පඨමං පඨමං පච්චන්තීති වීච්ඡාව; ඉමෙ උභො අඩ්ඪා කතරා කතරා එසං ද්වින්නමඩ්ඪතා, සබ්බෙ ඉමෙ අඩ්ඪා කතමා කතමා ඉමෙසං අඩ්ඪතා, ඉහාපි වීච්ඡාව; ආභික්ඛඤ්ඤං-පොනොපුඤ්ඤං, පචති පචති පපචති පපචති, ලුනාහි ලුනාහිත්වෙවායං ලුනාති, භුත්වා භුත්වා ගච්ඡති, පටපටා කරොති, පටපටායති.

ස්‍යාදිලොපො පුබ්බස්සෙකස්ස-.

වීච්ඡාමෙකස්ස ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස ස්‍යාදිලොපො හොති, එකෙකස්ස, කථං මත්ථකමත්ථකෙනාති? ස්‍යාදිලොපො පුබ්බස්සාති යොගවිභාගා; න චාතිප්පඞ්ගො යොගවිභාගා ඉට්ඨප්පසිද්ධීති.

සබ්බාදීනං වීතිහාරෙ-.

සබ්බාදීනං වීතිහාරෙ ද්වෙ භවන්ති පුබ්බස්ස ස්‍යාදිලොපො ච; අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස භොජකා, ඉතරීතරස්ස භොජකා.

යාව බොධං සම්භමෙ-.

තුරිතෙනාපායහෙතුපදස්සනං සම්භමො, තස්මිං සති වත්තු යාවන්තෙහ සද්දෙහි සො’ත්ථො විඤ්ඤායතෙ තාවන්තො සද්දා පයුජ්ජන්තෙ; සප්පො සප්පො සප්පො, බුජ්ඣස්සු බුජ්ඣස්සු බුජ්ඣස්සු, භින්නො භික්ඛුසඞ්ඝො භින්නො භික්ඛුසඞ්ඝො.

බහුලං-.

අයමධිකාරො ආසත්ථපරිසමත්තියා තෙන නාතිප්පසඞ්ගො ඉට්ඨසිද්ධි ච.

ඉති මොග්ගල්ලානව්‍යාකරණෙ වුත්තියං පඨමො කණ්ඩො.

ද්වෙද්වෙකානෙකෙසු නාමස්මා සියොඅංයොනාහිසනං ස්මාහිසනංස්මිංසු-.

එතෙසං ද්වෙ ද්වෙ හොන්ති එකානෙකත්ථෙසු වත්තමානතො නාමස්මා; මුනි මුනයො, මුනිං මුනයො, මුනිනා මුනීහි, මුනිස්ස මුනීනං, මුනිස්මා මුනීහි, මුනිස්ස මුනීනං, මුනිස්මිං මුනීසු, එවං කුමාරී කුමාරියො, කඤ්ඤා කඤ්ඤායොති; එතානි සත්ත දුකානි සත්තවිභත්තියො; විභාගො විභත්තීති කත්වා-එත්ථ සිඅමිතීකාරා කාරා ‘‘කිමංසිසූ‘‘ති. සංකෙතත්ථා.

කම්මෙ දුතියා-.

කරීයති කත්තුක්‍රියායාභිසම්බන්ධියතීති කම්මං, තස්මිං දුතියා විභත්ති හොති; කටං කරොති, ඔදනං පචති, ආදිච්චං පස්සති, ඔදනො පච්චතීති-ඔදනසද්දතො කම්මතා නප්පතීයතෙ, කිං වරහි? ආඛ්‍යාතතො; කටං කරොති විපුලං දස්සනීයන්ති- අත්ථෙව ගුණ යුත්තස්ස කම්මතා; ඉච්ඡිතෙ’පි කම්මත්තාව දුතියා සිද්ධ; ගාවුං පයො දොහති, ගොමන්තං ගාවං යාචති, ගවමවරුන්ධති වජං, මාණවකං මග්ගං පුච්ඡති, ගොමන්තං ගාවං භික්ඛතෙ, රුක්ඛමව චිනාති ඵලානි, සිස්සං ධම්මං බ්‍රූතෙ, සිස්සං ධම්මමනුසාසති.

එවමනිච්ඡිතෙ’පි; අහිං ලඞ්ඝයති, විසං භක්ඛෙති; යන්නෙ විච්ඡිතං නාපි අනිච්ඡිතං තත්ථාපි දුතියා සිද්ධා; ගාමං ගච්ඡන්තො රුක්ඛමූලමුපසප්පති, පථවිං අධිසෙස්සති, ගාමමධිතිට්ඨති, රුක්ඛ මජ්ඣාසතෙති-අධිසීඨාසානං පයොගෙ’ධිකරණෙ කම්මවචනිච්ඡා.

වත්තිච්ඡාතො හි කාරකානි හොන්ති; තං යථා- වලාහකා විජ්ජොතතෙ, වලාහකස්ස විජ්ජොතතෙ, වලාහකො විජ්ජොතතෙ, වලාහකෙ විජ්ජොතතෙ, වලාහකෙන විජ්ජොතතෙති.

එවමභිනවිසස්ස වා, ධම්මමභිනිවිසතෙ ධම්මෙ වා, තථා උපන්වජ්ඣාවසස්සාභොජනනවුත්තිවනස්ස; ගාමමුපවසති, ගාම මනුවසති, පබ්බතමධිවසති, ඝරමාවසති; අභොජනනිවුත්තිවච නස්සාති-කිං? ගාමෙ උපවසති-භොජනනිවුත්තිං කරොතීති අත්ථො. තප්පානාචාරෙ’පි කම්මත්තාව දුතියා සිද්ධා, නදිම්පිවති, ගාමං චරති; එවං සචෙ මං නාලපිස්සතීති-ආදිසුපි.

විභිතාච පටියොගෙ දුතියා, පටිභන්තු තං චුන්ද බොජ්ඣඞ්ගාති-තං පටි බොජ්ඣඞ්ගා භාසන්තුති අත්ථො; යදා තු ධාතුනා යුත්තො පති තදා තෙනායොගා සම්බන්ධෙ ඡට්ඨී ච තස්ස නප්පටි භාතීති? අක්ඛෙ දිබ්බති, අක්ඛෙහි දිබ්බති, අක්ඛෙසු දිබ්බතීතිකම්මකරණාධිකරණවචනිච්ඡා.

කාලද්ධානමච්චන්තසංයොගෙ-.

ක්‍රියාගුණදබ්බෙහි සාකල්ලෙන කාලද්ධානං සම්බන්ධො අච්චන්තසංයොගෙ, තස්මිං විඤ්ඤායමානෙ කාලසද්දෙහි අද්ධ සද්දෙහි ච දුතියා හොති; මාසමධීතෙ, මාසං කල්‍යාණී. මාසං ගුළධානා, කොසමධීතෙ, කොසං කුටිලා නදී, කොසං පබ්බතො; අච්චන්තසංයෙගෙති කිං? මාසස්ස ද්වීහමධීතෙ; කොසස්සෙක දෙසෙ පබ්බතො; පුබ්බන්හසමයං නිවාසෙත්වා, එකං සමයං භගවා, ඉමං රත්තිං චත්තාරො මහාරාජාති; එවමාදිසු කාලවාචීහි අච්චන්තසංයෙගත්තාව දුතියා සිද්ධා, විභත්තිවිපල්ලාසෙන වා බහුලං විධානා-

ඵලප්පත්තියං ක්‍රියාපරිසමත්ත්‍යාපවග්ගො තස්මිං විඤ්ඤාය මානෙ කාලද්ධානං ක්‍රියායාච්චන්තසංයොගෙ තතියාභිමතා සාපි කරණත්තාව සිද්ධා; මාසෙනානුවාකො’ධීතො, කොසෙනානුවා කො’ධීතොති; අනපවග්ගෙතු අසාධකතමත්තා කරණත්තාභවෙ දුතියාව මාසමධීතො’නුවාකො, න වානෙන ගහිතොති.

කාරකමජ්ඣෙ යෙ කාලද්ධානවාචිනො තතො සත්තමීපඤ්චමියො අභිමතා; අජ්ජ භුත්වා දෙවදත්තො ද්වීහෙ භුඤ්ජිස්සති ද්වීහා භුඤ්ජිස්සති, අත්‍රට්ඨො’යමිස්සාසො කොසෙ ලක්ඛං විජ්ඣති, කොසා ලක්ඛං විජ්ඣතීති-තාපීහ සකසකකාරකවචනිච්ඡායෙව සිද්ධා.

ගතිබොධාහාරසද්දත්ථකම්මකභජ්ජාදීනං පයොජ්ජෙ-.

ගමනත්ථානං බොධත්ථානං ආහාරත්ථානං සද්දත්ථානමකම්මකානං භජ්ජාදීනඤ්ච පයොජ්ජෙ කත්තරි දුතියා හොති, සාමත්ථියා ච පයොජකව්‍යාපාරෙන කම්මතාවස්ස හොතීති පතීයතෙ; ගම යති මාණවකං ගාමං, යාපයති මාණවකං ගාමං, බොධයති මාණවකං ධම්මං, වෙදයති මාණවකං ධම්මං, භොජයති මාණවකමොදනං, ආසයති මාණවකමොදනං, අජ්ඣාපයති මාණවකං වෙදං පාඨයති මාණවකං වෙදං, ආසයති දෙවදත්තං, සායයති දෙව දත්තං, අඤ්ඤං භජ්ජාපෙති, අඤ්ඤං කොට්ටාපෙති, අඤ්ඤඤ්ඤං සන්ථරාපෙති. එතෙසමෙවාති කිං?පාචයති ඔදනං දෙවදත්තෙන යඤ්ඤඤ්ඤදත්තො; පයෙ ජ්පොති කිං?ගච්ඡති දෙවදත්තො, යදා චරහිගමයති දෙවදත්තං යඤ්ඤ දත්තො, තමපරො පයොජයති තදා ගමයති දෙවදත්තං යඤ්ඤදත්තෙනෙති - භවිතබ්බං ගමයතිස්සාගමනත්ථත්තා.

හරාදීනං වා-.

හරාදීනං පයොජ්ජෙ කත්තරි දුතියා හොති වා; හාරෙති භාරං දෙවදත්තං දෙවදත්තෙනෙති වා, අජ්ඣොහාරෙති සත්තුං දෙවදත්තං දෙවදත්තෙනෙති වා, කාරෙති දෙවදත්තං දෙවදත්තෙනෙති වා, දස්සයතෙ ජනං රාජා ජනෙනෙති වා, අභිවාදයතෙ ගුරුං දෙවදත්තං දෙවදත්තෙනෙති වා.

න ඛාදාදීනං-.

ඛාදාදීනං පයොජ්ජෙ කත්තරි දුතියා න හොති; ඛාදයති දෙවදත්තෙන, ආදයති දෙවදත්තෙන, අව්හාපයති දෙවදත්තෙන, සද්දායති දෙවදත්තෙන, කන්දයති දෙවදත්තෙන, නායයති දෙවදත්තෙන.

වහිස්සානියන්තුකෙ-.()

වාහයති භාරං දෙවදත්තෙන; අනියන්තුකෙති-කිං?වාහයති ගාරං බලිවද්දෙ.

භක්ඛිස්සාහිංසායං-.()

භක්ඛයති මොදකෙ දෙවදත්තෙන; අහිංසායන්ති කිං? භක්ඛයති බලිවද්දෙ සස්සං.

ධ්‍යාදීහි යුත්තා-.

ධිආදීහි යුත්තතො දුතියා හොති? ධිරත්ථුමං පූතිකායං, අන්තරා ච රාජගහං, අන්තරා ච නාළන්දං, සමාධානමන්තරෙන, මුචලින්දමභිතො සරම්ච්චාදි-ඡට්ඨියාපවාදො යං.

ලක්ඛණිත්ථම්භූතවීච්ඡාස්වභිනා-.

ලක්ඛණාදිස්වත්ථෙස්වභිනා යුත්තම්හා දුතියා හොති; රුක්ඛ මභිවිජ්ජෙතතෙ විජ්ජු, සාධු දෙවදත්තො මාතරමභි, රුක්ඛං රුක්ඛමභිතිට්ඨති.

පතිපරීහි භාගෙ ච-.

පතිපරීහි යුත්තම්හා ලක්ඛණාදිසු භාගෙ චත්ථෙ දුතියා හොති; රුක්ඛම්පති විජ්ජොතතෙ විජ්ජු, සාධු දෙවදත්තො මාතරං පති, රුක්ඛං රුක්ඛං පති තිට්ඨති, යදෙත්ථ මං පති සියා, රුක්ඛං පරිවිජ්ජෙතතෙ විජ්ජු, සාධු දෙවදත්තො මාතරං පරි, රුක්ඛං රුක්ඛං පරි තිට්ඨති, යදෙත්ථ මං පරි සියා.

අනුනා-.

ලක්ඛණාදිස්වත්ථෙස්වනුනා යුත්තම්හා දුතියා හොති; රුක්ඛ මනුවිජ්ජොතතෙ විජ්ජු, සච්චකිරියමනුපවස්සි; හෙතු ච ලක්ඛණං භවති, සාධු දෙවදත්තො මාතරමනු, රුක්ඛං රුක්ඛමනු තිට්ඨති, යදෙත්ථ මං අනුසියා.

සහත්ථෙ-

සහත්ථෙ'නුනා යුත්තම්හා දුතියා හොති; පබ්බතමනුතිට්ඨති.

හීනෙ-

හීනත්ථෙ'නුනා යුත්තම්හා දුතියා හොති; අනුසාරිපුත්තං පඤ්ඤාවන්තො.

පඤ්ඤවන්තො-ම.

උපෙන-.

හිනත්ථෙ උපෙන යුත්තම්හා දුතියා හොති; උපසාරිපුත්ත පඤ්ඤාවන්තො.

සත්තම්‍යාධිකෙ‍්‍ය-.

ආධික‍්‍යත්ථෙ උපෙන යුත්තම්හා සත්තමී හොති; උපඛාරයං දොණො.

සාමිත්තෙ’ධිනා-.

සාමිභාවත්ථෙ’ධිනා යුත්තම්හා සත්තමී හොති; අධිබ්‍රහ්මදත්තෙ පඤ්චාලා, අධිපඤ්චාලෙසු බ්‍රහ්මදත්තො.

කත්තුකරණෙසු තතියා-.

කත්තරි කරණෙ ච‍ා කාරකෙ තතියා හොති; පුරිසෙන කතං, අසිනා ඡින්දති, පකතියාභිරූපො, ගොත්තෙන ගොතමො’සුමෙධො නාම නාමෙන, ජාතියා සත්තවස්සිකොති-භූධාතුස්ස සම්භවා කරණෙ එව තතියා; එවං සමෙන ධාවති, විසමෙන ධාවති, ද්විදොණෙන ධඤ්ඤං කිණාති, පඤ්චකෙන පසවො කිණාතීති.

සහත්ථෙන-

සහත්ථෙන යොගෙ තතියා සියා; පුත්තෙන සහාගතො, පුත්තෙන සද්ධිං ආගතො? තතියාපි ඡට්ඨීව අප්පධානෙ එව භවති.

ලක්ඛණෙ-.

ලක්ඛණෙ වත්තමානතො තතියා සියා; තිදණ්ඩකෙන පරිබ්බාජකමද්දක්ඛි, අක්ඛිනා කාණො, තෙන හි අඞ්ගෙන අඞ්ගිනො විකාරො ලක්ඛීයතෙ.

හෙතුම්හි-.

තක්කිරියායොග්ගෙ තතියා සියා; අන්නෙන වසති, විජ්ජාය යසො.

පඤ්චමීණෙ වා-.

ඉණෙ හෙතුම්හී පඤ්චමී හොති වා;ජළත්තා බද්ධො සතෙන වා.

ගුණෙ-

පරාඞ්ගභූතෙ හෙතුම්හි පඤ්චමී හොති වා; ජළත්තා බද්ධො ජළත්තෙන වා, පඤ්ඤාය මුත්තො, භුත්වා අභාවතො’නිච්චා, සඞ්ඛාර නිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො.

ඡට්ඨී හෙත්වත්ථෙහි-.

හෙත්වත්ථවචීහි යෙගෙ හෙතුම්හි ඡඨී සියයා; උදරස්ස හෙතු, උදරස්ස කාරණා.

සබ්බාදිතො සබ්බා-.

හෙත්වත්ථෙහි යොගෙ සබ්බාදීහි සබ්බා විභත්තියො හොන්ති; කො හෙතු, කං හෙතුං, කෙන හෙතුනා, තස්ස හෙතුස්ස, කස්මා හෙතුස්මා, කස්ස හෙතුස්ස, කස්මිං හෙතුස්මිං; කිං කාරණං, කෙන කාරණෙන; කිං නිමිත්තං, කෙන නිමිත්තෙන; කිං පයොජනං, කෙන පයොජනෙනෙච්චෙවමාදි –හෙත්වත්ථෙහීත්වෙව-කෙන කතං.

චතුත්ථී සම්පදානෙ-.

යස්ස සම්මා පදීයතෙ තස්මිං චතුත්ථී සියා; සඞ්ඝස්ස දදාති, ආධාරවිවක්ඛායං සත්තමීපි සියා, සඞ්ඝෙ දෙහි.

තාදත්ථෙය-.

තස්සෙදං තදත්ථං තදත්ථභාවෙ ජොතනීයෙ නාමස්මා චතුත්ථී සියා; සීතස්ස පටිඝාතාය, අත්ථාය හිතාය දෙවමනුස්සානං, නාලං දාරභරණාය, යූපාය දාරු, පාකාය වජතීත්වෙවමාදි.

කස්ස සාදුං න රුච්චති, මා ආයස්මන්තානම්පි සඞ්ඝභෙදො රුච්චත්ථ, ඛමති සඞ්ඝස්ස, හත්තමස්ස නච්ඡාදෙතීති- ඡට්ඨී සම්බන්ධ වචනිච්ඡායං; න චෙවං විරොධො සියා සදිසරූපත්තා එවං විධෙසු ච සම්බන්ධස්ස සද්දිකානුමතත්තා කස්ස වා ත්වං ධම්මං රොචෙසීති-අත්ථමත්තෙ පඨමා.

එවමඤ්ඤාපි විඤ්ඤෙය්‍යා පරතො'පි යථාගමං.

රඤ්ඤො සතං ධාරෙති, රඤ්ඤො ඡත්තං ධාරෙතීති සම්බන්ධෙ ඡට්ඨී; එවං රඤ්ඤො සිලාඝතෙ, රඤ්ඤො හනුතෙ, රඤ්ඤො උප තිට්ඨතෙ, රඤ්ඤො සපතෙ, දෙවාපි තස්ස පිහයන්ති තාදිනො, තස්ස කුජ්ඣ මහාවීර, යදිතං තස්ස පකුප්පෙය්‍යං, දුහයති දිසානං මෙඝො, යො මිත්තානං න දූහති,[ ] යො අප්පදුට්ඨස්ස නරස්ස දුස්සති, ක්‍යාහං අය්‍යානං අපරජ්ඣාමි, ඉස්සයන්ති සමණානං තිත්ථියා, ධම්මෙන නයමානානං කා උසූය, [ ] රඤ්ඤො භාග්‍යමා රජ්ඣති, රඤ්ඤො භාග්‍යමික්ඛතෙ, තෙන යාචිතො අයාචිතො වා තස්ස ගාවො පටිසුණාති, ගාවො ආසුණාති, භගවතො පච්චස්සොසුං, හොතු පතිගිණාති, හොත්වනුගිණාති, ආරොචයාමි වො, පතිවෙදයාමි වො, ධම්මං තෙ දෙසිස්සාමි, යථා නො සත්ථා ව්‍යාකරෙය්‍ය, අලං තෙ ඉධ වාසෙන, කිං තෙ ජටාහි දුම්මෙධ, අරහති මල්ලො මල්ලස්සාති –ජීවිතං තිණායපි න මඤ්ඤමනොති තාදත්ථෙය චතුත්ථී; තිණෙන යො අත්ථො තදත්ථායපීති අත්ථො;

''යො ච සිතච උණ්හච තිණා භියෝ‍යා න නමඤ්ඤති''

තිණම්ව ජීවිතං මඤ්ඤමානොති-සවිසයාව විභත්තියො; සග්ගාය ගච්ඡතීති-තාදත්ථෙය චතුත්ථී, යො හි සග්ගං ගච්ඡති තදත්ථං තස්ස ගමනන්ති–-කම්මවචනිච්ඡායං තු දුතියාව - සග්ගං ගච්ඡති; ආයුං භොතො හොතු, චිරං ජීවිතං භද්දං කල්‍යාණං අත්ථං පයොජනං කුසලං අනාමයං හිතං පථ්‍යං සුඛං සාතං භොතො හොතු; සාධු සම්මුති මෙතස්ස, පුත්තස්සාවිකරෙය්‍ය ගුය්හමත්ථං, තස්ස මෙ සක්කො පාතුරහොසි, තස්ස පහිණෙය්‍ය, භික්ඛූනං දූතං පාහෙසි, කප්පති සමණානං ආයොගො, එකස්ස ද්වින්නං තිණ්ණං වා පහොති, උපමං තෙ කරිස්සාමි, අඤ්ජලිං තෙ පගණ්හාමි, තස්ස ඵාසු, ලොකස්සත්ථො, නමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤ, සොත්ථි තස්ස, අලං මල්ලො මල්ලස්ස, සමත්ථො මල්ලො මිල්ලස්ස, තස්ස හිතං තස්ස සුඛං, ස්වාගතං තෙ මහාරාජාති-සබ්බත්ථ ඡට්ඨී සම්බන්ධෙ.

එවං විධමඤ්ඤම්පෙවං විඤ්ඤෙය්‍යං යථාගමං.

පඤ්චම්‍යාවධිස්මා-.

පදත්ථාවධිස්මා පඤ්චමී විභත්ති හොති; ගාමස්මා ආගච්ඡති එවං චොරස්මා භායති, චොරස්මා උත්තසති, චොරස්මා තායති චොරස්මා රක්ඛතීති.

සචෙභායථ දුක්ඛස්ස, පමාදෙ භයදස්සිවා තසන්ති දණ්ඩස්සාති,-ඡට්ඨීසත්තමියො'පි හොන්තෙව සම්බන්ධාධාරවචනිච්ඡායං අජ්ඣෙනා පරාජෙති, පටිපක්ඛෙ පරාජෙතීති-සවිසයාව විභත්තියො; සචෙ කෙවට්ටස්ස පරජ්ජිස්සාමීති- ඡට්ඨීපි හොති සම්බන්ධවචනිච්ඡායං, යවෙහි ගාවො වාරෙති, පාපා චිත්තං නිවාරයෙ, කාකෙ රක්ඛති තණ්ඩුලාති-සවිසයෙව පඤ්චමී? චිත්තං රක්ඛෙථ මෙධාවීති-දුතියාව දිස්සති කම්මත්ථෙ; උපජ්ඣායා අන්තරධායති, උපජ්ඣායා අධීතෙ; කාමතො ජායතී සොකොති-සවිසයෙව පඤ්චමී; තත්ථෙමිඤ්ඤයො'පි හොන්තෙව සවිසයෙ; හිමවන්තා පභවති ගඞ්ගා, පාණාතිපාතා විරමස්සු ඛිප්පං, අඤ්ඤො දෙවදත්තා, භින්නො දෙවදත්තාති-සමිසයෙව පඤ්චමී; අඤ්ඤො දෙවදත්තා, භින්නො දෙවදත්තාති-සවිසයෙව පඤ්චමී; එවං ආරා සො [ ] ආසවක්ඛයා, ඉතරො දෙවදත්තා, උද්ධං පාදතලා, අධො කෙසමත්ථකා, පුබ්බො ගාමා, පුබ්බෙව සම්බොධා, තතො පරං, තතො අපරෙන සමයෙන, තතුත්තරින්ති, සම්බන්ධ වචනිච්ඡායං ඡට්ඨීපි; පුරතො ගාමස්ස, දක්ඛිණතො ගාමස්ස, උපරි පබ්බතස්ස, හෙට්ඨා පාසාදස්සාති;පාසාදමාරුය්හ පෙක්ඛති, පාසාදා පෙක්ඛති, ආසනෙ උපවිසිත්වා පෙක්ඛති ආසනා පෙක්ඛතීති- අවධි වචනිච්ඡායං පඤ්චමී; පුච්ඡනඛ්‍යානෙසුපි; කුතො භවං, පාටලිපුත්ත ස්මාති; තථා දෙසකාලමානෙ'පි; පාටලිපුත්තස්මා රාජගහං සත්ත යොජනානි සත්තසු යොජනෙසූති වා; එවමිතො තිණ්ණං මාසා නමච්චයෙනාති; කිච්ඡා ලද්ධන්ති-ගුණෙ පඤ්චමී; කච්ඡෙන මෙ අධි ගතන්ති හෙතුම්හි කරණෙ වා තතියා; එවං ථොකා මුත්තො, ථො කෙන මුත්තොති, ථොකං චලතීති-ක්‍රියාවිසෙසනෙ කම්මනි දුතියා; දූරන්තිකත්ථයොගෙ'පි සවිසයෙව පඤ්චමීඡට්ඨියො සියුං; දූරංගාමස්මා, අන්තිකං ගාමස්මා, දූරං ගාමස්ස, අන්තිකං ගාමස්සාති-දූරන්ති කත්ථෙ හී තු සබ්බාව සවිසයෙ සියුං බාධකාභාවා; දූරෙ ගාමො, අන්තිකො ගාමොත්වෙවමාදි; කෙචි පනාහු අසත්තවචනෙහෙතෙහි පාටිපදිකත්ථෙ දුතියාතතියාපඤ්චමීසත්තමියො සත්තවචනෙහි තු සබ්බාව සවිසයෙති; තෙ පනඤ්ඤෙහෙව පටික්ඛිත්තා; දූරං මග්ගො, අන්තිකං මග්ගොති- ක්‍රියාවිසෙසනං භූධාතුස්ස ගම්ම මානත්තා; සුද්ධො ලොභනීයෙහි ධම්මෙහි, පරිමුත්තො දුක්ඛස්මා, විවිච්චෙව කාමෙහි, ගම්භීරතො ච පුථුලතො ච යොජනං, ආයාමෙන යොජනං, තතොප්පභුති, යතො සරාමි අත්තානන්ති-සවිසයෙව විභත්තියො.

අපපරිහි වජ්ජනෙ-.

වජ්ජනෙ වත්තමානෙහි අපපරිහි යොගෙ පඤ්චමී හොති; අපසාලාය ආයන්ති වාණිජා, පරිසාලාය ආයන්ති වාණිජා, සාලං වජ්ජෙත්වාති අත්ථො; වජ්ජනෙති කිං? රුක්ඛං පරිවිජ්ජොතතෙ විජ්ජු, ආපාටලිපුත්තස්මා වස්සි දෙවොති-මරියාදාභිවිධිම්හියෙව පඤ්චමී, විනා පාටලපුත්තෙන සහ වෙති-විසෙසො; එවං යාව පාටලිපුත්තස්ම වස්සි දෙවොති.

පටිනිධිපටිදානෙසු පතිනා-.

පටිනිධිම්හි පටිදානෙ ච වත්තමානෙන පතිනා යොගෙ නාමස්මා පඤ්චමී විභත්ති හොති; බුද්ධස්මා පති සාරිපුත්තො, සතමස්ස තෙලස්මා පති දදාති, පටිනිධිපටිදානෙසූති-කිං? රුක්ඛං පති විජ්පොතතෙ.

රිතෙ දුතියා ච-

රිතෙ සද්දෙන යොගෙ නාමස්මා දුතියා හොති පඤ්චමී ච රිතෙ සද්ධම්මං, රිතෙ සද්ධම්මා.

විනාඤ්ඤත්‍ර තතියා ච-.

විනාඤ්ඤත්‍රසද්දෙහි යොගෙ නාමස්මා තතියා ච හොති, දුතියාපඤ්චමියො ච; විනා වාතෙන, විනා වාතං, විනා වාතස්මා, අඤ්ඤත්‍ර එකෙන පිණ්ඩපාතනීහාරකෙන, අඤ්ඤත්‍ර ධම්මං, අඤ්ඤත්‍ර ධම්මා.

පුථනානාහි-.

එතෙහි යොගෙ තතියා හොති පඤ්චමී ච; පුථගෙව ජනෙන, පුථගෙව ජනස්මා, ජනෙන නානා, ජසන්මා නානා.

සත්තම්‍යාධාරෙ-.

ක්‍රියාධාරභූතකත්තුකම්මානං ධාරණෙන යො ක්‍රියායාධාරො තස්මිං කාරකෙ නාමස්මා සත්තමී හොති; කටෙ නිසීදති, ථාලියං ඔදනං පචති, ආකාසෙ සකුණා, තිලෙසු තෙලං, ගඞ්ගායං වජො.

නිමිත්තෙ-.

නිමිත්තත්ථෙ සත්තමී හොති; අජිනම්හි හඤ්ඤතෙ දීපි, මුසා වාදෙ පාචිත්තියං.

යබ්භාවො භාවලක්ඛණං-.

යස්ස භාවො භාවන්තරස්ස ලක්ඛණං භවති තතො සත්තමී හොති; ගාවීසු දුය්හමානාසු ගතො, දුද්ධාසු ආගතො; භාවොති කිං? යො ජටාහි ස භුඤ්ජති; භාවලක්ඛණන්ති කිං;යො භුජතෙ සො දෙවදත්තො? අකාලෙ වස්සති තස්ස, කාලෙ තස්ස න වස්සතීති-විසයසත්තමී.

ඡට්ඨී චානාදරෙ-.

යස්ස භාවො භාවන්තරස්ස ලක්ඛණං භවති තතො ඡට්ඨී භවති සත්තමී චානාදරෙ ගම්‍යානෙ.

> ''ආකොටයන්තො සො නෙති සිවිරාජස්ස පෙක්ඛතො;
> මච්චු ගච්ඡති ආදාය පෙක්ඛමානෙ මහාජනෙ.

ගුන්නං සාමීති-සම්බන්ධෙ ඡට්ඨී, ගෙංසු සාමීති විසයසත්තමී, එවං ගුන්නමිස්සරො ගොසිස්සරො, ගුන්නං අධිපති ගොසු අධිපති, ගුන්නං දායාදො ගොසු දායාදො ගුන්නං සක්ඛි ගොසු සක්ඛි, ගුන්නං පතිභූ ගොසුපතිභූ, ගුන්නං පසූතො ගොසු පසූතො, කුසලා නච්චගීතස්ස කුසලා නච්චගීතෙ, ආයුත්තො කටකරණස්ස ආයුත්තො කටකරණෙ, තථාධාරවචනිච්ඡායං පත්තමී; භික්ඛුසු අභිවාදෙන්ති, මුද්ධනි චුම්බිත්වා, බාහාසු ගහෙත්වා, හත්ථෙසු පිද්ධාය චරන්ති, පථෙසු ගච්ඡන්ති, කදලීසු ගජෙ රක්ඛන්තීති; ඤාණස්මිං පසන්නොතිවිසයසත්තමී; ඤාණෙන පසන්නොති-කරණෙ තතියා; එවං ඤාණස්මිං උස්සුක්කො ඤාණෙන උස්සුක්කොති.

යතො නිද්ධාරණං-.

ජාතිගුණක්‍රියාහි සමුදායතෙකදෙසස්ස පුථක්කරණං නිද්ධාරණං යතො තං කරීයති තතො ඡට්ඨීසත්තමියො හොන්ති; සාලියො සූකධඤ්ඤානං පථ්‍යතමා සාලියො සූකධඤ්ඤෙසු පථ්‍ය තමා,කණ්හා ගාවීනං සම්පන්නඛීරතමා කණ්හා ගාවීසු සම්පන්න ඛීරතමා, ගච්ඡතං ධාවන්තො සීඝතමා ගච්ඡන්තෙසු ධාවන්තො සීඝතමා –- සීලමෙව සුතා සෙය්‍යොති-අවධිම්හියෙව පඤ්චමී.

පඨමාත්ථමත්තෙ -.

නාමස්මාභිධෙය්‍යමත්තෙ පඨමාවිභත්ති හොති; රුක්ඛො, ඉත්ථී, පුමා නපුංසකන්ති-ලිඞ්ගම්පි සද්දොත්ථොව, තථා දොණො, ඛාරී ආළහකන්ති-පරිමාණම්පි සද්දත්ථොව, එකො, ද්වෙ, බහවොති-සංඛ්‍යාපි සද්දත්ථොව.

ආමන්තණෙ -.

යතො සද්දෙනාභිමුඛීකරණමාමන්තණං තස්මිං විසයෙ පඨමා විභත්ති හොති; භො පුරිස, භො ඉත්ථි, භො නපුංසක. ඡට්ඨී සම්බන්ධෙ-.

ක්‍රියාකාරකසඤ්ජාතො අස්සෙදම්භාවහෙතුකො සම්බන්ධො නාම තස්මිං ඡට්ඨීවිභත්ති හොති; රඤ්ඤො පුරිසො, සරති රජ්ජස්සාති- සම්බන්ධෙ ක්ට්ඨී, රජජ්ජසම්බන්ධිනිං සතිං කරොතීති අත්ථො; කම්මවචනිච්ඡායන්තු දුතියාව; සරති රජ්ජං, තථා රජකස්ස වත්ථං දදාති, පහරතොපිට්ඨිං දදාති පූරති බාලො පාපස්ස,

''අමච්චෙ තාත ජානාහි ධීරෙ අත්ථස්ස කොවිදෙ''

දිවසස්ස තික්ඛත්තුං, සකිං පක්ඛස්ස, පූරං හිරඤ්ඤසුවණ්ණස්ස කුම්භිං ත්වෙවමාදි.

කිතකප්පයොගෙ කත්තුකම්මෙසු බහුලං සම්බන්ධවචනිච්ඡායං ඡට්ඨී; සාධු සම්මතො බහුජනස්ස, සුප්පටිවිද්ධා බුද්ධානං ධම්මධාතු, ධම්මස්ස ගුත්තො මෙධාවී, අමතං තෙසං පරිභුත්තං, තස්සභවන්ති වත්තාරො, අවිසංවාදකො ලොකස්ස, අලජ්ජීනං නිස්සාය, චතුන්නං මහාභූතානංඋපාදාය පසාදොත්වෙවමාදි; කත්තුකම්ම වචනිච්ඡායන්තු තතියාදුතියායොව සඤ්චත්තො පිතරා අහං, සරසි ත්වං එවරූපිං වාචා භාසිතා, භගවන්තං දස්සනායත්ථෙමාදි.

තුල්‍යත්ථෙන වා තතියා-.

තුල්‍යත්ථෙන යොගෙ ඡට්ඨී හොති තතියා වා; තුල්‍යො පිතු, තුල්‍යො පිතරා; සදිසො පිතු, සදිසො පිතරා –-ඉහ කථං තතියයා න හොති; අජ්ජුනස්ස තුලා නත්ථි, කෙසවස්සුපමා නවෙතිනෙතෙ ල්‍යත්ථා කිං චරහි; තුල්‍යානමොපම්මත්ථා.

අඅතො යොනං ටාටෙ-.

අකාරන්තතො නාමස්මා යොනං ටාටෙ හොන්ති යථාක්කමං ටකාරා සබ්බාදෙසත්ථා; බුද්ධා, බුද්ධෙ, අතොති-කිං? කඤ්ඤායො ඉත්ථියො, වධුයො –- ඉධ කස්මා න භවති අග්ගයො, අව්ධාන සාමත්ථියා.

නීනං වා-.

කාරන්තතො නාමස්මා නීනං ටාටෙ වා හොන්ති යථාක්ක මං; රූපා, රූපෙ, රූපානි; අතොත්ථෙව-අට්ඨීනි.

ස්මාස්මින්නං-.

අකාරන්තතො නාමස්මා ස්මාස්මින්නං ටාටෙ වා හොන්ති යථාක්කමං; බුද්ධා, බුද්ධස්මා, බුද්ධෙ, බුද්ධස්මිං; අතොත්වෙව-අග්ගීස්මා අග්ගිස්මිං.

සස්සාය චතුත්ථියා-.

අකාරන්තතො පරස්ස සස්ස චතුත්ථියා ආයො හොති වා; බුද්ධාය, බුද්ධස්ස, හියොා තාදත්ථෙයෙවායමායො දිස්සතෙ ක්වචි දෙවඤ්ඤත්ථ; අතොත්වෙව-ඉසිස්ස; චතුත්ථියාති-කිං? බුද්ධස්ස මුඛං –- අත්තත්ථන්ති අත්ථසද්දෙන සමාසො; සබ්බාදිතො'පි ස්මාස්මිං සානං ටාටඤායා හොන්තෙව. නිරුත්තිකාරානුමතත්තා බුද්ධ වචනෙ සන්දස්සනතො ච-තත්‍රෙදමුදාහරණං?-

''අස්මා ලොකා පරම්හා ච උභයා ධංසතෙ නරො''ත්‍යාහං මන්තෙ පරත්ථද්ධො; යායෙව ඛො පනත්ථාය ආගච්ඡෙය්‍යාථො; තමෙවත්ථං සාධුකං මනසි කරෙය්‍යාථොති.

සපතෙකස්මිං සාදීනං යයා-.

සපතො නාදීනමෙකස්මිං යයා හොන්ති යථාක්කමං; කඤ්ඤාය, රත්තියා, ඉත්ථියා, ධෙනුයා, වධුයා; එකස්මින්තිකිං?කඤ්ඤාහි, රත්තීහි.

ස්සා වා තෙතිමාමූහි-.

සපසඤ්ඤෙහි තෙතිමාමූහි නාදීනමෙකස්මිං ස්සා වා හොති; තස්සා කතං, තස්සා දීයතෙ, තස්සා නිස්සටං, තස්සා පරිග්ගහො, තස්සා පතිට්ඨිතං, තාය වා; එවං එතිස්සා, එතාය, ඉමිස්සා, ඉමාය, අමුස්සා, අමුයා; එතෙහීති-කිං? සබ්බාය, නාදීනංත්වෙව-සා, සපතොත්වෙවතෙන, එකස්මිංත්වෙව-තාහි, අමූහි.

නම්හි නුක ද්වාදනං සත්තරසන්නං-.

ද්වාදීනං සත්තරසන්නං සංඛ්‍යානං නුක හොති නම්හි විභත්තිම්හි; ද්වින්නං, චතුන්නං, පඤ්චන්නං, එවං යාව අට්ඨාරසන්නං; උකාරො උච්චාරණත්ථො, කකාරො අන්තාවයවත්ථො, තෙනනම්හි න දීඝො.

බහුකතින්නං-.

නම්හි බහුනො කතිස්ස ච සුකක හොති? බහුන්නං, කතින්නං.

ණ්ණංණ්ණන්නං තිතොජ්ඣා-.

ඣසඤ්ඤා තිතො නංවචනස්ස ණ්ණංණ්ණන්නං හොන්ති; තිණ්ණං, තිණ්ණන්නං, ඣාති-කිං?තිස්සන්නං.

උභින්නං-.

උභා නංවචනස්ස ඉන්නං හොති; උභින්නං.

සුඤ්සස්ස-.

නාමස්මා සස්ස සුඤ හොති; බුද්ධස්ස--ද්විසකාරපාඨෙන සිද්ධෙ ලාඝවත්ථමිදං.

ස්සංස්සාස්සායෙස්විතරෙකඤ්ඤෙතිමානමි-.

ස්සමාදිස්විතරාදීනමි හොති; ඉතරිස්සං, ඉතරිස්සා, එකිස්සං, එකිස්සා, අඤ්ඤිස්සං, අඤ්ඤස්සා, එතිස්සං, එතිස්සාය, ඉමිස්සං, ඉමිස්සා, ඉමස්සාය; එස්විති-කිං? ඉතරාය, එසන්ති-කිං? සබ්බස්සං, සබ්බස්සා.

තාය වා -.

ස්සමාදිසු තස්සා වා ඉ හොති; තිස්සං, තස්සං, තිස්සා, තස්සා, තිස්සාය, තස්සාය; ස්සංස්සාස්සායෙස්විත්වෙව-තාය.

තෙතිමාතො යස්ස ස්සාය-.

තාඑතාඉමාතො සස්සස්සායො හොති වා; තස්සාය, තාය, එතිස්සාය, එතාය, ඉමිස්සාය, ඉමාය.

රත්‍යාදීහි ටො ස්මිනො-.

රත්‍යාදීහි ස්මිනො ටො හොති වා; රත්තො, රත්තියං, ආදො, ආදිස්මිං.

සුහිසුභස්සො-.

උභස්ස සුහිස්වො හොති; උභොසු, උභොහි.

ල්තුපිතාදීනමා සිම්හි-.

ලතුප්පච්චයන්තානං පිතාදීනඤ්චා හොති සිම්හි; කත්තා පිතා; පිතු මාතු භාතු ධීතු දුහිතු ජාමාතු නත්තු හොතු පොතු.

ගෙ අ ච-.

ලතුපිතාදීනං අ හොති ගෙ ආ ච; භො කත්ත, භො කත්තා, භො පිත, භො පිතා.

අයූනං වා දීඝො-.

අ ඉ උ ඉච්චෙසං වා දීඝො හොති ගෙ පරෙ තිලිඞ්ගෙ; භො පුරිසා, භො පුරිස, භො අග්ගී, භො අග්ගි, භො භික්ඛූ, භො භික්ඛු.

සබ්‍රහ්මාදිතෙ-.

සතො බ්‍රහ්මාදිතො ච ගස්සෙ වා හොති; හොති කඤ්ඤෙ, හොති කඤ්ඤා, භො බ්‍රහ්මෙ, භො බ්‍රහ්ම, භො කත්තෙ, භො කත්ත,භො ඉසෙ, භො ඉසි, භො සඛෙ, භො සඛ –- සඛි සඛීති-ඉත්ථියං සිද්ධමෙව; ආකතිගණොයං; එවමඤ්ඤත්‍රාපි.

නාම්මාදීහි-.

අම්මාදීහි ගස්සෙන හොති; හොති අම්මා; හොති අන්නා, හොති අම්බා.

රස්සො වා-.

අම්මාදීනං ගෙ රස්සො හොති වා; හොති අම්ම, හොති අම්මා.

ඝො ස්සංස්සාස්සායංතිංසු-.

ස්සමාදිසු ඝො රස්සො හොති; තස්සං, තස්සා, තස්සාය, තං, සභතිං –-එස්විති-කිං? තාය, සභාය.

එකවචනයොස්වඝොනං-.

එකවචනෙ යොසුච ඝඔකාරන්තවජ්ජිතානං නාමානං රස්සොහොති තිලිඞ්ගෙ; ඉත්ථිං, ඉත්ථියා, ඉත්ථියො, වධුං, වධුයා, වධුයො; දද්ධිං, දද්ධිනා, දද්ධිනො, සයම්භුං, සයමභුනා, සයමභුවො –- අඝොනන්ති-කිං? කඤ්ඤාය, කඤ්ඤායො; ඔග්ගහණමුත්තරත්ථං.

ගෙ වා-.

අඝොනං ගෙ වා රස්සො හොති තිලිඞ්ගෙ?ඉත්ථි, ඉත්ථී, වධු, වධූ,දද්ධි, දද්ධී, සයම්භු, සයම්භූ –- අඝොනංත්වෙව-හොති කඤ්ඤා, භො ගො.

සිස්මිං නානපුංසකස්ස-.

නපුංසකවජ්ජිතස්ස නාමස්ස සිස්මිං රස්සො න හොති. ඉත්ථී, දද්ධී, වධූ, සයම්භූ –-සිස්මින්ති-කිං?ඉත්ථිං, අනපුංසකස්සාති-කිං. දද්ධි, කුලං.

ගොස්සාගසිහිනංසු ගාවගවා-.

ගසිහිනං වජ්ජිතාසු විභත්තිසු ගොසද්දස්ස ගාවගවා හොන්ති; ගාවො, ගවො, ගාවෙන, ගවෙන, ගාවස්ස, ගවස්ස, ගාවස්මා, ගවස්මා, ගාවෙ, ගවෙ; අගසිහිනංසූති-කිං? භො ගො ගො තිට්ඨති, ගොහි, ගොනං.

සුම්හි වා-.

ගොස්ස සුම්හි ගාවගවා හොන්ති වා; ගාවෙසු, ගවෙසු, ගොසු.

ගවං සෙන-.

ගොස්ස සෙ වා ගවං හොති සහ සෙන; ගවං, ගාවස්ස, ගවස්ස.

ගුන්නව නංනා-.

නංවචනෙන සහ ගොස්ස ගුන්නං හොති ගවඤ්ච වා; ගුන්නං, ගවං, ගොනං.

නාස්සා-.

ගොතො නාස්ස ආ හොති වා; ගාවා, ගවා, ගාවෙන, ගවෙන.

ගාවුම්හි-.

අංවචනෙ ගොස්ස ගාවු වා හොති; ගාවුං, ගාවං, ගවං—-ගොස්ස ගොණාදෙසො න කතො සද්දන්තරත්තා.

යං පිතො-.

පසඤ්ඤීතො අංවචනස්ස යං වා හොති; ඉත්ථියං, ඉත්ථිං—-පිතොති-කිං?දද්ධිං, රත්තිං.

නං ඣීතො-.

ඣසඤ්ඤීතො අංවචනස්ස නං වා හොති; දද්ධිනං, දද්ධිං—- කථං? බුද්ධං ආදිච්චබන්ධුනන්ති-යොගවිභාගා; ඣාති-කිං? ඉත්ථිං, ඊතොති -කිං?අග්ගිං

යොනං නොනෙ පුමෙ-.

ඣිතො යොනං නොනෙ වා හොන්ති යථාක්කමං පුල්ලිඞ්ගෙ, දද්ධිනො, දද්ධිනෙ, දද්ධී—-ඣීතොත්වෙව අග්ගී; පුමෙති-කිං?දද්ධීනි, කුලානි.

නො-.

ඣිතො යොනං නො වා හොති පුල්ලිඞ්ගෙ; දද්ධිනො තිට්ඨන්ති, දද්ධිනො පස්ස, දද්ධී වා.

ස්මිනො නි-.

ඣිතො ස්මිංවචනස්ස නි හොති වා; දද්ධිනී, දද්ධිස්මිං, ඣිතො ත්වෙව-අග්ගිස්මිං.

අම්බවාදීහි-.

අම්බුආදීහි ස්මිනො නි හොති වා; එලං පතති අම්බුනි,'පදුමං යථා පංසුනි ආතපෙ කතං', වාත්වෙව-අම්බුම්හ, පංසුම්හි.

කම්මාදිතො-.

කම්මාදිතො ස්මිනො නි හොති වා; කම්මනී, කම්මෙ; කම්ම චම්ම වෙස්ම හස්ම බ්‍රහ්ම අත්ත ආතුම සම්ම මුද්ධ—-කම්මාදිතොති-කිං? බුද්ධෙ.

නාස්සෙනො-.

කම්මාදිතො නාවචනස්ස එනො වා හොති; කම්මෙන, කම්මනා, චම්මෙන, චම්මනා—-කම්මාදිතොත්වෙව-බුද්ධෙන.

ඣලා සස්ස නො-.

ඣලතො සස්ස නො වා හොති; අග්ගිනො, අග්ගිස්ස, දද්ධිනො දද්ධිස්ස, භික්ඛුනො, භික්ඛුස්ස, සයම්භුනො, සයම්භුස්ස—-කථං?'යො වා සිස්සො මහාමුනෙ'ති.

ඉතො ක්වචී සස්ස ටානුබන්ධෙති -()

බ්‍රහ්මාදිසු පායො සස්ස එ ටානුබන්ධො.

නා ස්මාස්ස-.

ඣලතො ස්මාස්ස නා හොති වා; අඅග්ගිනා අග්ගිස්මා දද්ධිනා, දද්ධිස්මා, භික්ඛුනා, භික්ඛුස්මා, සයම්භුනා, සයම්භුස්මා.

ලා යොනං වො පුමෙ-.

ලතො යොනං වො හොති වා පල්ලිඞ්ගෙ; භික්ඛවො, භික්ඛූ, සයම්භුවො, සයම්භූ--පුමෙති-කිං?ආයූනි.

ජනත්වාදිතො නො ච-.

ජන්ත්වාදිතො යොනං නො හොති වො ච වා පුල්ලිඞ්ගෙ; ජන්තුනො, ජන්තවො, ජන්තුයො, ගොත්‍රභුනො, ගොත්‍රභුවො, ගොත්‍රභඅ, සහභුනො, සහභුවො, සහභූ.

කුතො-.

කුප්පච්චයන්තතො යොනං නො වා හොති පුල්ලිඞ්ගෙ; විදූනො, විදූ, විඤ්ඤුනො, විඤ්ඤූ, සබ්බඤ්ඤුනො, සබ්බඤ්ඤූ.

ලොපො’මුස්මා-.

අමුසද්දතො යොනං ලොපොව හොති පුල්ලිඞ්ගෙ; අමූ පුමෙත්වෙව-අමුයො,අමූනි; වො’පවාදා’යං.

න නො සස්ස-.

අමුස්මා සස්ස නො න හොති; අමුස්ස, නොති-කිං? අමුයා.

යොලොපනිසු දීඝො-.

යොනං ලොපෙ නිසුව දීඝො හොති; අට්ඨී, අට්ඨීනි; යොලොප නිසූති-කිං? රත්තියො.

සුනංහිසු-.

එසු නාමස්ස දීඝො හොති; අග්ගීසු, අග්ගීනං, අග්ගීභනි.

පඤ්චාදීනං චුද්දසන්නම-.

පඤ්චාදීනං චද්දසන්නං සුනංහිස්ව හොති; පඤ්චසු, පඤ්චන්නං, පඤ්චහි, ඡසු, ඡන්න, ඡහි; එවං යාව අට්ඨාරසා.

යවාදො න්තුස්ස-.

යවාදිසු න්තුස්ස අ හොති; ගුණවන්තා, ගුණවන්තං, ගුණවන්තෙ, ගුණවන්තෙන, ඉච්චාදි--ය්වාදොති-කිං? ගුණවා තිට්ඨති. අමුස්සා-ම.

න්තස්ස ච ට වංසෙ-.

අංසෙසු න්තප්පච්චයයස්ස ට හොති වා න්තුස්ස ච්;’ යං යං හිරාජ භජති සතං වා යදි වා අසං’’ කිච්චානි කුබ්බස්ස කරෙය්‍ය කිච්චං’’හිමවංච පබ්බතං’,’සුජාති මන්තො’පි අජාතිමස්ස’ යොගවිභාගෙනාඤ්ඤත්‍රාපි’චක්ඛුමා අන්ධිතා හොන්ති’’ වග්ගුමුදාතීරියා පන භික්ඛූ වණ්ණවා හොන්ති.’

යොසුජ්ඣිස්ස පුමෙ-.

ඣසඤ්ඤස්ස ඉස්ස යොසු වා ට හොති පුල්ලිඞ්ගෙ;අග්ගසො අග්ගී--ඣග්ගහණං කිං? ඉකාරන්තසමුදායස්ස ටො මා සියාතිරත්තියො; ඉග්ගහණං කිං? දණ්ඩිනො; පුවෙති-කිං; අට්ඨී.

වෙවොසු ලුස්ස-.

ලසඤ්ඤස්ස උස්ස ද්වෙවොසු ට හොති; භික්ඛවෙ, භික්ඛවො, වෙවොසූති-කිං?වන්තුයො; උග්ගහණං කිං; සයම්භුවො.

යොම්හි වා ක්වචි-.

යොම්හී ක්වචි ලසඤ්ඤස්ස වා ට හොති; හෙතයො,'නන්දන්ති තං කුරයො දස්සනෙන අජ්ජෙව තං කුරයො පාපයාතු' වාති-කිං හෙතුයො.

පුමාලපනෙ වෙවො-.

ලසඤ්ඤතො උතො යොස්සාලපනෙ වෙවො හොන්ති වා පුල්ලිඞ්ගෙ; භික්ඛවෙ, භික්ඛවො, භික්ඛූ--පුමෙති-කිං; ආයුනි; ආලපනෙති-කිං?වන්තුයො තිට්ඨන්ති; ලුතාත්වෙව ී-ධෙනුයො,සයම්භුවො.

ස්මාහිස්මින්නං ම්හාභිම්හි-.

නාමස්මා පරෙසං ස්මාහිස්මින්නං ම්හාභිම්හි වා හොන්ති යථා ක්කමං; බුද්ධම්හා, බුද්ධස්මා, බුද්ධෙහි, බුද්ධම්හි, බුද්ධස්මිං--බහුලාධිකාරාපවාදවිසයෙ'පි; දසසහස්සිම්හි ධාතුයා.

සුහිස්වස්සෙ-.

අකාරන්තස්ස සුහිස්වෙ හොති; බුද්ධෙසු, බුද්ධෙහි.

සබ්බාදීනං නම්හි ච-.

අකාරන්තානං සබ්බාදීනං එ හොති නම්හි සුහිසුච; සබ්බෙසං සබ්බෙසු, සබ්බෙහි--සබ්බාදීනන්ති-කිං?බුද්ධානං; අස්සෙත්වෙව අමූසං.

සබ්බ කතර කතම උභය ඉතර අඤ්ඤ අඤ්ඤතර අඤ්ඤතම;

පුබ්බපරාපරදක්ඛිණුත්තරාධරානි වවත්ථායමසඤ්ඤායං-().

යත්‍ය ත එත ඉම අමු කිං එක තුම්හ අම්හ (ඉච්චෙතෙ සබ්බාදයො)

සංසානං-.

සබ්බාදිතො නංවචනස්ස සංසානං හොන්ති; සබ්බෙසං, සබ්බෙසානං.

සපා සස්ස ස්සා වා-.

සබ්බාදීනං සපතො සස්ස ස්සා වා හොති; සබ්බස්සා, සබ්බාය, පග්ගහණමුත්තරත්ථං.

ස්මිනො ස්සං-.

සබ්බාදීනං සපතො ස්මිනො ස්සං වා හොති; සබ්බස්සං, සබ්බාය; අමුස්සං, අමුයා.

යං-.

සපතො ස්මිනො යං වා හොති; කඤ්ඤායං, දඤ්ඤාය, රත්තියං, රත්තියා, වධුයං, වධුයා, සබ්බායං, සබ්බාය, අමුයං, අමුයා.

තිං සභාපරිසාය-.

සභාපරිසාහි ස්මිනො තිං වා හොති; සභතිං, සභාය, පරිසතිං, පරිසාය.

පදාදීහි සි-.

එහි ස්මිනො සි හොති වා, පදසි, පදස්මිං, බිලසි, බිලස්මිං.

නාස්ස සා-.

පදාදීහි නාස්ස සා හොති වා; පදසා, පදෙන, බිලසා, බිලෙන.

කොධාදීහි-.

එහි නාස්ස සා හොති වා; කොධසා, කොධෙන, අත්ථසා, අත්ථෙන.

අතෙන-.

අකාරන්තතො පරස්ස නාවචනස්ස එනාදෙසො හොති; බුද්ධෙන; අතොති-කිං?අග්ගිනා.

සිස්සො-.

අකාරන්තතො නාමස්මා සිස්ස ඔ හොති; බුද්ධො; අතො ත්වෙව-අග්ගි.

ක්වචෙ වා-.

අකාරන්තතො නාමස්මා සිස්ස එ හොති වා ක්වචි;'වනප්ප ගුම්බෙ යථා ඵුස්සිතග්ගෙ' අපවාදවිසයෙ'පි බහුලං විධානා, සුඛෙ, දුක්ඛෙ–-වාති-කිං? වනප්පගුම්බො; ක්වචීති-කිං? පක්ඛෙ සබ්බත්ථ මා හොතු.

අං නපුංසකෙ-.

අකාරන්තතො නාමස්මා සස්ස අං හොති නපුංසකලිඞ්ගෙ රූපං.

යොනං නි-.

අකාරන්තතො නාමස්මා යොනං නි හොති නපුංසකෙ; සබ්බානි, රූපානි –-නිච්චවිධානෙ ඵලමෙකච්චාදිසබ්බාදනං පඨමාය.

ඣලා වා-.

ඣලතො යොනං නි හොති වා නපුංසකෙ; අට්ඨීනි, අට්ඨී, ආයූනි, ආයූ.

ලොපො-.

ඣලතො යොනං ලොපො හොති; අට්ඨී, ආයූ, අග්ගී, භික්ඛූ, ඣලාත්වෙව-අග්ගයො; පගෙව කස්මා න හොති; අන්තරඞ්ගත්තා ආකරස්ස.

ජන්තුත්වීසෙපෙහි වා-.

ජන්තුහෙතූහි ඊකාරන්තෙහි සපසඤ්ඤෙහිච පරෙසං යොනං වා ලොපො හොති; ජන්තු ජන්තුයො, හෙතු හෙතුයො, දද්ධී දද්ධියො, කඤ්ඤා කඤ්ඤායො, රත්ති රත්තියො, ඉත්ථී ඉත්ථීයො, දෙණූ දෙණුයා, වධූ වධුයො.

යෙපස්සිවණ්ණස්ස-.

පසඤ්ඤස්ස ඉවණ්ණස්ස ලොපො හොති වා යකාරෙ; රත්‍යො රත්‍යා රත්‍යං, පොක්ඛරඤ්ඤො පොක්ඛරඤ්ඤා පොක්ඛරඤ්ඤං–-වාත්වෙව-රත්තියො; පස්සාති-කිං?දද්ධියො; ඉවණ්ණස්සාති-කිං? ධෙනුයො වධුයා; කථං; අනුඤ්ඤාතො අහං මත්‍යාති?' යෙ පස්සා'ති-යොගවිභාගා.

ගසීනං-.

නාමස්මා ගසීනං ලොපො හොති විජ්ඣන්තරාභාවෙ; හො පුරිස, අයං දද්ධී.

අසංඛ්‍යෙහි සබ්බාසං-.

අවිජ්ජමානසඞ්ඛ්‍යෙහි පරාසං සබ්බාසං විභත්තීනං ලොපොහොති;ව වා එවඑවං. එතස්මායෙව ලිඞ්ගා [ ] අසඞ්ඛ්‍යෙහි ස්‍යාටුප්පත්ත්‍යනුමීයතෙ.

එකත්ථතායං-.

එකත්ථීභාවෙ සබ්බාසං විභත්තීනං ලොපො හොති බහුලං; පුත්තීයති, රාජපුරිසො, වාසිට්ඨයො-- ක්වචි න හොති බහුලං විධානා; පරන්තපො. භගන්දරො, පරස්සපදං, අත්තනොපදං, ගවම්පති, දෙවානම්පියතිස්සො, අන්තෙවාසී, ජනෙසුතො, මමත්තං, මාමකො.

පුබ්බස්මාමාදිතො-.

අමාදෙකත්ථා පුබ්බං යදෙකත්ථං තතො පරාසං සබ්බාසං විභත්තීනං ලොපො හොති; අධිත්ථී--ඉධ න හොති බහුලං විධානා, යථාපත්තියා, යයථාපරිසාය; පුබ්බස්මාති-කිං?ගාමං ගතො.

නාතොමපඤ්චමියා-.

අමාදෙකත්ථා පුබ්බං යදෙකත්ථමකාරන්තං තතො පරාසං සබ්බාසං විභත්තීනං ලොපො න හොති අස්තු භවත්‍යපඤ්චම්‍යා; උපකුම්භං, අපඤ්චමියාති-කිං? උපකුම්භා ආනය.

වා තතියාසත්තමීනං-

අමාදෙකත්ථා පුබ්බං යදෙකත්ථමකාරන්තං තතො පරාසං තතියාසත්තමීනං වා අං හොති; උපකුම්භෙන කතං, උපකුම්භං කතං, උපකුම්භෙ නිධෙහි, උපකුම්භං නිධෙහි.

රාජස්සි නාම්හි-.

නාම්හි රාජස්සි වා හොති; සබ්බදත්තෙන රාජිනා; වාත්වෙ වරඤ්ඤා.

සුනංහිසූ-.

රාජස්ස ඌ හොති වා සුනංහිසු; රාජූසු රාජෙසු, රාජූනං රඤ්ඤං, රාජූහි රාජෙහි.

ඉමස්සානිත්ථියං ටෙ-.

ඉමසද්දස්සානිත්ථියං ටෙ හොති වා සුනංහිසු; එසු ඉමෙසු, එසං ඉමෙසං, එහි ඉමෙහි--අනිත්ථියන්ති-කිං? ඉමාසු, ඉමායං, ඉමාහි.

නාම්හනිමි-.

ඉමසද්දස්සානිත්ථියං නාම්හි අනිමි ඉච්චාදෙසා හොන්ති; අනෙන, ඉමිනා; අනිත්ථියංත්වෙව-ඉමාය.

සිම්හනපුංසකස්සායං-.

ඉමසද්දස්සානපුංසකස්ස අයං හොති සිම්හි; අයං පුරිසො, අයං ඉත්ථී; අනපුංසකස්සාති-කිං?ඉමං.

ත්‍යතෙතානං තස්ස සො-

ත්‍යතෙතානමනපුංසකානං තස්ස සො හොති සිම්හි; ස්‍යො පුරිසො, ස්‍යා ඉත්ථී; එවං සො, සා, එසො, එසා -- අනපුංසක ස්සෙත්වෙව-ත්‍යං, තං, එතං.

මස්සාමුස්ස-.

අනපුංසකස්සාමුස්ස මකාරස්ස සො හොති සිම්හි; අසු පුරිසො, අසු ඉත්ථි.

කෙ වා-.

අමුස්ස මස්ස කෙ වා සො හොති; අසුකො අමුකො, අසුකා අමුකා, අසුකං අමුකං, අසුකානි අමුකානි.

තතස්ස නො සබ්බාසු-.

තසද්දස්ස තස්ස නො වා හොති සබ්බාසුවිභත්තීසු; නෙ, තෙ, නායො, තායො, නං, තං, නානි, තානි ඉච්චාදි.

ට සස්මාස්මිංස්සායයස්සංස්සාසංම්හාම්හිසවිමස්ස ච-.

සාදිස්විමස්ස තතස්ස ච ටො වා හොති; අස්සිමස්ස, අස්මා, ඉමස්මා, අස්මිං ඉමස්මිං,අස්සාය ඉමිස්සාය, අස්සං ඉමස්සං, අස්සා ඉමිස්සා, ආසං ඉමාසං, අම්හා ඉමම්හා, අම්හි ඉමම්හි; අස්ස තස්ස, අස්මා තස්මා, අස්මිං තස්මිං, අස්සාය තස්සාය, අස්සං තස්සං, අස්සා තස්සා, ආසං තාසං, අම්හා තම්හා, අම්හි තම්හි. ස්සායාදිග්ගහණ මාදෙසන්තරෙ මා හොතුති.

ටා සිස්සිසිස්මා-.

ඉසිස්මා සිස්ස ටෙ වා හොති;' යොනජ්ජ විනයෙ කඞ්ඛං අත්ථධම්මවිදූ ඉසෙ' වාත්වෙව-ඉසි.

දුතියස්ස යොස්ස-.

ඉසිස්මා පරස්ස දුයායොස්ස ටෙ වා හොති;' සමණෙ බ්‍රාහ්මණෙ වන්දෙ සම්පන්නචරණෙ ඉසෙ' වාත්වෙව-ඉසයො පස්ස; දුතියස්සාති-කිං?ඉසයො තිට්ඨන්ති.

එකච්චාදිගතො-.

අකාරන්තෙහි එකච්චාදීහි යොනං ටෙ හොති; එකච්චෙ තිට්ඨන්ති, එකච්චෙ පස්ස--අතොති-කිං? එකච්චායො; එවං එසස පඨම.

න නිස්ස ටා-.

එකච්චාදීහි පරස්ස නිස්ස ටා න හොති; එකච්චානි.

සබ්බාදීහි පරස්ස නිස්ස ටා න හොති; සබ්බානි.

යෙයානමෙට-.

අකාරන්තෙහි සබ්බාදීහි යොනමෙට හොති; සබ්බෙ තිට්ඨන්ති සබ්බෙ පස්ස; අතොත්වෙව-සබ්බායො.

නාඤ්ඤඤ්ච නාමප්පධානා-.

නාමභූතෙහි අප්පධානෙහි ච සබ්බාදීහි යං වුත්තං යං වඤ්ඤං සබ්බාදිකාරියන්තං න හොති; තෙ සබ්බා, තෙ පියසබ්බා, තෙ අති සබ්බා.

තතියත්ථයොගෙ-.

තතියත්ථෙන යොගෙ සබ්බාදීහි යං වුත්තං යං වඤ්ඤං සබ්බාදි කාරියන්තං න හොති; මාසෙනපුබ්බානං මාසපුබ්බානං.

චත්ථසමාසෙ-.

චත්ථසමාසවිසයෙ සබ්බාදීහි යං වුත්තං යං වක්ඛං සබ්බාදි කාරියන්තං න හොති; දක්ඛිණුත්තරපුබ්බානං--සමාසෙති-කිං?අමුසඤ්ච තෙසඤ්ච දෙහි.

චෙට-.

චත්ථසමාසවිසයෙ සබ්බාදීහි යස්සෙට වුත්තො තස්ස වා හොති; පුබ්බුත්තරෙ, පුබ්බුත්තරා.

පුබ්බාදීහි ඡහි-

එතෙහි පුබ්බාදීහි ඡහි සවිසයෙ එට වා හොති?පුබ්බෙ පුබ්බා, පරෙ පරා, අපරෙ අපරා,දක්ඛිණෙ දක්ඛිණා, උත්තරෙ උත්තරා, අධරෙ අධරා--ඡහීති-කිං?යෙ.[ ]

මනාදීහි ස්මිංසංනාස්මානං සිසොඔසාසා-.

මනාදීහි සමිමාදීනං සිසොඔසාසා වා හොන්ති යථාක්කං; මනසි මනස්මිං, මනසො මනස්ස, මනො මනං, මනසා මනෙන, මනසා මනස්මා--කථං? පුත්තො ජාතො අචෙතසො, හිත්වා යාති සුමෙධසො; සුද්ධුත්තරවාසසා, හෙමකපක්පණවාසසෙති-සකත්ථෙ ණන්තා.

මන තම තප තෙජ සිර උර වච ඔජ රජ යස පය

සරවයයායවාසචෙතා ජලාසයාක්ඛයලොහපටමනෙසු-().

සතො සබ්හෙ-.

සන්තසද්දස්ස සබ හවති හකාරෙ; සබ්භි.

භවතො වා භොන්තො ගයොනාසෙ-.

භවන්තසද්දස්ස භොන්තාදෙසො වා හොති ගයොනාසෙ; භොන්ත, භවං, භොන්තො, භවන්තො, භොතා, භවතා, භොතො, භවතො--භො ඉති-ආමන්තණෙ නිපාතො'කුතොනු ආගච්ඡථ භො තයො ජනා'එවං භන්තෙති-භද්දෙති-සද්දන්තරෙන සිද්ධං;භද්දන්ත ඉති-දස්ස ද්විභාවෙන.

සිස්සාග්ගිතො නි-.

අග්ගිස්මා සිස්ස නි හොති වා; අග්ගිනී,අග්ගි.

න්තස්සං-.

සිම්හි න්තප්පච්චයස්ස අං හොති වා; ගච්ඡං, ගච්ඡන්තො.

භූතො-.

භූධාතුතො න්තස්ස අං හොති සිම්හි නිච්චං පුනබ්බිධානා; භවං.

මහන්තරහත්තානං ටා වා-.

සිම්හි මහන්තාරහන්තානං න්තස්ස ටා වා හොති; මහා, මහං, අරහා, අරහං.

න්තුස්ස-.

සිම්හි න්තුස්සටා හොති; ගුණවා.

අංඩං නපුංසකෙ-.

න්තුස්ස අංඩං හොන්ති සිම්හි නපුංසකෙ; ගුණවං කුලං, ගුණඤ්ච න්තං කුලං--නපුංසකෙති කිං? සීලවා භික්ඛු.

හිමවතො වා ඔ-.

හිමවතො සිම්හි න්තුස්ස ඔ වා හොති; හිමවන්තො, හිමවා.

රාජාදියුවාදිත්වා -.

රාජාදීහි යයුවාදීහි ච සිස්ස ආ හොති; රාජා, යයුවා—-රාජ බ්‍රහ්ම සඛ අත්ත ආතුම.

ධම්මො වාඤ්ඤත්ථෙ-().

දළ්හධම්මා; (දළ්හධම්මො) අස්මා.

ඉමො භාවෙ-().

අණිමා, ලඝිමා—-යුව සා සුවා මඝව පුම වත්තහ.

වාම්හානඞ -.

රාජාදීනං යුවාදීනං වානඞ් හොති වාම්හි; [ ] රාජානං, රාජං, යුවානං, යුවං.

යොනමානො-.

රාජාදීහි යුවාදීහි ච යොනමානො වා හොති; රාජානො, යුවානො—-වාත්වෙව-රාජා,රාජෙ, යුවා, යුවෙ.

ආයො නො ච සඛා-.

සඛතො යොනමායොනො හොන්ති වා ආනො ච; සඛායො, සඛිනො, සඛානො?වාත්වෙව-සඛා, සඛෙ.

ටෙ ස්මිනො-.

සඛතො ස්මිනො ටෙ හොති; සඛෙ නිච්චත්ථො’යමාරම්භො.

නොනාසෙස්වි-.

සඛස්ස ඉ හොති නොනාසෙසු; සඛිනො, සඛිනා, සඛිස්ස.

ස්මානංසු වා-.

සඛස්ස වා ඉ හොතී ස්මානංසු; සඛිස්මා, සඛස්මා, සඛීනං, සඛානං.

යොස්වංහිසු චාරඞ්-.

සඛස්ස වා ආරඞ් හොති යොස්වංහිසුස්මානංසු ච; සඛාරො සඛායො, සඛාරෙසු, සඛෙසු,සඛාරං, සඛං, සඛාරෙහි, සඛෙහි, සඛාරා, සඛාරස්මා, සඛාරානං, සඛානං.

ලතුපිතාදිනමසෙ-.

ලතුප්පච්චයන්තානං පිතාදීනං චාරඞ් හොති සතො’ඤ්ඤත්‍ර; කත්තාරො, පිතරො, කත්තාරං, පිතරං, කත්තාරා, පිතරා, කත්තරි, පිතරි—-අසෙති-කිං?කත්තුනො, පිතුනො.

නම්හි වා-.

නම්හි ලතුපිතාදීනමාරඞ් වා හොති; කත්තාරානං, කත්තුනං, පිතරානං, පිතුන්නං.

ආ-1

.

නම්හි ලතුපිතාදීනමා වා හොති; කත්තානං, කත්තූනං, පිතානං, පිතුන්නං.

සලොපො-.

ලතුපිතාදීහි සස්ස ලොපො වා හොති; කත්තු, කත්තුනො, සකමන්ධාතු, සකමන්ධාතුනො, පිතු, පිතුනො.

සුහිස්වාරඞ-.

සුහිසු ලතුපිතාදීනමරඞ වා හොති; කත්තාරෙසු, කත්තුසු, පිතරෙසු, පිතුසු, කත්තාරෙහි, කත්තුහි, පිතරෙහි, පිතුහි.

නජ්ජායොස්වාම-.

යොසු නදීසද්දස්ස ආම් වා හොති; නජ්ජායො, නදියො.

ට් කතිම්හා-.

කතිම්හා යොනං ට් හොති; කති තිට්ඨන්ති, කති පස්ස.

ට පඤ්චාදිහි චුද්දසහි-.

පඤ්චාදීහි චුද්දසහි සංඛ්‍යාහි යොනං ටො හොති; පඤ්ච පඤ්ච, එවං යාව අට්ඨාරසා—-පඤ්චාදීහීති-කිං? ද්වෙ තයො චත්තාරො; චුද්දසහීති-කිං? ද්වෙවීසතියො.

උභගොහි ටො-.

උභගොහි යොනං ටො හොති; උභො, උභො, ගාවො, ගාවො—-කථං? ඉමෙකරත්තිං උභයො වසාමාති- ටොම්හි යකාරාගමො.

ආරඞ්ස්මා-.

ආරඞාදෙසතො පරෙසං යොනං ටො හොති; සත්‍ථාරො, කත්තාරො, පතරො.

ටොටෙ වා-.

ආරඞාදෙසම්හා යොනං ටොටෙ වා හොන්ති යථාක්කමං; සත්‍ථාරො, සත්‍ථාරෙ, සත්‍ථාරො—-ටොග්ගහණං ලාඝවත්ථං.

ටා නාස්මානං-.

ආරඞාදෙසම්හා නාස්මානං ටා හොති; කත්තාරා, කත්තාරා, ක්වචි වා හොති බහුලාධිකාරා; එතාදිසා සත්‍ථාරස්මා

ට් ස්මිනො-.

ආරඞාදෙසම්හා ස්මිනො ට් හොති; කත්තරි, පිතරි.

දිවාදිතො-.

දිවාදීහි නාමෙහි ස්මිනො ට් හොති; දිවි, භුවි—-නිච්චං වකාරාගමො.

රස්සාරඞ-.

ස්මිම්හි ආරො රස්සො හොති; කත්තරි, නත්තරි.

පිතාදීනමනත්ත්වාදීනං-.

නත්ත්වාදිවජ්ජිතානං පිතාදීනමාරො රස්සො හොති සබ්බාසු විභත්තිසු; පිතරො, පිතරං--අනත්ත්වාදීනන්ති කිං? නත්තාරො.

යුවාදීනං සුහිස්වානඞ්-.

සුහිසු යුවාදීනං ආනඞ් හොති; යයුවානෙසු, යුවානෙහි.

නොනානෙස්වා-.

එසු යුවාදීනමා හොති; යුවානො, යුවානා, යුවානෙ.

ස්මාස්මින්නං නානෙ-.

යුවාදීහිං ස්මාස්මින්නං නානෙ හොන්ති යථාක්කමං; යුවානා, යුවානෙ.

යොනං නොනෙ වා-.

යුවාදීහි යොනං නොනෙ වා හොන්ති යථාක්කමිං; යුවානො යුවානෙ--වාති-කිං?යුවෙ පස්ස;නොග්ගහණං ලාඝවත්ථං.

ඉතො’ඤ්ඤත්ථෙ පුමෙ-.

අඤ්ඤපදත්ථෙ වත්තමානා ඉකාරන්තතො නාමස්මා යොනං නොනෙ වා හොන්ති යථාක්කමං පුල්ලිඞ්ගෙ, තොමරංකුස පාණිනො, තොමරංකුසපාණිනෙ, වාත්වෙව-තොමරංකුසපාණයො; අඤ්ඤත්ථෙති-කිං?පාණයො.

නෙ ස්මිනො ක්වචි-.

අඤ්ඤපදත්ථෙ වත්තමානා ඉකාරන්තතො නාමස්මා ස්මිනො නෙ හොති වා ක්වචි;’ කතඤ්ඤුම්හි ච පොසම්හි සීලවන්තෙ අරියවුත්තිනෙ’ වාත්වෙව-අරියවුත්තිම්හි; පුමෙත්වෙව-අරියයවුත්තියා.

පුමා-.

පුමසද්දතො ස්මිනො යං වුත්තං තං වා හොති; පුමානෙපුමෙ.

නාම්හි-.

පුමස්ස නාම්හි යං වුත්තං තං වා හොති; පුමානා පුමෙන.

සුම්හා ච-.

පුමස්ස සුම්හි යං වුත්තං තං ආ ච වා හොති; පුමානෙසු, පුමෙසු, පුමාසු.

ගස්සං-.

පුමසද්දතො ගස්ස අං වා හොති; හො පුමං, හො පුම, හො ඉත්ථිපුමං, හො ඉත්ථිපුම.

සාස්සංසෙ වානඞ්-.

සාසද්දස්ස ආනඞ් හොති අංසෙ ගෙ ච; සානං, සානස්ස, හො සාන.

වත්තහා සනන්නං නොනානං-.

වත්තහා සනන්නං නොනානං හොන්ති යථාක්කම; වත්තහා නො, වත්තහානානං.

බ්‍රහ්මස්සු වා-.

බ්‍රහ්මස්සු වා හොති සනංසු; බ්‍රහ්මුනො, බ්‍රහ්මස්ස, බ්‍රහ්මූනං බ්‍රහ්මානං.

නාම්හි-.

බ්‍රහ්මස්සු හොති නාම්හි; බ්‍රහ්මුනා,

පුමකම්මථාමද්ධානං වා සස්මාසු ච-.

පුදීනමු හොති වා සස්මාසු නාම්හි ච; පුමුනො, පුමස්ස; පුමුනා, පුමානා, පුමුනා, පුමානා; කම්මුනො, කම්මස්ස; කම්මුනා කම්මස්මා; කම්මුනා, කම්මනා; ථාමුනො, ථාමස්ස;ථාමුනා, ථාමස්මා; ථාමුනා, ථාමෙන; අද්ධුනො, අද්ධස්ස; අද්ධුනා, අද්ධස්මා;අද්ධුනා, අද්ධනා.

යුවා සස්සනො-.

යුවා සස්සවා ඉනො හොති, යුවිනො, යුවස්ස.

නොත්තාතුමා-.

අත්තාතුමෙහි සස්ස නො හොති වා; අත්තනො, අත්තස්ස; ආතුමනො, ආතුමස්ස.

සුහිසු නක-.

අත්තආතුමානං සුහිසු වා නක හොති; අත්තනෙසු, අත්තෙසු, ආතුමනෙසු, ආතුමෙසු; අත්තනෙහි, අත්තෙහි; ආතුමනෙහි, ආතුමෙහි--කථං?වෙරිනෙසූති-නක ඉති යොගවිභාගා.

ස්මාස්සනා බ්‍රහ්මා ච-.

බ්‍රහ්ම අත්තආතුමෙහි ච ස්මාස්ස නා හොති; බ්‍රහ්මුනා, අත්තනා, ආතුමනා.

ඉමෙතානමෙනාණ්වාදෙසෙ දුතියායං-.

ඉමඑතසද්දානං කථිතානුකථනවිසයෙ දුතියායමෙනාදෙසො හොති; ඉමං භික්ඛුං විනයමජ්ඣාපයඅථො එනං ධම්මමජ්ඣාපය, ඉමෙ භික්ඛූ විනයමජ්ඣාපය අථො එනෙ ධම්මමජ්ඣාපය; එවමෙ තස්ස ච යොජනීයං.

කිස්ස කො සබ්බාසු-.

සබ්බාසු විභත්තිසුකිස්සකො හොති; කො, කෙ, කා, කායො, කං, කානි, කෙනෙච්චාදි.

කි සස්මිංසුවානිත්ථියං-.

අනිත්ථියං කිස්ස කි වා හොති සස්මිංසු; කිස්ස, කස්ස, කිස්මිං, කස්මිං; අනිත්ථියන්ති-කිං? කො, කං.

ඉමස්සිදං වා-.

අංසිසු සහ තෙහිඉමස්සිදං හොති වා නපුංසකෙ; ඉදං, ඉමං; ඉදං,ඉමං.

අමුස්සාදුං-.

අංසිසු සහ තෙහි අමුස්ස අදුං හොති වා නපුංසකෙ; අදුං, අමුං; අදුං, අමුං.

සුම්හාම්හස්සාස්මා-

අහ්මස්ස අස්මා හොති වා සුම්හි; හත්තීරස්මාසු සා තව; වාත්වෙව-අම්හෙසු.

නම්හි තිචතුන්නමිත්ථියං තිස්සචතස්සා-.

නම්හි තිචතුන්නං තිස්සචතස්සා හොන්තිත්ථියං යථාක්කමං; තිස්සන්නං, චතස්සන්නං; ඉත්ථියන්ති-කිං? තිණ්ණං, චතුන්නං.

තිස්සොචතස්සො යොම්හි සවිභත්තීනං-. විභත්තිසහිතානං තිචතුන්නං යොම්හි තිස්සො චතස්සො හොන්තිත්ථියං යථාක්කමං; තිස්සො,චතස්සො

තීණිචත්තාරි නපුංසකෙ-.

යොම්හිසවිභත්තීනං තිචතුන්නං යථාක්කමංතීණි චත්තාරි හොන්ති නපුංසකෙ; තීණි, චත්තාරි.

පුමෙ තයොචත්තාරො-.

යොම්හි සවිභත්තීනං තිචතුන්නං තයොචත්තාරො හොන්ති යථාක්කමං පුල්ලිඞ්ගෙ; තයො, චත්තාරො.

චතුරොවා චතුස්ස-.

චතුසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස යොම්හි චතුරො වා හොති පුල්ලිඞ්ගෙ; චතුරො ජනා සංවිධාය; කථං? චතුරො නිමිත්තෙනාද්දසාසින්ති ලිඞ්ගවිපල්ලාසා.

මයමස්මාම්හස්ස-.

යෙයාස්වම්හස්ස සවිභත්තිස්සඅස්මාකංමමං හොන්ති වා යථාක්කමං; අස්මාකං, අම්හාකං; මමං, මම.

සිම්හහං-.

සිම්හි අම්හස්ස සවිභත්තිස්ස අහං හොති; අහං.

තුම්හස්ස තුවංත්වමම්හි ච-.

අම්හී සිම්හි ච තුහ්මස්ස සවිභත්තිස්ස තුවංත්වං හොන්ති යථාක්කමං; තුවං, ත්වං.

තයාතයීනං ත්වං වා තස්ස-.

තුම්හස්සතයාතයීනං තකාරස්සත්ව හොති වා; ත්වයා, තයා; ත්වයි, තයි.

ස්මාම්හි ත්වම්හා-.

ස්මාම්හි තුම්හස්ස සවිභත්තිස්ස ත්වම්හා හොති වා; පත්තා නිස්සංසයං [ ] ත්වම්හා--වාත්වෙව-ත්වයා.

න්තන්තූනං න්තො යොම්හි පඨමෙ-.

පඨමෙ යොම්හි න්තන්තූනං සවිභත්තිනං න්තො ඉච්චාදෙසො වා හොති; ගච්ඡන්තො, ගච්ඡන්තා; ගුණවන්තො, ගුණවන්තා.

තං නම්හි-.

නම්හි න්තන්තූනං සවිභත්තිනං තං වා හොති; ගච්ඡතං, ගච්ඡන්තානං; ගුණවතං, ගුණවන්තානං.

තොතාතිතා සස්මාස්මිංනාසු-.

සාදිසුන්තන්තූනං සවිභත්තිනං තොතාතිතා හොන්ති වා යථාක්කමං; ගච්ඡතො, ගච්ඡන්තස්ස; ගුණවතො, ගුණවන්තස්ස; ගච්ඡතා, ගච්ඡන්තම්හා; ගුණවතා, ගුණවන්තම්හා; ගච්ඡති, ගච්ඡන්තෙ;ගුණවති, ගුණවන්තෙ; ගච්ඡතා, ගච්ඡන්තෙන; ගුණවතා, ගුණවන්තෙන.

ටටාඅං ගෙ-.

ගෙ පරෙ න්තන්තුනං සවිභත්තීනං ටටාඅං ඉච්චාදෙසා හොන්ති; හො ගච්ඡ, හො ගච්ඡා, හොක ගච්ඡං; හො ගුණව, හො ගුණවා, හො ගුණවං.

යොම්හි ද්වින්නං දුවෙඬ්වෙ-.

යොම්හි ද්විස්ස සවිභත්තිස්ස දුවෙද්වෙ හොන්ති පච්චෙකං; දුවෙ, ද්වෙ.

දුවින්නං නම්හි වා-.

නම්හි ද්විස්ස සවිභත්තිස්ස දුවින්නං හොති වා; දුවින්නං, ද්වින්නං.

රාජස්ස රඤ්ඤං-.

නම්හි රාජසද්දස්සසවිභත්තිස්සරඤ්ඤං හොති වා; රඤ්ඤං, රජානං

නාස්මාසු රඤ්ඤා-.

නාස්මාසු රාජස්ස සවිභත්තිස්සරඤ්ඤා හොති, රඤ්ඤා කතං, රඤ්ඤානිස්සටං.

රඤ්ඤොරඤ්ඤස්සරාජිනො සෙ-.

සෙ රාජස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤොරඤ්ඤස්සරාජිනො හොන්ති; රඤ්ඤො, රඤ්ඤස්ස, රාජිනො.

ස්මිම්හි රඤ්ඤෙරාජිනි-.

ස්මිම්හි රාජස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤෙරාජිනි හොන්ති; රඤ්ඤෙ,රාජිනි.

සමාසෙ වා-.

සමාසවිසයෙ එතෙ ආදෙසා රාජස්සවා හොන්ති; කාසිරඤ්ඤා, කාසිරාජෙන; කාසිරඤ්ඤා, කාසිරාජස්මා; කාසිරඤ්ඤො, කාසිරාජස්ස; කාසිරඤ්ඤෙ, කාසිරාජෙ.

ස්මිම්හි තුම්හාම්හානංතයිමයි-.

ස්මිම්හි තුම්හඅම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තයිමයි හොන්ති යථාක්කමං; තයි,මයයි.

අම්හි තංමංතවංමමං-.

අම්හි තුම්හඅම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තංමංතවංමමං හොන්ති යථාක්කමං; තං, මං, තවං, මමං.

නාස්මාසුතයාමයා-.

නාස්මාසු තුම්හඅම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තයාමයා හොන්ති යථාක්කමං; තයා කතං, මයා කතං; තයා නිස්සටං, මයා නිස්සටං.

තවමමතුය්හංමය්හං සෙ-.

සෙතුම්හඅම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තවමමතුය්හංමය්හං හොන්ති යථාක්කමං; තව, තුය්හං; මම,මය්හං.

ඞංඞාකං නම්හි-.

නම්හි තුම්හඅම්හසද්දානං සවිභත්තීනං ඞංඞාකං හොන්ති පච්චෙකං; තුම්හං, තුම්හාකං, අම්හං, අම්හාකං—- යථාසඞ්ඛ්‍යාමත්‍ර න විවච්ඡතෙ.

දුතියෙ යොම්හි වා-.

තුම්හඅම්හසද්දානං සවිභත්තීනං පච්චෙකං ඪංඩාකං වා හොන්ති යොම්හි දුතියෙ; තුම්හං’තුම්හාකං, තුම්හෙ; අම්හං,අම්හාකං,අම්හෙ.

අපාදාදො පදතෙකවාක්‍යෙ-.

ඉදමධිකතං වෙදිතබ්බං; පජ්ජතෙ’නෙනත්ථොති-පදං, ස්‍යාද්‍යන්තං ත්‍යාද්‍යන්තඤ්ච; පදසමූහො වාක්‍යං.

යොනංහිස්වපඤ්චම්‍යා වොනො-.

අපඤ්චමියා යොනංහිස්වපාදාදො වත්තමානානං පදස්මා පරෙසං එකවාක්‍යෙ ඨිතානං තුම්හඅම්හසද්දානං සවිභත්තීනං වො නො හොන්ති වා යථාක්කමං; තිට්ඨථ වො, තිට්ඨථ තුම්හෙ; තිට්ඨාම නො, තිට්ඨාම මයං; පස්සති වො, පස්සති තුම්හෙ; පස්සති නො, පස්සතිඅම්හෙ; දීයතෙ වො, දීයතෙ තුම්හං; දීයතෙ නො,

දීයතෙ අම්හං; ධනං වො, ධනං තුම්හං; ධනං නො, ධනං අම්හං; කතං වො, කතං තුම්හෙහි; කතං නො, කතං අම්හෙහි—-අපඤ්චම්‍යාති-කිං?නිස්සටං තුම්හෙහි, නිස්සටං අම්හෙහි; අපාදාදොත්වෙව

‘‘බලඤ්ච භික්ඛූනමනුප්පදින්නං,
තුම්හෙහි පුඤ්ඤං පසුතං අනප්පකං’’;

පදතොත්වෙව- තුම්හෙ තිට්ඨථ; එකවාක්‍යෙත්වෙව- දෙවදත්තො තිට්ඨති ගාමෙ, තුම්හෙ තිට්ඨථනගරෙ; සවිභත්තීනංත්වෙව- අරහති ධම්මො තුම්හාදිනං; අරහති ධම්මො අම්හාදිසානං.

තෙමෙ නාසෙ-.

නාම්හි සෙ ච අපාදාදො වත්තමානානං පදස්මා පරෙසං එක වාක්‍යෙ ඨිතානං තුම්හඅම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තෙමෙ වා හොන්ති යථාක්කමං; කතං තෙ, කතං තයා; කතංමෙ, කතං මයා; දීයතෙ තෙ, දීයතෙ තව; දීයතෙ මෙ, දීයයතෙ මම; ධනං තෙ, ධනංමෙ, ධනං මම.

අන්වාදෙසෙ-.

කථිතානුකථනවිසයෙ තුම්හඅම්හසද්දානමාදෙසා නිච්චං භවන්ති පුනබ්බිධානා; ගාමො තුම්හං පරිග්ගහො, අථො ජනපදො වො පරිග්ගහො.

සපුබ්බා පඨමන්තා වා-.

විජ්ජමානපුබ්බස්මා පඨමන්තා පරෙසං තුම්හඅම්හසද්දානමා දෙසා වා හොන්ති අන්වාදෙසෙ’පි; ගාමෙ පටො තුම්හාකං, අථො නගරෙ කම්බලො වො; අථො නගරෙ කම්බලො තුම්හාකං; සපුබ්බාති-කිං? පටො තුම්හාකං, අථො කම්බලො වො; පඨ මන්තාති-කිං-පටො නගරෙ තුම්හාකං, අථො කම්බලො ගාමෙ වො.

න චවාහාහෙවයොගෙ-.

චාදීහි යොගෙ තුම්හඅම්හසද්දානමාදෙසා න හොන්ති; ගාමො තව ච පරිග්ගහො, මම ච පරිග්ගහො; ගාමො තව වා පරිග්ගහො, මම වා පරිග්ගහො; ගාමො තවහ පරිග්ගහො, මමහ පරිග්ගහො; ගාමො තවාහ පරිග්ගහො, මමාහ පරිග්ග හො; ගාමා තවෙව පරිග්ගහො, මමෙව පරිග්ගහො; එවං සබ්බත්ථ උදාහරිතබ්බං—-යොගෙති කිං? ගාමොච තෙ පරිග්ගහො, නගරඤ්ච මෙ පරිග්ගහො.

දස්සනත්ථෙනාලොචනෙ-.

දස්සනත්ථෙසු ආලොචනවජ්ජිතෙසු පයුජ්ජමානෙසු තුම්හ අම්හසද්දානමාදෙසා න හොන්ති; ගාමො තුම්හෙ උද්දිස්සාගතො, ගාමො අම්හෙ උද්දිස්සාගතො—-අනාලොචනෙති-කිං? ගාමො වො ආලොචෙති, ගාමො නො ආලොචෙති.

ආමන්තණං පුබ්බමසන්තංව-.

ආමන්තණං පුබ්බමවිජ්ජමානං විය හොති තුම්හඅම්හසද්දාන මාදෙසවිසයෙ; දෙවදත්ත තව පරිග්ගහො—-ආමන්තණන්තිකිං? කම්බලො තෙ පරිග්ගහො; පුබ්බන්ති-කිං?’මයෙතං සබ්බ මක්ඛාතං තුම්හාකං ද්විජපුඞ්ගවා’ පරස්ස හි [ ] අවිජ්ජමානන්තා අපාදාදොති-පටිසෙධොන සියා? ඉවාති-කිං? සචනං[ ] යථා සියා.

න සාමඤ්ඤවචනමෙකත්ථෙ-.

සමානාධිකරණෙ පරතො සාමඤ්ඤවචනමාමන්තණමසන්තං විය න හොති; මාණවක ජටිලක තෙපරිග්ගහො–-පරස්සා විජ්ජමානත්තෙ'පි පුබ්බරූපමුපාදායාදෙසො හොති; සාමඤ්ඤ වචනන්ති-කිං? දෙවදත්ත මාණවක තව පරිග්ගහො; එකත්ථෙතිකිං? දෙවදත්ත යඤ්ඤදත්ත තුම්හං පරිග්ගහො.

බහුසු වා-.

බහුසු වත්තමානමාමන්තණං සාමඤ්ඤවචනමෙකත්ථෙ අවිජ්ජමානං විය වා න හොති; බ්‍රාහ්මණා ගුණවන්තො තුම්හාකං පරිග්ගහො; බ්‍රාහ්මණා ගුණවන්තො වො පරිග්ගහො.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ ව්‍යාකරණෙ වුත්තියං ස්‍යාදිකණ්ඩො දුතියො.

ස්‍යාදි ස්‍යාදිනෙකත්ථං-.

ස්‍යාද්‍යන්තං ස්‍යාද්‍යාන්තෙන සහෙකත්ථං හොතීති-ඉදමධිකතං වෙදිතබ්බං; සො ච භින්නත්ථානමෙකත්ථීභාවො සමාසොති වුච්චතෙ.

අසංඛ්‍යං විභත්තිසම්පත්තිසමීපසාකල්‍යාභාවයථා පච්ඡායුගපදත්ථෙ-.

අසංඛ්‍යං ස්‍යාාද්‍යන්තං විභත්‍යාදීනමත්ථෙ වත්තමානං ස්‍යාද්‍යන්තෙන සහෙකත්ථං භවති; තත්ථ විභත්‍යත්ථෙ තාව-ඉත්ථීසු කථා පවත්තා අධිත්ථී–-සම්පත්ති ද්විධා අත්තසම්පත්ති සමිද්ධි චසම්පන්නං බ්‍රහ්මං සබ්‍රහ්මං, ලිච්ඡවීනං; සමිද්ධි භික්ඛානං සුභික්ඛං. සමීපෙ-කුම්භස්ස සමීපමුපකුම්භං–-සාකල්‍යෙ-සතිණමජ්ඣොහරති; සාග්‍යාධීතෙ–-අභාවො සම්බන්ධිභෙදා බහුවිධො; තත්‍ර ඉද්ධාභාවෙ-විගතා ඉද්ධි සද්දිකානං දුස්සද්දිකං; අත්ථාභාවෙ-අභාවො මක්ඛිකානං නිම්මක්ඛිකං; අතික්කමාභාවෙ-අතිගතානි තිණානි නිත්තිණං; සම්පතාභාවෙ-අතිගතං ලහුපාපුරණං අති ලහුපාපුරණං; ලහුපාපුරණස්ස නායමුපභොගකාලොති අත්ථො. යථාත්ථො'නෙකවිධො; තත්‍ර යොග්ගතායං-අනුරූපං සුරූපො වහති; විච්ඡායං -අන්වද්ධමාසං; අත්ථානතිවත්තියං- යථාසත්ති; සදිසත්තෙ- සදිසො කිඛියා[ ] සකිඛි; ආනුපුබ්බියං- අනුජෙට්ඨං; පච්ඡාත්ථෙ [-]අනුරථං; යුගපදත්ථෙ-සචක්කං නිධි.

යථා න තුල්‍යෙ-.

යථාසද්දොතුල්‍යත්ථෙ වත්තමානො ස්‍යාද්‍යන්තෙන සහෙකත්ථො න භවති; යථා දෙවදත්තො තථා යඤ්ඤදත්තො.

යාවාවධාරණෙ-.

යාවසද්දො'වධාරණෙ වත්තමානො ස්‍යාද්‍යන්තෙන සහෙකත්ථො භවති; අවධාරණමෙත්තකතා පරිච්ඡෙදො; යාවාමත්තං බ්‍රාහ්මණෙ ආමන්තය; යාවජීවං–-අවධාරණෙති-කිං, යාව දින්නංතාව භුත්තං නාවධාරයාමි කිත්තකං මයා භුත්තන්ති.

පය්‍යපාබහිතිරොපුරෙපච්ඡාවා පඤ්චම්‍යා-.

පරිආදයො වඤ්චම්‍යන්තෙන සහෙකත්ථා හොන්ති වා; පරි පබ්බතං වස්සි දෙවො, පරිපබ්බතා; අපපබ්බතං වස්සි දෙවො, අප පබ්බතා; ආපාටලිපුත්තං වස්සිදෙවො, ආපාටලිපුත්තා; බහිගාමං, බහිගාමා; තිරොපබ්බතං, තිරොපබ්බතා; පුරෙභත්තං, පුරෙභත්තා; පච්ඡාභත්තං, පච්ඡාභත්තා–-චෙතාධිකාරො

සමීපායාමෙස්වනු-.

අනුසද්දො සාමීප්‍යෙ ආයාමෙ ච වත්තමානො ස්‍යාද්‍යන්තෙන සහෙකත්ථො හොති වා; අනුවනමසනි ගතා; අනුගඞ්ගං බාරාණසී–-සමීපායාමෙස්විති-කිං, රුක්ඛමනුවිජ්ජොතතෙ විජ්ජු.

තිට්ඨග්වාදිනි-.

තිට්ඨගුප්පභුතීනි, එකත්ථීභාවවිසයෙ නිපාතීයන්තෙ;'තිට්ඨන්ති ගාවො යස්මිං කාලෙ'තිට්ඨගු, කාලො; වහග්ගු, කාලො; ආයතිගවං, ඛලෙයවං, ලූනයවං, ලූයමානයවමිච්චාදි–-ව්‍යන්තො'පෙත්ථ; කෙසාකෙසි; දණ්ඩාදණ්ඩි–-තථා වෙලාප්පභාවනත්ථො'පි; පාතො නහානං පාතනහානං; සායං නහානං සායනහානං; පාතකාලං, සායකාලං; පාතමෙසං, සායමෙසං; පාතමග්ගං, සායමග්ගං.

ඔරෙපරිපටිපාරෙමජ්ඣෙහෙට්ඨුද්ධාධොන්තො වා ඡට්ඨියා-.

ඔරාදයො සද්දා ඡට්ඨියන්තෙන සහෙකත්ථා වා හොන්ති; එකාරන්තත්තං නිපාතනතො--ඔරෙගඞ්ගං; උපරිසිඛරං; පටි සොතං; පාරෙයමුනං; මජ්ඣෙගඞ්ගං; හෙට්ඨාපාසාදං; උද්ධගඞ්ගං; අධොගඞ්ගං; අන්තොපාසාදං--පුන වාවිධානා ගඞ්ගාඔරමිච්චා දිපි හොති.

තං නපුංසකං-.

යදෙතමතක්කන්තමෙකත්ථං තං නපුංසකලිඞ්ගං වෙදිතබ්බං; තථා චෙවොදාහටං; වා ක්වචි බහුලාධිකාරා--යථාපරිසං, යථා පරිසාය; සකාය සකාය පරිසායාති අත්ථො.

අමාදි-.

අමාදිස්‍යාද්‍යන්තං ස්‍යාද්‍යාන්තෙන සහ බහුලමෙකත්ථං හොති;'ගාමං ගතො' ගාමගතො;'මුහුත්තං සුඛං' මුහුත්තසුඛං. වුත්තියෙ වොපපදසමාසෙ-කුම්භකාරො; සපාකො; තන්තවායො; වරා හරො--න්තමානක්තවන්තූහි වාක්‍යමෙව; ධම්මං සුණන්තො; ධම්මං සුණමානො; ඔදනං භුත්තවා.'

රඤ්ඤා හතො' රාජහතො;'අසිනා ඡින්නො' අසිච්ඡින්නො; පිතුසදිසො; පිතුසමො; සුඛසහගතං;'දධිනා උපසිත්තං භොජනං'දධිභොජනං;'ගුළෙන මිස්සො ඔදනො' ගුළොදනො. වුත්ති පදෙනෙවොපසිත්තාදික්‍රියායාඛ්‍යාපනතො නත්ථායුත්තත්ථතා.

ක්වචි වුත්තියෙව; උරගො පාදපො--ක්වචි වාක්‍යමෙව; ඵරසුනා ඡින්නවා; දස්සනෙන පහාතබ්බා.'

බුද්ධස්සදෙය්‍යං' බුද්ධදෙය්‍යං;'යූපාය දාරු' යූපදාරු;'රජනාය දොණි' රජනදොණි; ඉධ න හොති-සඞ්ඝස්ස දාතබ්බං--කථං, එතදත්ථො එතදත්ථන්ති-අඤ්ඤපදත්ථෙ භවිස්සති.'

සවරෙහි භයං' සවරභයං; ගාමනිග්ගතො, මෙථුනාපෙතො. ක්වචි වුත්තියෙව; කම්මජං, චිත්තජං--ඉධ න හොති-රුක්ඛා පතිතො.'

රඤ්ඤො පුරිසො' රාජපුරිසො--බහුලාධිකාරා න්තමාන නිද්ධාරියපූරණභාවතිත්තත්ථෙහි න හොති; මමානුකුබ්බං; මමානු කුරුමානො; ගුන්නං කණ්හා සම්පන්නඛීරතමා; සිස්සානං පඤ්චමො; පටස්ස සුක්කතා--ක්වචි හොතෙව; වත්තමානසාමීප්‍යං--කථං බ්‍රාහ්මණස්ස සුක්කා දන්තාති-සාපෙක්ඛතාය න හොති--ඉධ පනහොතෙව චන්දනගන්ධො; නදීඝොසො; කඤ්ඤාරූපං; කායසම්ඵස්සො?ඵලරසොති [--]ඵලානංතිත්තො; ඵලානමාසිතො[ ] ඵලානං සුහිතො; බ්‍රාහ්මණස්සොච්චං ගෙහන්ති; සාපෙක්ඛ තාය න හොති--රඤ්ඤොපාටලිපුත්තකස්සධනන්ති--ධන සම්බන්ධෙ ඡට්ඨීති පාටලිපුත්තකෙනසම්බන්ධාභාවා නභෙස්සති; රඤ්ඤො'ගොච අස්සො ච පුරිසො වා'ති භින්නත්ථතායං [ ] වාක්‍ය මෙව--'රඤ්ඤො ගවාස්සපුරිසා රාජගවාස්සපුරිසාති වුත්ති හොතෙවෙකත්ථීභාවෙ.'දානෙසොණ්ඩො' දානසොණ්ඩො; ධම්මරතො; දානභිරතො--ක්වචිවුත්තියෙව; කුච්ඡිසයො; ථලට්ඨො; පඞ්කජං; සරොරුහං ඉධ න හොති භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා; ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා; ආසනෙ නිසින්නො ආසනෙ නිසීදිතබ්බං.

විසෙසනමෙකත්ථෙන-.

විසෙසනං ස්‍යාද්‍යන්තං විසෙස්සෙන ස්‍යාද්‍යාන්තෙන සමානාධිකරණෙනසහෙකත්ථං හොති;'නීලඤ්ච තං උප්පලඤ්චෙ'ති නීලුප්පලං,'ඡින්නඤ්ච තං පරූළ්හඤ්චෙ'ති ඡින්නපරූළ්හං; සත්ථීව සත්ථී,'සත්ථී ච සාසාමා චෙ'ති සත්ථීසාමා; සීහොව සීහො,'මුනි ච සොසීහො චා'තිමුනිසීහො;'සීලමෙව ධනං' සීලධනං--ක්වි වාක්‍යමෙව, පුණ්ණො මන්තාණිපුත්තො; චිත්තො ගහපති.--ක්වචි වුත්තියෙව; කණ්හසප්පො; ලොහිතසාලි. විසෙසනන්ති-කිං? තච්ඡකො සප්පො. එකත්ථෙනෙති-කිං? කාළම්භා අඤ්ඤො--කථං, පත්ත ජීවිකො ආපන්නජීවිකො[ ] මාසජාතොති-අඤ්ඤපදත්ථෙ භවිස්සති.

නඤ-.

නඤිච්චෙතං ස්‍යාද්‍යන්තං ස්‍යාද්‍යන්තෙන සහෙකත්ථං හොති; න බ්‍රාහ්මණො අබ්‍රාහ්මණො--බහුලාධිකාරතො අසමත්ථෙහිපි කෙහිචි හොති; අපුනගෙය්‍යා, ගාථා--අනොකාසං කාරෙත්වා අමූලාමූලං ගන්ත්වා--ඊසකළාරො ඊසපිඞ්ගලොති-ස්‍යාදි ස්‍යාදිනෙකත්ථන්ති සමාසො; වාක්‍යමෙව වාතිප්පසඞ්ගාභාවා.

කුපාදයො නිච්චමස්‍යාදිවිධිම්හි-.

කුසද්දො පාදයො ච ස්‍යාද්‍යන්තෙන සහෙකත්ථා හොන්ති නිච්චං ස්‍යාදිවිධිවිසයතො'ඤ්ඤත්ථ;'කුච්ඡිතො බ්‍රාහ්මණො' කුබ්‍රාහ්මණො,'ඊසකං උණ්හං' කදුණ්හං; පනායකො, අභිසෙකො, පකරිත්ත්වා, පකතං, දුප්පුරිසො, දුක්කතං, සුපුරිසො, සුකතං, අභිත්ථුතං, අතිත්ථුතං, ආකළාරො, ආබද්ධො. පාදයො ගතාද්‍යත්ථෙ පඨමාය()' පගතො ආචරියො' පාචරියො; පන්තෙවාසී--අච්චාදයො කන්තාද්‍යත්ථෙ දුතියාය;()'අතික්කන්තො මච'මතිමඤ්චො; අතිමාලො. අවාදයො කුට්ඨාද්‍යත්ථෙ තතියාය;()'අවකුට්ඨං කොකිලාය වන'මවකොකිලං; අවමයයූරං. පරියාදයො ගිලානාද්‍යත්ථෙ චතුත්ථියා; ()'පරිගිල නො'ජ්ඣෙනාය' පරියජ්ඣෙනො--න්‍යාදයො කන්නාද්‍යත්ථෙ පඤ්චමියා()'නික්ඛන්තොකොසම්බියා' නික්කොසම්බි--අස්‍යාදිවිධිම්භීති කිංරුක්ඛම්පති විජ්ජොතතෙ.

චී ක්‍රියත්ථෙහි-.

චීප්පච්චයන්තො ක්‍රියත්ථෙහි ස්‍යාද්‍යන්තෙහි සහෙකත්ථො හොති; මලිනී කරිය.

භුසනාදරානාදරෙස්වලංසාසා-.

භුසනාදිස්වත්ථෙස්වලමාදයො සද්දා ක්‍රියාත්ථෙහි ස්‍යාද්‍යන්තෙහි සහෙකත්ථා හොන්ති; අලංකරිය; සක්කච්ච; අසක්කච්ච--භුසනාදීසුති-කිං? අලං භුත්වා ගතො; සක්කත්වා ගතො; අසක්කත්වා ගතො; පරියත්තං සොභනමසොභනන්ති අත්ථො.

අඤ්ඤෙ ච-.

අඤ්ඤෙ ච සද්දා ක්‍රියත්ථෙහි ස්‍යාද්‍යන්තෙහි සහ බහුලමෙකත්ථා භවන්ති; පුරොභුය; තිරොභුය;තිරොකරිය; උරසිකරිය; මනසිකරිය; මජ්ඣෙකරිය; තුණ්හිභුය.

වානෙකඤ්ඤත්ථෙ-.

අනෙකං ස්‍යාද්‍යන්තමඤ්ඤස්ස පදස්සත්ථෙ එකත්ථං වා හොති; බහුනි ධනානි යස්සසො'බහුධනො;'ලම්බා කණ්ණා යස්ස සො' ලම්බකණ්ණො;'වජිරං පාණිම්හි යස්සසො'යං' වජිරපාණි;'මත්තාබහවො මාතඞ්ගා එත්ථ' මත්තබහුමාතඞ්ගං, වනං;'ආරූළ්හො වානරොයං රුක්ඛං සො' ආරූළ්හවානරො;'ජිතානි ඉන්ද්‍රියානි යෙනසො' ජිතින්ද්‍රියො;'දින්නං භොජනං යස්සසො' දින්නභොජනො;'අපගතං කාළකං යස්මා පටා සො'ය' මපගතකාළකො;'උපගතාදස යෙසං තෙ' උපදසා; ආසන්නදසා; අදූරදසා? අධික දසා;'තයො දස පරිමාණමෙසං) තිදසා--කථං, දසසද්දොසං ඛ්‍යානෙ වත්තතෙ පරිමාණසද්දසන්නිධානා, යථා-පඤ්චපරිමාණ මෙසං' පඤ්චකා සකුණාති; ද්වෙ වා තයො වාපරිමාණමෙස'ද්වත්තයො;වාසද්දත්ථෙ වා-'වෙ වා තයො වා' ද්වත්තයො--'දක්ඛිණස්සා ච පුබ්බස්සා ච දිසාය යදන්තරාළං' දක්ඛිණපුබ්බා, දිනා;'දක්ඛිණා චසා පුබ්බා චා'ති වා;'සහ පුත්තෙනාගතො' සපුත්තො සලොමකො, විජ්ජමානලොමකොති අත්ථො එවං සපක්ඛකො; අත්ථීඛීරා, බ්‍රාහ්මණීති-අත්ථීසද්දො විජ්ජමානත්ථෙ නිපාතො--ක්වචි ගතත්ථතාය පදන්තරානමප්පයොගො, කණ්ඨට්ඨා කාළා අස්ස කණ්ඨෙකාළො; [ ] ඔට්ඨමුඛමිව මුඛමස්සඔට්ඨමුඛො; කෙසසඞ්ඝාතො චූළා අස්ස කෙසචූළො; සුවණ්ණවිකාරො අලඞ්කාරො අස්සසුවණ්ණාලඞ්කාරො;' පපතිතං පණ්ණමස්ස' පපතිතපණ්ණො, පපණ්ණො;'අවිජ්ජමානා පුත්තා අස්ස' අවිජ්ජමානපුත්තො;'න සන්ති පුත්තා අස්ස' අපුත්තො--ක්වචි න හොතිපඤ්චභුත්තවන්තො අස්ස, භාතුනො පුත්තො අස්ස අත්ථීති බහුලාධිකාරතො.

තත්ථ ගහෙත්වා තෙන පහරිත්වා යුද්ධෙ සරූපං-.

සත්තම්‍යන්තං තතියන්තඤ්ච සරූපමනෙකං තත්ථ ගහෙත්වා තෙන පහරිත්වා යුද්ධෙ'ඤ්ඤපදත්ථෙ එකත්ථං වා හොති;'කෙසෙසු ච කෙසෙසු ච ගහෙත්වා යුද්ධම්පවත්තං' කෙසාකෙසි;'දණ්ඩෙහි ච දණ්ඩෙහි ච පහරිත්වා යුද්ධම්පවත්තං' දණ්ඩාදණ්ඩි; මුට්ඨාමුට්ඨි ''චි චීති භාරෙ'ති. චි සමාසන්තො [']චිස්මි. න්ත්‍යාකාරො--තත්ථ තෙනෙති-කිං? කායද්ච කායද්ච [ ] ගහෙත්වා යුද්ධං පවත්තං; ගහෙත්වා පහරිත්වාති- කිං? රථෙ ච රථෙ ච ඨත්වා යුද්ධංපවත්තං; යුද්ධෙතිකිං? හත්ථෙ ච හත්ථෙ ච ගහෙත්වා සඛ්‍යං පවත්තං; සරූපන්තිකිං? දණ්ඩෙහි ච මුසලෙහිච පහරිත්වා යුද්ධං පවත්තං.

චත්ථෙ-.

අනෙකං ස්‍යාද්‍යන්තං චත්ථෙ එකත්ථං වා භවති--සමුච්චයො'ණ්වාචයො ඉතරීතරයොගො සමාහාරො ච චසද්දත්ථා, තත්ථ සමුච්චයාණ්වාචයෙසු නෙකත්ථීභාවො සම්භවති- තෙසු හි සමුච්චයො අඤ්ඤමඤ්ඤනිරපෙක්ඛානමත්තප්පධානානං කත්ථචි ක්‍රියාවිසෙසෙ චීයමානතා-යථා-ධවෙ ච ඛදිරෙ ච පලාසෙ ච ඡින්දාති; අන්වාචයොච යත්ථෙකො පධානභාවෙන විධියතෙ අපරො චගුණභාවෙන-යථා-භික්ඛං චර ගාවො චානයෙති--ඉතරඤ්චයය තු සම්භවති, තෙසු හි අඤ්ඤමඤ්ඤසාපෙක්ඛානමච යචභෙදානුගතො ඉතරීතරයොගො-යථා- සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානාතිඅස්සාවයවප්පධානත්තා බහුවචනමෙව; අඤ්ඤමඤ්ඤ සාපෙක්ඛානමෙව

තිරොහිතාවයවභෙදො සමුදායප්පධානො සමාහාරො-යථා-ඡත්තුපාහනන්ති-අස්ස පන සමුදායප්පධානත්තා එකවචනමෙව; තෙ ච සමාහාරීතරීතරයොගා බහුලං විධානා නියතවිසයායෙව හොන්ති, තත්‍රායං විසයවිභාගො නිරුත්තිපිටකාගතො.

පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගානං; නිච්චවෙරීනං; සංඛ්‍යාපරි මාණසඤ්ඤානං; ඛුද්දජන්තුකානං; පචනවද්ධාලානං; චරණසාධාරණානං; එකජ්ඣායනපාවචනානං; ලිඞ්ගවිසෙසානං; විවිධවිරුද්ධානං; දිසානං; නදීනඤ්ච; නිච්චං සමාහාරෙකත්ථං භවති.

තිණරුක්ඛපසුසකුණධනධඤ්ඤවාඤ්ජනජනපදානංවා අඤ්ඤෙ සමිතරීතරයොගොව.

පාණ්‍යඞ්ගානං—-චක්ඛුසොතං; මුඛනාසික; හනුගීවං; ඡවි මංසලොහිතං; නාමරූපං; ජරාමරණං;—-තුරියඞ්ගානං—-අලසතාළම්බරං;මුරජගොමුඛං; සංඛදෙද්ධිමං; [ ] මද්දවිකපාණවිකං; ගීතවාදතං?සම්මතාළං—-යොග්ගඞ්ගානං—-ඵාලපාචනං; යුගනඞ්ගලං—-සෙනඞ්ගානං—-අසිසත්තිතොමරපිණ්ඩං;[ ] අසිචම්මං; ධීළාරමූසිකං; කාකොලූකං; නාගසුපණ්ණං—-සංඛ්‍යාපරිමාණ සඤ්ඤානං—-එකකදුකං, දුකතිකං; තිකචතුක්කං, චතුක්කපඤ්චකං; දසෙකාදසකං —-ඛුද්දජන්තුකානං—-කීටපටඞ්ගං; කුත්ථකිපිල්ලිකං; ඩංසමකසං; මක්ඛිකකිපිල්ලිකං—-පචනවද්ධාලානං—-ඔරබ්භිකසූකරිකං; සාකුන්තිකමාගවිකං;සපාකවද්ධාලං;වෙන

රථකාරං; පුක්කුසඡවඩාහකං—-චරණසාධාරණානං—-අතිසහාරද්වාජං; කඨකාලාපං; සීලපඤ්ඤාණං; සමථවිපස්සනං; විජ්ජාචරණං—-එකජ්ඣායනපාවචනානං—-දීඝමජ්ඣිමං; එකුත්තරසංයුත්තකං; ඛන්ධකවිභඞ්ගං—-ලිඞ්ගවිසෙසානං—-ඉත්ථිපුමං; දාසිදාසං; චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරරික්ඛාරං; තිණකට්ඨසාඛාපලාසං; ‘‘ලාභී හොති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරාන‘‘න්තිපි දිස්සති—-විවිධවිරුද්ධානං—-කුසලාකුසලං; සාවජ්ජානවජ්ජං; හීනප්පණීතං; කණ්හසුක්කං; ඡෙකපාපකං; අධරුත්තරං—-දිසානං—-පුබ්බාපරං; දක්ඛිණුත්තරං; පුබ්බදක්ඛිණං; පුබ්බුත්තරං; අපර දක්ඛිණං; අපරුත්තරං—-නදීනං—-ගඞ්ගායමුනං, මහීසරභූ.

තිණවිසෙසානං—-කාසකුසං, කාසකුසා; උසීරබීරණං, උසී රබීරණා; මුජබබ්බජං, මුඤ්ජබබ්බජා—-රුක්ඛවසෙසානං—-ඛදිරපලාසං, ඛදිරපලාසා; ධවාස්සකණ්ණං, ධවාස්සකණ්ණා; පිලක්ඛනිග්‍රොධං, පිලක්ඛනග්‍රොධා; අස්සත්ථකපිත්ථනං, අස්සත්ථ කපිත්ථනා; සාකසාලං, සාකසාලා—-පසුවිසෙසානං—-ගජ ගවජං,ගජගවජා; ගොමහිසං, ගොමහිසා;එණෙයාගොමහිසං, එණෙයාගොමහිසා; එණෙයාවරාහං, එණෙයාවරාහා; අජෙ

ළකං, අජෙළකා; කුක්කුරසූකරං, කුක්කුරසූකරා; හත්ථිගවාස්ස වළවං, හත්ථිගවාස්සවළවා—-සකුණවිසෙසානං—-හංසබලාවං, හංසබලාවා; කාරණ්ඩවචක්කවාකං, කාරණ්ඩවචක්කවාකා; බකබලාකං, බකබලාකා—-ධනානං—-හිරඤ්ඤසුවණ්ණං, හිරඤ්ඤ සුවණ්ණා;මණිසංඛමුත්තාවෙළුරියං, මණිසංඛමුත්තාවෙළුරියා; ජාතරූපරජතං, ජාතරූපරජතා—-ධඤ්ඤානං—-සාලියවකං, සාලියවකා; තිලමුග්ගමාසං, තිලමග්ගමාසා; නිප්ඵාවකුලත්ථං, නිප්ඵාවකුලත්ථා—-බ්‍යඤ්ජනානං—-සාකසුවං, සාකසුවා; ගබ්‍යමාහිසං, ගබ්‍යමාහිසා; එණෙයාවාරාහං, එණෙයාවාරාහා; මිගමායූරං, මිගමායූරා—-ජනපදානං—කාසිකොසලං, කාසිකොසලා; වජ්ජිමල්ලං, වජ්ජිමල්ලා; චෙතිවීසං, චෙතිවීසා; මච්ඡසූරසෙනං, මච්ඡසූරසෙනා; කුරුපඤ්චාලං, කුරුපඤ්චාලා.

ඉතරීතරයොගො-යථා-චන්දිමසූරියා, සමණබ්‍රාහ්මණා, මාතාපිතරො, ඉච්චාදි, එතස්මිං එකත්ථීභාවකණ්ඩෙ යං වුත්තං පුබ්බං තදෙව පුබ්බං නිපතති කමාතික්කමෙ පයොජනාභාවා ක්වචි විපල්ලාසො’පි හොති බහුලාධිකාරතො.’ දන්තානං රාජා’ රාජදන්තො. කත්ථචි කමම්පච්චනාදරා පුබ්බකාලස්සාපි පරනිපාතො. ලිත්තවාසිතො, නග්ගමුසිතො, සිත්තසම්මට්ඨො, භට්ඨලුඤ්චිතො—-චත්ථෙ යදෙකත්ථං තත්ථ කෙචි පුබ්බපදං බහුධා නියමෙන්ති තදිහ ව්‍යභිචාරදස්සනා න වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

සමාහාරෙ සපුංසකං-.

චත්ථෙ සමාහාරෙ යදෙකත්ථං තන්නපුංසකලිඞ්ගම්භවති; තථා චෙවොදාහටං—-කත්ථචි න හොති සභාපරිසායාතිඤාපකා; ආධි පච්චපරිවාරො; ඡන්දපාරිසුද්ධි; පටිසන්ධිප්පවත්තියං.

සංඛ්‍යාදි-.

එකත්ථෙ සමාහාරෙ සංඛ්‍යාදි නපුංසකලිඞ්ගම්භවති; පඤ්චගවං; චතුප්පථං—-සමාහාරස්සෙකත්තා එකවචනමෙව හොති; සමාහාරෙත්වෙව-පඤ්චකපාලො, පූවො; තිපුත්තො.

ක්වචෙකත්තඤ්ච ඡට්ඨියා-.

ඡට්ඨියෙකත්ථෙ ක්වචි නපුංසකත්තං හොතෙකත්තඤ්ච;’සලභානං ඡායා’ සලභච්ඡායං; එවං’සකුන්තානං ඡායා’ සකුන්තච්ඡායං;

පාසාදච්ඡායයං, පාසාදච්ඡායයා; සරච්ඡායයං, සරච්ඡායා. අමනුස්සා සභාය නපුංසකෙකත්තම්භවති; බ්‍රහ්මසභං; දෙවසභං; ඉන්දසභං; යක්ඛසභං; සරභසභං--මනුස්සසභායං--ඛත්තියසභා, රාජසභා ඉච්චෙවමාදි--ක්වචීති කිං? රාජපුරිසො.

සාාදිසු රස්සො-.

නපුංසකෙ වත්තමානස්ස රස්සො හොති සාාදිසු; සලභච්ඡායං--සාාදිසූති-කිං?සලභච්ඡායෙ.

සපස්සාන්තස්සාප්පධානස්ස-.

අන්තභූතස්සාප්පධානස්සසපස්සසාාදිසුරස්සොහොති; බහුමාලො, පොසො; නික්කොසම්බි; අතිවාමොරු--අන්තස්සාති-කිං? කඤ්ඤාපියො; අප්පධානස්සාති-කිං? රාජකුමාරී; බ්‍රහ්මබන්ධූ.

ගොස්සු-.

අන්තභූතස්සාප්පධානස්ස ගොස්ස සාාදිසු උ හොති; චිත්තගු--අප්පධානස්සාත්වෙව - සුගො;අන්තස්සාත්වෙවගොකුලං.

ඉත්ථියමත්වා-.

ඉත්ථියං වත්තමානතො අකාරන්තතො නාමස්මා ආප්පච්චයො හොති, ධම්මදින්නා.

නදාදිතො ණ්ඩී-.

නදාදීහි ඉත්ථියං ණ්ඩීප්පච්චයො හොති; නදී, මහී, කුමාරී, තරුණී, වාරුණී, ගොතමී.

ගොතො වා().

ගාවී, ගො; ආකතිගණො'යං--ඩකාරො ''න්තන්තූනං ඩීම්හි තො වා''ති. විසෙසනත්ථො.

යක්ඛාදිත්ත්විනී ච-.

යක්ඛාදිතො ඉත්ථියමිනී හොති ඩී ච; යක්ඛිනී, යක්ඛී; නාගිනී, නාගී; සීහිනී, සීහී.

ආරාමිකාදීහි-.

ආරාමිකාදිතො ඉනී හොතිත්ථියං; ආරාමිකිනී; අනන්තරායිකිනී; රාජිනී.

සඤ්ඤායං මානුසො().

මානුසිනී; අඤ්ඤත්‍ර මානුසී.

යුවණ්ණෙහි නී-.

ඉත්ථියමිවණ්ණුවණ්ණන්තෙහි නී හොති බහුලං; සදාපයත පාණිනී; දණ්ඩිනී; ඛත්තබන්ධුනී; පරචිත්තවිදුනී--මාතු ආදිතො කස්මා න හොති? ඉත්ථිප්පච්චයං විනාපි ඉත්ථත්තාභිධානතො.

ක්තිම්හාඤ්ඤත්ථෙ-.

ක්තිම්හාඤ්ඤත්ථෙයෙව ඉත්ථියං නී හොති බහුලං; සාහං අභිංසාරතිනී; තස්සා මුට්ඨස්සතිනියා; සා වච්ඡගිද්ධිනී--අඤ්ඤත්ථෙති-කිං? ධම්මරති.

සරණාාදයො-.

සරණීප්පභූතයො නීප්පච්චයන්තා සාධවො භවන්ති; සරණී; පොක්ඛරණී; ඊස්සත්තං නිපාතනා.

ආචරියා වා යලොපො ච(); ආචරිනී; ආචරියා.

මාතුලාදිත්වානී හරියායං-.

මාතුලාදිතො හරියායමානී හොති; මාතුලානී; වරුණානී; ගහපතානී; ආචරියානී.

අහරියායං ඛත්තියා වා() ඛත්තියානී; ඛත්තියා —-නදා දීපාධා හරියායන්තු ඛත්තියී.

උපමාසංහිතසහිතසඤ්ඤතසහසඵවාමලක්ඛණාදිතුරුතු-.

ඌරුසද්දා උපමානාදිපුබ්බා ඉත්ථියමූ හොති; කරභොරූ; සංහිතොරූ; සහිතොරූ; සඤ්ඤතොරූ; සහොරූ; සඵොරූ; වාමො රූ; ලක්ඛණොරූ—-'ඌ'ති-යොගවිභාගා ඌ; බ්‍රහ්මබන්ධූ.

යුවාති -.

යුවසද්දතොති හොතිත්ථියං; යුවති.

න්තන්තුනං ඞීම්හි තො වා-.

ඞීම්හි න්තන්තුනං තො වා හොති; ගච්ඡතී, ගච්ඡන්තී; සීලවතී, සීලවන්තී.

භවතො හොතො-.

ඞීම්හි භවතො හොතාදෙසො හොති වා; හොතී; භවන්තී.

ගොස්සාවඞ-.

ගොසද්දස්ස ඞීම්හාවඞ හොති; ගාවී.

පුථුස්සපඨවපුථවා-.

ඞීම්හි පුථුස්ස පඨවපුථවා හොන්ති; පඨවී; පුථවී.—-යෙ පඨවී.

සමාසන්ත්ව-

සමාසන්තො අ ඉති වාධිකරීයන්ති.

පාපාදීහි භූමියා-.

පාපාදීහි පරා යා භූමි තස්සා සමාසන්තො අ හොති; පාප භූමං; ජාතිභූමං.

සංඛ්‍යාහි-.

සංඛ්‍යාහි පරා යා භූමි තස්සා සමාසන්තො අ හොති; ද්විභූමං; තිභූමං

නදීගොදාවරීනං-.

සංඛ්‍යාහි පරාසං නදීගොදාවරීනං සමාසන්තො අ හොති; පඤ්චනදං, සත්තගොදාවරං.

අසංඛ්‍යෙහි චාඞ්ගුල්‍යානඤ්ඤාසංඛ්‍යත්ථෙසු-.

අසංඛ්‍යෙහි සංඛ්‍යාහි ච පරාය අඞ්ගුල්‍යා සමාසන්තො අහොති නො චෙ අඤ්ඤපදත්ථෙ අසංඛ්‍යත්ථෙව සමාසො වත්තිතෙ.'නිග්ගතමඞ්ගුලීහි' නිරඞ්ගුලං; අච්චඞ්ගුලං; ද්වෙ අඞ්ගුලියො සමාහටා'ද්වඞ්ගුලං—-අනඤ්ඤාසංඛ්‍යත්ථෙසූති-කිං? පඤ්චඞ්ගුලිහත්ථො; උපඞ්ගුලි—-කථං, ද්විඤ්ඤඞ්ගුලී පමාණමස්සාති ද්වඞ්ගුලන්ති-නාතු සමාසො'ඤ්ඤපදත්ථෙ විහිතො මත්තාදීනං ලොපෙ කතෙ තත්ථවත්තතෙ; අඞ්ගුලසද්දොවා පමාණවාචීසද්දන්තරං—-යථාසෙනාඞ්ගුලප්පමාණෙන අඞ්ගුලානං සතං පුණ්ණං චතුද්දස වා අඞ්ගුලානීති.

දීඝාහොවස්සෙකදෙසෙහි ච රත්‍යා-.

දීඝාදීහි අසංඛ්‍යෙහි සංඛ්‍යාහි ච පරාය රත්තියා සමාසන්තො අ හොති; දීඝරත්තං; අහොරත්තං; වස්සාරත්තං; පුබ්බරත්තං; අපරරත්තං; අඩ්ඪරත්තං;'අතික්කන්තො රත්තිං' අතිරත්තො;'ද්වෙ රත්තී සමාහටා' ද්විරත්තං—-වා ක්වචි බහුලාධිකාරාඑකරත්තං; එකරත්ති—-අනඤ්ඤාසංඛ්‍යාත්ථෙසුත්වෙව-දීඝරත්ති, හෙමන්තො; උපරත්ති—-ක්වචි හොතෙව බහුලං විධානා;යථාරත්තං.

ගොත්වචත්ථෙ චාලොපෙ-.

ගොසද්දා අලොපවිසයා සමාසන්තො අහොති න චෙ චත්ථෙ සමාසො අඤ්ඤපදත්ථෙ අසංඛ්‍යාත්ථෙ ච; රාජගවො; පරමගවොර පඤ්චගවධනො; දසගවං—-අලොපෙති-කිං?පඤ්චහි ගොහි කීතො පඤ්චගු; අචත්ථෙති-කිං? අජස්සගාවො —-අනඤ්ඤාසංඛ්‍යාත්ථෙසුත්වෙව-චිත්තගු;උපගු.

රත්තින්දිවදාරගවචතුරස්සා-.

එතෙ සද්දා අ අන්තා නිපච්චන්තෙ;'රත්තො ච දිවා ච' රත්තින්දිවං;' රත්ති ච දිවා ච'රත්තින්දිවං;'දාරා ච ගාවො ච' දාරගවං;' චතස්සො අස්සියො අස්ස' චතුරස්සො.

ආයාමෙ'නුගවං-.

අනුගවන්ති නිපච්චතෙ ආයාමෙ ගම්‍යමානෙ; අනුගවං, සකටං—-ආයාමෙති-කිං? ගුන්නං පච්ඡා අනුගු.

අක්ඛිස්මාඤ්ඤත්ථෙ-.

අක්ඛිස්මා සමාසන්තො අ හොති අඤ්ඤත්ථෙ චෙ සමාසො; විසාලක්ඛො.

දාරුම්හ්‍යඞ්ගුල්‍යා-.

අඞ්ගුලන්තා අඤ්ඤපදත්ථෙ දාරුම්හි සමාසන්තො අ හොති; ද්වඞ්ගුලං, දාරු; පඤ්චඞ්ගුලං—-අඞ්ගුලිසදිසාවයවං ධඤ්ඤාදීනං වික්ඛෙපකං දාරුති වුච්චතෙ—-පමාණෙ තු පුබ්බෙ විය සිද්ධං; සබ්රාජසද්දාඅකාරන්තාව, සිස්සො'පි න දිස්සති—-ගාණ්ඩීවධන්වාති පකතන්තරෙනසිද්ධං.

ද්වි වීතිහාරෙ-.

ක්‍රියාව්‍යතිහාරෙ ගම්‍යමානෙ අඤ්ඤපදත්ථෙ වත්තමානතො වි හොති; කෙසාකෙසි; දණ්ඩාදණ්ඩි—-චකාරො'විස්මි'න්ති. විසෙසනත්ථො; සුගන්ධි දුග්ගන්ධීති-පයොගො නදිස්සතෙ.

ලත්විත්ථීයූහි කො-.

ලතුප්පච්චයන්තෙහි ඉත්ථියමීකාරූකාරන්තෙහි චබහුලං කප්පච්චයො හොති අඤ්ඤපදත්ථෙ; බහුකත්තුකො; බහුකුමාරිකො; බහුබ්‍රහ්මබන්ධුකො, බහුලංත්වෙව-සුබ්භු.

වාඤ්ඤතො-.

අඤ්ඤෙහි අඤ්ඤපදත්ථෙ කො වා බහුලං හොති; බහු මාලකො; බහුමාලො.

උත්තරපදෙ-.

එතමධිකතං වෙදිතබ්බං.

ඉමස්සිදං-.

උත්තරපදෙ පරතො ඉමස්ස ඉදං හොති; ඉදමට්ඨිතා; ඉදප්පච්චයා; නිග්ගහීතලොපො පස්ස ච ද්විභාවො.

පුං පුමස්ස වා-.

පුමස්ස පුංහොතුත්තරපදෙ විභාසා; පුල්ලිඞ්ගං; පුංලිඞ්ගං.

ට න්නන්තුනං-.

එසං ට හොතුත්තරපදෙක්වචි වා; භවම්පතිට්ඨා මයං; භාගවමමූලකා නො ධම්මා--බහුලාධිකාරා තරාදිසු ච; පගෙව මහත්තරී; රත්තඤ්ඤුමහත්තං.

අ-5

.

එසං අ හොතුත්තරපදෙ; ගුණවන්තපතිට්ඨයො’ස්මි.

[හ්ච පගෙ]

මනාද්‍යාපාදීනමො මයෙ ච-.

මනාදීනමාපාදීනඤ්ච ඔ හොතුත්තරපදෙ මයෙ ච; මනො සෙට්ඨා; මනොමයා; රජොජල්ලං; රජොමයං; ආපොගතං; ආපොමයං; අනුයන්ති දිසොදිසං.

පරස්සසංඛ්‍යාසු-.

සංඛ්‍යාසුත්තරපදෙසු පරස්ස ඔ හොති; පරොසතං, පරොසහස්සං--සංඛ්‍යාසූති-කිං?පරදත්තුපජීවිනො.

ජනෙ උත්තරපදෙ ඵුථස්ස උ හොති; අරියෙහි පුථගෙවායං ජනොති පුථුජ්ජනො.

සො ඡස්සාහායතනෙ වා-.

අහෙ ආයතනෙ චුත්තරපදෙ ඡස්ස සො වා හොති; සාහං, ඡාහං; සළායතනං, ඡළායතනං.

ල්තුපිතාදීනමාරඞරඞ-.

ලතුප්පච්චයන්තානං පිතාදීනඤ්ච යථාක්කමමාරඞරඞි වා හොන්තුත්තරපදෙ; සත්ථාරදස්සනං; කත්තාරනිද්දෙසො; මාරත පිතරො--වාත්වෙව-සත්ථුදස්සනං; මාතාපිතරො.

විජ්ජායොනිසම්බාන්ධනමා තත්‍ර චත්ථෙ-.

ලතුපිතාදීනං විජ්ජාසම්බන්ධීනං යොනිසම්බන්ධීනඤ්ච තෙස්වෙව ලතුපිතාදිසු විජ්ජායොනිසම්බන්ධිසුත්තරපදෙසු චත්ථවිසයෙ ආ හොති; හොතාපොතාරො; මාතාපිතරො-- ලතුපිතාදීනන්ත්වෙවපුත්තභාතරො; තත්‍රෙති-කිං? පිතුපිතාමහා; චත්ථෙති-කිං; මාතු භාතා; විජ්ජායොනිසම්බන්ධානන්ති-කිං?දාතුභාතරො.

පුත්තෙ-.

පුත්තෙ උත්තරපදෙ චත්ථවිසයෙ ලතුපිතාදීනංවිජ්ජායොනි සම්බන්ධානමා හොති; පිතාපුත්තා; මාතාපුත්තා.

විස්මිං-.

විප්පච්චයන්තෙ උත්තරපදෙ ආ හොති; කෙසාකෙසි; මුට්ඨාමුට්ඨී.

ඉත්ථියම්භාසිතපුමිත්ථී පුමෙවෙකත්ථෙ-.

ඉත්ථියං වත්තමානෙ එකත්ථෙ සමානාධිකරණෙ උත්තරපදෙ පරෙ භාසිතපුමා ඉත්ථී පුමෙව හොති; කුරහරියො; දීඝ

ජඞ්ඝො; යුවජායො—-ඉත්ථියන්ති-කිං?'කල්‍යාණී පධානමෙසං' කල්‍යාණිප්පධානා; භාසිතපුමෙති- කිං? කඤ්ඤාහරියො; ඉත්ථීති-කිං? ගාමණිකුලං දිට්ඨී අස්ස' ගාමණිදිට්ඨී; එකත්ථෙති-කිං?'කල්‍යාණියා මාතා' කල්‍යාණීමාතා.

ක්වචිප්පච්චයෙ-.

භාසිතපුම්ත්ථී පච්චයෙ ක්වචි පුමෙව හොති; ව්‍යත්තතරා, ව්‍යත්තතමා.

සබ්බාදයො වුත්තිමත්තෙ-.

ඉත්ථිවාචකා සබ්බාදයො වුත්තිමත්තෙ පුමෙව හොන්ති; තස්සා මුඛං' තම්මුඛං; තස්සං තත්‍ර; තාය තතො; තස්සංවෙලායං තදා.

ජායාය ජයං පතිම්හි-.

පතිම්හි පරෙ ජායාය ජයං හොති; ජයම්පතී—-ජානිපතීතිපකතන්තරෙන සිද්ධං; තථා දම්පතී ජම්පතීති.

සඤ්ඤායමුදොදකස්ස-.

සඤ්ඤායමුදකස්සුත්තරපදෙ උදාදෙසො හොති; උදධි; උදපානං.

කුම්භාදිසුවා-.

කුම්භාදසුත්තරපදෙසු උදකස්ස උදාදෙසො වා හොති; උදකුම්භො, උදකකුම්භො; උදපත්තො, උදකපත්තො; උදබින්දු, උකබින්දු—-ආකතිගණො'යං.

සොතාදිසූලොපො-.

සොතාදිසුත්තරපදෙසුඋදකස්ස උස්සලොපො හොති; දකසොතං; දකරක්ඛසො.

ට නඤ්ස්ස-.

උත්තරපදෙනඤ්සද්දස්ස ට හොති; අබ්‍රාහ්මණො —-ඤකාරො කිං, කෙවලස්සමා හොතු; පාමනපුත්තො.

අන සරෙ-.

සරාදො උත්තරපදෙ නඤ්සද්දස්සඅන හොති; අනක්ඛාතං.

2 ඤකාරොති-සබ්බත්ථ.

නඛාදයො-.

නඛාදයො සද්දා අකතටාදෙසා නිපච්චන්තෙ;'නාස්ස ඛමත්ථීති' නඛො; අඛමඤ්ඤං—-සඤ්ඤාසද්දෙසු ච නිප්ඵත්තිමත්තං යථාකථචි කත්තබ්බං.'

නාස්ස කුලමත්ථී'ති නකුලො; අකුලමඤ්ඤං; නඛ නකුල නපුංසක නක්ඛත්ත නාක එවමාදි.

නගො වාප්පාණිනි-.

නගෝච්චප්පාණිනි වා නිපච්චතෙ; නගා, රුක්ඛා; නගා, පබ්බතා; අගා, රුක්ඛා; අගා පබ්බතා—-අප්පාණිනීති -කිං? අගො වසලො සීතෙන.

සහස්ස සො'ඤ්ඤත්ථෙ-.

අඤ්ඤපදත්ථවුත්තිම්හි සමාසෙ උත්තරපදෙ පරෙ සහස්ස සො වා හොති; සපුත්තො, සහපුත්තො; අඤ්ඤත්ථෙති-කිං? සහකත්වා සහයුජ්ඣිත්වා.

සඤ්ඤායං-.

සහස්සුත්තරපදෙ සො හෙති සඤ්ඤායං; සාස්සත්ථං; සපලාසං.

අපච්චක්ඛෙ-.

අපච්චක්ඛෙ ගම්‍යමානෙ සහස්ස සො හොතුත්තරපදෙ; සාග්ගි, කපොතො; සපිසාචා, වාතමණ්ඩලිකා.

අකාලෙ සකත්ථෙ-.

සකත්ථප්පධානස්ස සහසද්දස්ස අකාලෙ උත්තරපදෙ සො හොති; සම්පන්නං බ්‍රහ්මං සබ්‍රහ්මං; සචක්කං නිධෙහි, සධුරං—-අකාලෙති-කිං? සහපුබ්බනහං, සහාපරන්හං.

ගන්ථාන්තාධිකෙ‍‍‍‍‍‍‍‍‍‍‍ය-.

ගන්ථාන්තෙ ආධික්‍යෙ චාඅ වත්තමානස්ස සහස්ස සො හොතුත්තරපදෙ; සකලං ජොතිමධීතෙ; සමුහුත්තං—-කාලත්ථො ආරම්භො; ආධික්‍යෙ-සදොණා ඛාරී; සමාසකො කහාපණො; නිච්චත්ථො'යමාරම්භො.

සමානස්ස පක්ඛාදිසු වා-.

පක්ඛාදිසුත්තරපදෙසු සමානස්සසො හොති වා; සපක්ඛො, සමානපක්ඛො; සජොති, සමානජොති—-පක්ඛාදිසූති-කිං? සමානසීලො; පක්ඛ ජොති ජනපද රත්ති පත්තිනී පත්තී නාභී බන්ධු බ්‍රහ්මචාරී නාම ගොත්ත රූප ඨානවණ්ණ වයො වචන ධම්ම ජාතිය සච්ච.

උදරෙ ඉයෙ-.

උදරෙ ඉයපරෙ පරතො සමානස්ස සො වා හොති; සොදරියො; සමානොදරියො—-ඉයෙති-කිං? සමානොදරතං.

රීරික්ඛකෙසු-.

එතෙසුසමානස්ස සො හොති; සරී; සරික්ඛො; සරිසො.

සබ්බාදිනමා-.

රීරික්ඛකෙසුසබ්බාදීනමා හොති; යාදී, යාදික්ඛො, යාදිසො.

න්තකිමිමානං ටාකීටී-.

රීරික්ඛකෙසු න්තසද්දකිංසද්දඉමසද්දානං ටාකීටී හොන්ති යථාක්කමං; භවාදී, භවාදික්ඛො, භවාදිසො; කීදී, කීදික්ඛො, කීදිසො; ඊදී, ඊදික්ඛො, ඊදිසො.

තුම්හාම්හානං තාමෙකස්මිං-.

රීරික්ඛකෙසු තුම්හාම්හානං තාමා හොන්තෙකස්මිං යථාක්කමං; තාදී, තාදික්ඛො, තාදිසො;මාදී, මාදික්ඛො, මාදිසො; —-එකස්මින්ති-කිං? තුම්හාදී, අම්හාදී, තුම්හාදික්ඛො, අම්හාදික්ඛො, තුම්හාදිසො, අම්හාදිසො.

තංමමඤ්ඤත්‍ර-.

රීරික්ඛකන්තතො'ඤ්ඤස්මිං උත්තරපදෙ තුම්හාම්හානමෙ කස්මිං තංමං හොන්ති යථාක්කමං; තන්දීපා; මන්දීපා; තං සරණා, මංසරණා; තයොයාගො මයොයාගොති-බින්දුලොපො.

වෙතස්සෙට-.

රීරික්ඛකෙස්වෙතස්සෙට වා හොති; එදී, එතාදී; එදික්ඛො, එතාදික්ඛො; එදිසො, එතාදිසො.

විධාදිසු ද්විස්ස දු-.

ද්විස්ස දු හොති විධාදිසු; දුවිධො, දුපට්ටං; එවමාදි.

දි ගුණාදිසු-.

ගුණාදිසු ද්විස්ස දි හොති; දිගුණං, දිරත්තං, දිගු; එවමාදි

තිස්ව-.

තීසු ද්විස්ස අ හොති; ද්වත්තික්ඛත්තුං, ද්වත්තිපත්තපූරා.

ආ සංඛ්‍යායාසතාදො’නඤ්ඤත්‍ථෙ-.

සංඛ්‍යායමුත්තරපදෙ ද්විස්සආ හොතසදාදො’නඤ්ඤත්‍ථෙ; ද්වාදස, ද්වාවීසති, ද්වත්තිංස; සංඛ්‍යායන්ති-කිං?’දිරත්තං; අසතාදොති-කිං? ද්විසතං, ද්විසහස්සං; අනඤ්ඤත්‍ථෙති-කිං?ද්විදසා.

තිස්සෙ-.

සංඛ්‍යායමුත්තරපදෙ තිස්ස එහොතසතාදො’නඤ්ඤත්‍ථෙ; තෙරස, තෙවිස, තෙත්තිංස—-සංඛ්‍යායන්ත්වෙව-තිරත්තං; අසතාදොත්වෙව-තිසතං; අනඤ්ඤත්‍ථෙත්වෙව-තිචතුකා.

චත්තාලිසාදො වා-.

තිස්සෙවා හොති චත්තාලීසාදො; තෙචත්තාලීස, තිචත්තාලීස; තෙපඤ්ඤාස, තිපඤ්ඤාස; තෙසට්ඨි, තිසට්ඨි; තෙසත්තති, තීසත්තති; ත්‍යසීති, තියාසීති; තෙනවුති, තිනවුති—-අසතාදොත්වෙව-තිසතං.

ද්විස්සා ච-.

අසතාදො’නඤ්ඤත්‍ථෙ චත්තාලීසාදො ද්විස්සෙ වා හොති ආච ද්වෙචත්තාලීසං, ද්වාචත්තාසං, ද්විචත්තාලීසං; ද්වෙපඤ්ඤාසං, ද්වාපඤ්ඤාසං, ද්විපඤ්ඤාසං; ඉච්චාදි.

බාචත්තාලිසාදො-.

ද්විස්ස බා වා හොතචත්තාලීසාදො’නඤ්ඤත්‍ථෙ; බාරස, ද්වාදස; බාවීසති, ද්වාවීසති; බත්තිංස, ද්වත්තිංස—-අචත්තාලීසාදොති-කිං? ද්විචත්තාලීස.

ද්විසතිදසෙසු පඤ්චස්ස පණ්ණුපන්නා -.

වීසතිදසෙසු පරෙසු පඤ්චස්ස පණ්ණුපන්නා හොන්ති වා යථාක්කමං; පණ්ණුවීසති, පඤ්චවීසති;පන්නරස, පඤ්චදස.

චතුස්ස චුචො දසෙ-.

චතුස්ස චුචො හොන්ති වා දසසද්දෙ පරෙ; චුද්දස, චොද්දස, චතුද්දස.

ඡස්ස සො-.

ඡස්ස සො ඉච්චයමාදෙසො හොති දසසද්දෙ පරෙ; සොළස.

එකට්ඨානමා-.

එකඅට්ඨානං ආ හොති දසෙ පරෙ; එකාදස, අට්ඨාරස.

ර සංඛ්‍යාතො වා-.

සංඛ්‍යාතො පරස්ස දසස්සර හොති විභාසා; එකාරස, එකාදස; බාරස, ද්වාදස; පන්නරස, පඤ්චදස; සත්තරස, සත්තදස; අට්ඨාරස, අට්ඨාදස—-පන්නබාදෙසෙසු නිච්චං, ඉධ න හොති චතුද්දස.

ඡතීහි ළො ච-

ඡතීහි පරස්ස දසස්ස ළො හොති රො ච; සොළස, සොරස; තෙළස, තෙරස.

චතුත්ථතතියානමඩ්ඪුඩ්ඪතියා-.

අඩ්ඪා පරෙසං චතුත්ථතතියානං උඩ්ඪතියා හොන්ති යථාක්කමං;'අඩ්ඪෙන චතුත්ථො' අඩ්ඪුඩ්ඪො,'අඩ්ඪෙන තතියො' අඩ්ඪතියො—-කථං?අඩ්ඪතෙයොති-සකත්ථෙ ණෙය උත්තර පදවුද්ධි.

දුතියස්ස සහ දියඩ්ඪදිවඩ්ඪා-.

අඩ්ඪා පරස්ස දුතියස්ස සහඅඩ්ඪසද්දෙන දියඩ්ඪදිවඩ්ඪා හොන්ති;' අඩ්ඪෙන දුතියො' දියඩ්ඪො, දිවඩ්ඪො වා.

සරෙ කද කුස්සුත්තරත්ථෙ-.

කුස්සුත්තරපදත්ථෙ වත්තමානස්ස සරාදො උත්තරපදෙ කදා දෙසොහොති; කදන්නං, කදසනං—-සරෙති-කිං? කුපුත්තො; උත්තරත්ථෙති-කිං? කුඔට්ඨො; රාජා.

කාප්පත්ථෙ-.

අප්පත්ථෙ වත්තමානස්ස කුස්සකා හොතුත්තරපදත්ථෙ;'අප්පකං ලවණං' කාලවණං.

පුරිසෙවා-.

කුස්ස පුරිසෙකා හොති වා; කාපුරිසො, කුපුරිසො—-අයමප්පත්තවිභාසා—-අප්පත්ථෙ තුපුබ්බෙනනිච්චංහොති;'ඊසං පුරිසො' කාපුරිසො.

පුබ්බාදීහුත්තරපදස්සඅහස්ස අන්හාදෙසො හොති; පුබ්බන්හො; අපරන්හො; අජජන්හො; සායන්හො; මජ්ඣන්හො.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ ව්‍යාකරණෙ වුත්තියං සමාසකණ්ඩො තතියො.

ඡට්ඨියන්තා නාමස්මා වා ණප්පච්චයො හොතපච්චෙ'භිධෙයෙ; ණකාරො වුද්ධ්‍යත්ථො; එවමඤ්ඤත්‍රාපි,'වසිට්ඨස්සාපච්චං' වාසිට්ඨො, වාසිට්ඨී වා; ඔපගවො, ඔපගවී වා —-චෙති-වාක්‍ය සමාසවිකප්පත්ථං තස්සාධිකාරො සකත්ථාවධි.

වච්ඡාදිතොණානණායනා-.

වච්ඡාදීහි අපච්චප්පච්චයන්තෙහි හොත්තාදීහිච සද්දෙහි ණානණායනප්පච්චයා වා හොන්තපච්චෙ. වච්ඡානො වච්ඡායනො; කච්චානො, කච්චායනො—-යාගමෙ-කාතියානො; මොග්ගල්ලානො, මොග්ගල්ලායනො; සාකටානො, සාකටායනො; කණ්හානො, කණ්හායනො; ඉච්චාදි.

කත්තිකාදීහි විධවාදීහි ච ණෙය්‍යාණෙරා වා යථාක්කමං හොන්තපච්චෙ. කත්තිකෙය්‍යො. වෙනතෙය්‍යො; භාගිනෙය්‍යො ඉච්චාදි—-වෙධවෙරො; වන්ධකෙරො; නාළිකෙරො; සාමණෙරො ඉච්චාදි.

ණ්‍ය දිච්චාදීහි-.

දිතිප්පභුතීහි ණෙ‍්‍යා වා හොතපච්චෙ. දෙච්චො; ආදිච්චො; කොණ්ඩඤ්ඤො; ගග්ග්‍යො; භාතබ්බො; ඉච්චාදි

ආ ණි-.

අකාරන්තතො ණි වා හොතපච්චෙ දක්ඛි; දොණි; වාසවි; වාරුණිච්චාදි.

රාජතො ඤ්ඤො ජාතියං-.

රාජසද්දතො ඤ්ඤො වා හොතපච්චෙ ජාතියං ගම්‍යමානායං. රාජඤ්ඤො—-ජාතියන්ති කිං?රාජාපච්චං.

ඛත්තා යියා-. ඛත්තසද්දා යෙයා හොන්තපච්චෙ ජාතියං ඛත්‍යො; ඛත්තියො ජාතියයන්ත්වෙ-ඛත්ති.

මනුතො ස්සසණ-.

මනුසද්දතො ජාතියං ස්සසණ හොන්තපච්චෙ. මනුස්සො; මානුසො? ඉත්ථියං-මනුස්සා; මානුසී—-ජාතියන්ත්වෙව-මාණවො.

ජනපදනාමස්මා ඛත්තියා රඤ්ඤො ච ණො-.

ජනපදස්ස යං නාමං තන්නාමස්මා ඛත්තියාපච්චෙ රඤ්ඤොච ණො හොති. පඤ්චාලො; කොසලො; මාගධො; ඔක්කාකො—-ජනපදනාමස්මාති-කිං? දාසරථි; ඛත්තියාති-කිං?'පඤ්චාලස්ස බ්‍රාහ්මණස්සාපච්චං' පඤ්චාල.

ණ්‍ය කුරුසිවීහි-.

කුරුසිවීහපච්චෙ රඤ්ඤෙ ච ණ්‍යො හොති; කොරබ්‍යො සෙබ්‍යො.

ණ රාගා තෙන රත්තං-.

රාගවාචිතතියන්තතො රත්තමිච්චෙතස්මිං අත්ථෙ ණො හොති'කසාවෙන රත්තං' කාසාවං;කොසුම්භං; හාලිද්දං—-රාගාති කිං? දෙවදත්තෙන රත්තං වත්ථං; ඉධ කස්මා නහොති? නීලං පීතන්ති—-ගුණවචනත්තා විනාපි ණෙන ණත්ථස්සාභිධානතො.

නක්ඛත්තෙනින්දුයුත්තෙන කාලෙ-.

තතියන්තතො නක්ඛත්තා තෙන ලක්ඛිතෙ කාලෙ ණො හොති; තං චෙ නක්ඛන්තමින්දුයුත්තං හොති. ඵුස්සී, රත්ති; ඵුස්සො, අහො—-නක්ඛත්තෙනෙති-කිං? ගුරුනා ලක්ඛිතා රත්ති; ඉන්දු යනුත්තෙනෙති-කිං? කත්තිකාය ලක්ඛිතො මුහුත්තො; කාලෙති-කිං? ඵුස්සෙනලක්ඛිතා අත්ථසිද්ධි—-අජ්ජකත්තිකාති කත්තිකා යුත්තෙ චන්දෙ කත්තිකාසද්දො වත්තතෙ.

සාස්ස දෙවතා පුණ්ණමංසි-.

සෙති පඨමන්තා අස්සාති ඡට්ඨ්‍යත්ථෙ ණො භවති යං පඨමන්තං සා චෙ දෙවතා පුණ්ණමාසී වා.'සුගතො දෙවතා අස්සා'ති සොගතො; මාහින්දො; යාමො; වාරුණො; ඵුස්සී පුණ්ණමාසී අස්ස සම්බන්ධිනී'ති ඵුස්සො, මාඝො; මාඝො; ඵග්ගුනො; චිත්තො; වෙසාඛො;පෙට්ඨමූලො; ආසාළ්හො; සාවණො; පොට්ඨපාදො; අස්සයුජො; කත්තිකො; මාගසිරො—-පුණ්ණමාසීති-කිං, ඵුස්සී පඤ්චමී අස්ස—-පුණ්ණමාසීව ගතකමාසසම්බන්ධිනී න හොති;'පුණ්ණො මා අස්සන්ති' නිබ්බචනා—-අතො එව නිපාතනා ණො, සාගමො ච, මාසසුතීයාව නපපඤ්චදසරත්තාදො විධි.

තමධීතෙ තං ජානාති කණිකා ච-.

දුතියන්තතො තමධීතෙ තං ජානාතීති එතෙස්වත්ථෙසුණො හොති කො ණිකොච.' ව්‍යාකරණමධීතෙ ජානාති වා' වෙය්‍යාකරණො; ඡාන්දසො; කමකො; පදකො; වෙනයිකො; සුත්තන්තිකො—-ද්විතග්ගහණං පුථගෙව විධානත්ථං ජානනස්සව අජ්ඣෙනවිසයභාවදස්සනත්ථං පසිම්බුපසංගහත්ථඤ්ච.

තස්ස විසයෙ දෙසෙ.-.

ඡඨීයන්තා විසයෙ දෙසරූපෙ ණො හොති.'වසාතීනං විසයො දෙසො'වාසාතො—-දෙසෙති කිං? චක්ඛුස්ස විසයො රූපං, දෙවදත්තස්ස විසයො'නුවාකො.

නිවාසෙ තන්නාමෙ-.

ඡට්ඨීයන්තා නිවාසෙ දෙසෙ තන්නාමෙ ණො හොති;'සිවීනං නිවාසො දෙසොසෙබ්‍යො; වාසාතො.

අදූරභවෙ-.

ඡට්ඨියන්තා අදූරභවෙ දෙසෙතන්නාමෙ ණො හොති;'විදසාය අදූරභවං' වෙදිසං.

තෙනනිබ්බත්තෙ-.

තතියන්තා නිබ්බත්තෙ දෙසෙතන්නාමෙ ණො හොති; කුසම්බෙන නිබ්බත්තා කොසම්බී, නගරී; කාකන්දී, මාකන්දී,'සහස්සෙන නිබ්බත්තා' සාහස්සී, පරිඛා--හෙතුම්හි කත්තරිකරණෙ ච යථායොගං තතියා.

තමිධත්ථි-.

තන්ති පඨමන්තා ඉධාති සත්තමයත්ථෙ දෙසෙ තන්නාමෙ ණො හොති, යන්තං පඨමන්තමත්ථි චෙ;'උදුම්බරා අස්මිං දෙසෙ සන්තී'ති ඔදුම්බරො, බාදරො, බබ්බජො.

තත්‍ර භවෙ-.

සත්තමයන්තා භවත්ථෙ ණො හොති;'උදකෙ භවො'ඔදකො, ඔරසො, ජානපදො, මාගධො, කාපිලවත්ථවො, කොසම්බො.

අජ්ජාදීහි තනො-.

භවත්ථෙ අජ්ජාදීහි තනො හොති;'අජ්ජ භවො' අජ්ජතනො, ස්වාතනො, හියාත්තනො.

පුරාතො ණො ච-.

පුරා ඉච්චස්මා භවත්ථෙ ණො හොති තනො ච; පුරාණො, පුරාතනො.

අමාත්වච්චො-. අමාසද්දතො අච්චො හොති භවත්ථෙ; අමච්චො.

මජ්ඣාදිත්විමො-.

මජ්ඣාදීහි සත්තමයන්තෙහි භවත්ථෙ ඉමො හොති; මජ්ඣිමො, අන්තිමො--මජ්ක්ජ්ධඅන්ත හෙට්ඨා උපරි ඔර පාර පච්ඡා අබ්භන්තර පච්චන්ත.

කණ්ණෙයයණෙයයකයියා-.

සත්තමයන්තා එතෙ පච්චයා හොන්ති භවත්ථෙ; කණ-'කුසිනාරායං භවො' කොසිනාරකො, මාගධකො, ආරඤ්ඤකො, විහාරො--ණෙයය-ගඞ්ගෙයො, පබ්බතෙයො, වානෙයෙයා--ණෙයයක-කොලෙයයකො, බාරාණසෙයයකො, චම්පෙයයකො; මිථිලෙයයකොති-එයයකො--ය-ගම්මො, දිබ්බො; ඉයගාමියො, උදරියො, දිවියො, පඤ්චාලියො, බොධපක්ඛියො, ලොකියො.

ණිකො-.

සත්තමයන්තා භවත්ථෙ ණිකො හොති; සාරදිකො, දිවසො; සාරදිකා, රත්ති.

තමස්ස සිප්පං සීලං පණ්‍යං පහරණං පයොජනං-.

පඨමන්තා සිප්පාදිවාචකා අස්සෙති ඡඪත්ථෙ ණිකො හොති;'වීණාවාදනං සිප්පමස්ස' වෙණිකො, මොදඞ්ගිකො, වංසිකො;'පංසුකූලධාරණං සීලමස්ස' පංසුකූලිකො, තෙචීවරිකො;'ගන්ධොපණ්‍යමස්ස' ගන්ධිකො, තෙලිකො, ගොළිකො'චාපො පහරණමස්ස' චාපිකො, තොමරිකො, මුග්ගරිකො;'උපධිප්ප යොජනමස්ස' ඔපධිකං, සාතිකං, සාහස්සිකං.

තං හන්තරහති ගච්ඡතුඤ්ජති චරති-. දුතියන්තා හන්තීති එවමාදිස්වත්ථෙසු ණිකො හොති; පක්ඛීහි-'පක්ඛිනො හන්තී'ති පක්ඛිකො, සාකුණිකො, මායූරිකො--මච්ඡෙහි- මච්ඡිකො, මෙනිකො--මිගෙහි මාගවිකො, හාරිණිකො, -සූකරිකොති- ඉකො;'සතමරහතී'ති සාතිකං, සන්දිට්ඨිකං;'එහි පස්ස විධිං රහතී'ති එහිපස්සිකො, සාහස්සිකො--සහස්සියොතිධ ඉයො;'පරදාරං ගච්ඡතී'ති පාරදාරිකො, මග්ගිකො, පඤ්ඤාසයොජනිකො;' බදරෙ උඤ්ඡතී'ති බාදරිකො, සාමාකිකො;'ධම්මං චරතී'ති ධම්මිකො, අධම්මිකො.

තෙන කතං කීතං බද්ධමභිසඞ්ඛතං සංසඨං හතං හන්ති ජිතං ජයති දිබ්බති ඛණති තරති චරති වහති ජීවති-.

තතියන්තා කතාදිස්වත්ථෙසු ණිකො හොති;'කායෙන කතං' කායිකං, වාචසිකං, මානසිකං;'වාතෙනකතො ආබාධො' වාතිකො--'සතෙන කීතං' සාතිකං, සාහස්සිකං, මූලතොව-දෙවදත්තෙන කීතොති න හොති තදත්ථාප්පතීතියා--'වරත්තාය බද්ධො' වාරත්තිකො, ආයසිකො, පාසිකො; --'සතෙන අභිසඞ්ඛතං සංසට්ඨං වා' සාතිකං, ගොළිකං, දාධිකං, මාරිචිකං--'ජාලෙන හතො හන්තීති වා' ජාලිකො, බාළිසිකො--'අක්ඛෙහි ජිත'මක්ඛිකං, සාලාකිකං--'අක්ඛෙහි ජයති දිබ්බති වා' අක්ඛිකො--'ඛණිත්තියා ඛණතී'ති ඛාණිත්තිකො, කුද්දාලිකො-දෙවදත්තෙන ජිතමඞ්ගුල්‍යා ඛණතීති න හොති තදත්ථා නවගමා--'උළුම්පෙන තරතී'ති ඔළුම්පිකො; උළුම්පිකොති-ඉකො; ගොපුච්ඡිකො; නාවිකො--'සකටෙන චරතී'ති සාකටිකො. රථිකො--පරප්පිකොති ඉකො-'ඛන්ධෙන වහතී'ති ඛන්ධිකො, අංසිකො; සීසිකොති-ඉකො--'වෙතනෙන ජීවතී'ති ඛන්ධිකො, අංසිකො; සීසිකොති-ඉකො--'වෙතනෙන ජීවතී'ති වෙතනිකො, භතිකො, කයිකො, වික්කයිකො; කයවික්කයයිකොති-ඉකො.

තස්ස සංවත්තති-.

චතුත්ථ්‍යන්තා සංවත්තති අස්මිං අත්ථෙ ණිකො හොති;'පුනබ්භවාය සංවත්තතී'ති පොනොභවිකො, ඉත්ථියං- පොනොභවිකා;'ලොකාය සංවත්තතී'ති ලොකිකො,' සුට්ඨු අග්ගො'ති සග්ගො,'සග්ගාය සංවත්තතී'ති සොවග්ගිකො, සස්සාවේික තදමිනාදි පාඨා--'ධනාය සංවත්තතී'ති ධඤ්ඤං-යො.

තතො සම්භූතමාගතං-.

පඤ්චම්‍යන්තා සම්භූතමාගතන්තිඑතෙස්වත්ථෙසු ණිකො හොති;'මාතිතො සම්භූතමාගතන්ති වා' මත්තිකං, පෙත්තිකං--ණ්‍යාරියණ්‍යාපි දිස්සන්ති--'සුරභිතො සම්භූතං' සොරභ්‍යං;'ථනතො සම්භූතං' ථඤ්ඤං;'පිතිතො සම්භූතො' පෙත්තියො, මාතියො, මත්තියො; මච්චො වා.

තත්ථ වසති විදිතො භත්තො නියුත්තො-.

සත්තම්‍යන්තා වසතීත්වෙවමාදිස්වත්ථෙසු ණිකො හොති;'රුක්ඛමූලෙ වසතී'ති රුක්ඛමූලිකො,ආරඤ්ඤිකො, සොසානිකො;'ලොකෙ විදිතො' ලොකිකො;'චතුමහාරාජෙසු භත්තා' චාතුම්මහාරාජිකා;;ද්වාරෙ නියුත්තො' දොවාරිකො; දස්සොක තදමිනාදිපාඨා,භණ්ඩාගාරිකො;-ඉකො නවකම්මිකො--කියො-ජාතිකියො, අන්ධකියො.

තස්සිදං-.

ඡට්ඨියන්තා ඉදමිච්චස්මිංඅත්ථෙ ණිකො හොති;'සඞ්ඝස්ස ඉදං' සඞ්ඝිකං, පුග්ගලිකං, සක්‍යපුත්තිකො, නාථපුත්තිකො, ජෙනදත්තිකො--කියෙ-සකියො, පරකියො; නියෙ-අත්තනියං;කෙ-සකො, රාජකං, භද්ධං.

ණො-.

ඡට්ඨියන්තා ඉදමිච්චස්මිං අත්ථෙ ණො හොති;'කච්චායනස්සේදං' කච්චායනං, ව්‍යාකරණං; සොගතං, සාසනං; මාහිසං, මංසාදි.

ගවාදීහි යො-.

ගවාදීහි ඡට්ඨියන්තෙහි ඉදමිච්චස්මිං අත්ථෙ යො හොති;'ගුන්නං ඉදං'ගබ්‍යං, මංසාදි; කබ්‍යං, දබ්බං.

පිතිතො භාතරි රෙය්‍යණ-.

පිතුසද්දා තස්ස භාතරි රෙය්‍යණ හොති;'පිතුභාතා' පෙත්තෙය්‍යො.

මාතිතො ච භගිනියං ඡො-.

මාතිතො පිතිතො ච තෙසං භගිනීයං ඡො හොති;'මාතු භගිනි' මාතුච්ඡා;'පිතුභගිනී' පිතුච්ඡා--කථං මාතුලොතු?'මාතුලාදිත්වානී'ති නිපාතනා.

මාතාපිතුස්වාමහො-.

මාතාපිතුහි තෙසං මාතාපිතුස්වාමහො හොති;'මාතුමාතා' මාතාමහී;'මාතුපිතා' මාතාමහො;'පිතුමාතා' පතාමහී;'පිතුපිතා' පිතාමහො--න යථාසංඛ්‍යං පච්චෙකාභිසම්බන්ධා.

නහිතෙ රෙය්‍යණ-.

මාතාපිතූහි හිතෙ රෙය්‍යණ හොති; මත්තෙය්‍යො, පෙත්තෙය්‍යො.

නින්දාඤ්ඤාතප්පපටිභාගරස්සදයාසඤ්ඤාසු කො-.

නින්දාදීස්වත්ථෙසු නාමස්මා කො හොති; නින්දායං-මුණ්ඩකො, සමණකො; අඤ්ඤාතෙ-'කස්සායං අස්සො'ති අස්සකො--

පයොගසාමත්ථියා සම්බන්ධිවිසෙසානවගමො'වගම්‍යතෙ--අප්පත්ථෙ-තෙලකං, ඝතකං--පටිභාගත්ථෙ-'හත්ථී විය' හත්ථිකො, අස්සකො, බලිවද්දකො--රස්සෙ-මානුසකො, රුක්ඛකො, පිලක්ඛකො--දයායං-පුත්තකො, වච්ඡකො--සඤ්ඤායං-'මොරොවිය' මොරකො.

තමස්ස පරිමාණං ණිකො ච-.

පඨමන්තා අස්සෙති අස්මිං අත්ථෙ ණිකො හොති කො ච, තං චෙ පඨමන්තං පරිමාණං භවති;'පරිමියතෙ'තෙනෙ'ති පරිමාණං--'දොණො පරිමාණමස්ස' දොණිකො, වීහි; ඛාරසතිකො, ඛාරසහස්සිකො, ආසීතිකො, වයො; උපඩ්ඪකායිකං, බිම්බොහනං; පඤ්චකං,ඡක්කං.

සතෙතෙහි ත්තකො-.

යාදීහි පඨමන්තෙහිඅස්සෙති ඡට්ඨ්‍යත්ථෙත්තකො හොති, තං චෙ පඨමන්තං පරිමාණං භවති;'යං පරමාණමස්ස යන්තකං, තත්තකං, එත්තකං; ආවතකෙ-යාවතකො, තාවතකො.

සබ්බා චාවන්තු-.

සබ්බතො පඨමන්තෙහි යාදීහි ච අස්සෙති ඡට්ඨ්‍යත්ථෙ ආවන්තු හොති, තං චෙ පඨමන්තං පරිමාණං භවති;'සබ්බං පරිමාණමස්ස' සබ්බාවන්තං, යාවන්තං, තාවන්තං, එතාවන්තං.

කිම්හා රතිරිවරීවතකරිත්තකා-.

කිම්හා පඨමන්තා අස්සෙති ඡට්ඨ්‍යත්ථෙ රතිරීවරීවතකරිත්තකා හොන්ති, තං චෙ පඨමන්තං පරිමාණං භවති;'කිං සංඛ්‍යානං පරිමාණමෙසං' කති, එතෙ; කිව, කීවතකං, කිත්තකං--රීවන්තො සභාවතො අසංඛ්‍යො.

සංජාතං තාරකාදිත්විතො-.

තාරකාදීහි පඨමන්තෙහිඅස්සෙති ඡට්ඨ්‍යත්ථෙඉතො හොති, තෙ චෙ සංජාතා හොන්ති;'තාරකාසංජාතා අස්ස' තාරකිතං, ගගනං; පුප්ඵිතො, රුක්ඛො; පල්ලවිතා, ලතා.

මානෙ මත්තො-.

පඨමන්තා මානවුත්තිතො අස්සෙති අස්මිං අත්ථෙ මත්තොහොති;'පලං උම්මානමස්ස' පලමත්තං,'හත්ථො පමාණමස්ස' හත්ථමත්තං,'සතං මානමස්ස' සතමත්තං,'දොණො පරිමාණමස්ස' දොණමත්තං--අභෙදොපචාරා දොණොතිපි හොති.

තග්ඝො චුද්ධං-.

උද්ධමානවුත්තිතො අස්සෙති ඡට්ඨ්‍යත්ථෙ තග්ඝා හොතීම්ත්තො ච; ජණ්ණුතග්ඝං, ජණ්ණුමත්තං.

ණො ච පුරිසා-.

පුරිසා පඨමන්තා උද්ධමානවුත්තිතො ණො හොති මත්තාදයො ච; පොරිසං, පුරිසමත්තං, පුරිසතග්ඝං.

අයුභද්විතීහංසෙ-.

උභද්විතීහි අවයවවුත්තීහි පඨමන්තෙහි අස්සෙති ඡට්ඨ්‍යත්ථෙ අයො හොති;' උභො අංසා අස්ස' උභයං, ද්වයං, තයං.

සංඛ්‍යාය සච්චුතීසසදසන්තාධකාස්මිං සතසහස්සෙඩො-.

සත්‍යන්තාය උත්‍යන්තාය ඊසන්තාය ආසන්තාය දසන්තාය ච සංඛ්‍යාය පඨමන්තාය අස්මින්ති සත්තම්‍යත්ථෙ ඩො හොති, සා චෙ සංඛ්‍යා අධිකා හොති, යදස්මින්ති තං චෙ සතං සහස්සංසත

සහස්සං වා හොති;'වීසති අධිකා අස්මිං සතෙ'ති වීසංසතං, එකවීසංසතං, සහස්සං සතසහස්සං වා—-තිංසංසතං, එකතිංසං සතං —-උත්‍යන්තාය -නවුතංසතං, සහස්සං සතසහස්සං වා —-ඊසන්තිය-චත්තාරීසංසතං, සහස්සං සතසහස්සං වා—-ආසන්තාය-පඤ්ඤාසංසතං සහස්සං සතසහස්සං වා—-දසන්තාය-එකාදසං සතං, සහස්සං සතසහස්සං වා—-සච්චුතීසාසදසන්තෙති කිං?ඡාධිකා අස්මිං සතෙ; අධිකෙති කිං? පඤ්චදසහීනා අස්මිං සතෙ; අස්මින්ති කිං? වීසත්‍යධිකා එතස්මාසතා; සතසහස්සෙති කිං? එකාදසඅධිකා අස්සං වීසතියං.

තස්ස පූරෙණෙකාදසාදිතො වා-.

ඡට්ඨීයන්තායෙකාදසාදිකාය සංඛ්‍යාය ඩො හොති පූරණත්ථෙ විභාසා; සා සංඛ්‍යාපූරියතෙයෙනතං පූරණං'එකාදසන්නං පූරණො'එකාදසො, එකාදසමො; වීසො, වීසතිමො; තිංසො, තිංසතිමො; චත්තාලීසො, පඤ්ඤාසො.

ම පංචාදිකතීහි-.

ඡට්ඨීයන්තාය පංචාදිකාය සංඛ්‍යායකතිස්මා ච මො හොති පූරණත්ථෙ; පඤ්චමො, සත්තමො, අට්ඨමො; කතිමො, කතිමී.

සතාදීනමි ච-.

සතාදිකාය සංඛ්‍යාය ඡට්ඨීයන්තාය පූරණත්ථෙ මො හොති, සතාදිනමිචාන්තාදෙසො; සතිමො, සහස්සිමො.

ඡා ද්ඨද්ඨමා -.

ඡසද්දාට්ඨට්ඨමාහොන්ති තස්ස පූරණත්ථෙ; ඡට්ඨො, ඡට්ඨමො; ඉත්ථිය-ඡට්ඨී ඡට්ඨමී—-කථං,දුතියං තතියං චතුත්ථන්ති? දුතියස්ස-චතුත්ථතතියානන්ති-නිපාතනා.

එකා කාක්‍යසහායෙ-.

එකස්මා අසහායත්ථෙ කආකී හොන්ති වා; එකකො, එකාකී, එකො.

වච්ඡාදිහි තනුත්තෙ තරො-.

වච්ඡාදීනං සභාවස්ස තනුත්තෙ ගම්‍යමානෙතරො හොති; සුසුත්තස්ස තනුත්තෙ-වච්ඡතරො; ඉත්ථියං-වච්ඡතරී; යොබ්බනස්සතනුත්ත ෙ-ඔක්ඛතරො; අස්සභාවස්ස තනුත්තෙ-අස්සතරො; සාමත්ථියස්ස තනුත්ත ෙ-උසභතරො.

කිම්හා නිධාරණෙ රතරරතමා-.

කිංසද්දා නිද්ධාරණෙ රතරරතමා හොන්ති; කතරො භවතං දෙවදත්තො; කතරො භවතං කයො; කතමො භවතං දෙවදත්තො; කතමො භවතං කයො; භාරද්වාජානං කතමො'සි බ්‍රහ්මෙ.

තෙන දත්තෙ ලියා-.

තතියන්තා දත්තෙ'භිධෙයෙ ල ියා හොන්ති;'දෙවෙනදත්තො; දෙවලො; දෙවියො; බ්‍රහ්මලො; බ්‍රහ්මයො—-සිවා-සීවලො; සීවියො; සිස්ස දීසො.

තස්ස භාවකම්මෙසු ත්තතාත්තනණ්‍යණෙය්‍යා ණියණියයා-.

ඡට්ඨීයන්තා භාවෙ කම්මෙ ච ත්තාදයො හොන්ති බහුලං; න ච සබ්බෙ සබ්බතො හොන්ති,අඤ්ඤඤ්ඤත්‍ර ත්තතාහි—-'භවන්ති එතස්මාබුද්ධිසද්දා'ති භාවො, සද්දස්ස පවත්තිනිත්තං—-'නීලස්සපටස්ස භාවො' නීලත්තං, නීලතාති ගුණො භාවො—-'නීලස්සගුණස්ස භාවො නීලත්තං, නීලතාති නීලගුණජාති; ගොත්තං ගොතාති, ගොජාති—-පාචකත්තං දණ්ඩිත්තං විසාණිත්තං රාජපුරිසත්තන්ති ක්‍රියාදිසම්බන්ධිත්තං—-දෙවදත්තත්ත චන්දත්තං

සූරියත්තන්තීතදවත්ථාවිසෙසසාමඤ්ඤං—-ආකාසත්තං අභාවත්තන්ති උපචරිතභෙදසාමඤ්ඤං—-ත්තන-පුථුජ්ජනත්තනං; වෙදනත්තනං; ජායත්තනං ජාරත්තනං—-ණ්‍ය-ආලස්‍යං බ්‍රහ්මඤ්ඤං චාපල්‍යං නෙපුඤ්ඤංපෙසුඤ්ඤං රජ්ජං ආධිපච්චං දායජ්ජං වෙසම්මං; වෙසමන්ති කෙචි, සඛ්‍යං වාණිජ්ජං—-ණෙය්‍ය-සොචෙය්‍යං, ආධිපතෙය්‍යං—-ණ-ගාරවං පාටවං අජ්ජවං මද්දවං—-ඉය-අධිපතියං පණ්ඩිතියං බහුස්සුතියංනග්ගියං සූරියං —-ණිය-ආලසියං කාලුසියං මන්දියං දක්ඛියං පොරොහිතියං වෙය්‍යත්තියං—-කථං, රාමණීයකන්ති-සකත්ථෙ කන්තාණෙන සිද්ධං—-කම්මං ක්‍රියා; තත්ථ.'අලසස්ස කම්මං' අලසත්තං, අලසතා, අලසත්තනං; ආලස්‍යං ආලසියංවා—-'සකත්ථෙ'ති. සකත්ථෙ'පි යථාභුච්චංකාරුඤ්ඤං පත්තකල්ලං ආකාසානඤ්චං, කායපගුඤ්ඤතා.

ඛ්‍ය වද්ධදාසා වා-.

ඡට්ඨ්‍යන්තා වද්ධා දාසා ච බ්‍යො වාහොති භාවකම්මෙසු; වද්ධබ්‍යං, වද්ධතා; දාසබ්‍යං; දාසතා—-කථං, වද්ධවන්ති ණෙ වාගමො.

නණ යුවා බො චවස්ස-.

ඡට්ඨීයන්තා යුවස්දා භාවකම්මෙසුනණ වා හොති, වස්සබො ච; යොබ්බනං; වාත්වෙව-යුවත්තං, යුවතා.

අණ්වාදිත්විමො-.

අණුආදීහි ඡට්ඨීයන්තෙහි භාවෙ වා ඉමෙ හොති; අණිමා; ලසිමා; මහිමා;කසිමා—-වාත්වෙව-අණුත්තං; අණුතා.

භාවා තෙන නිබ්බත්තෙ-.

භාවවාචකා සද්දා තෙන නිබ්බත්තෙ'භිධෙයෙ ඉමො හොති;'පාකෙන නිබ්බත්තං' පාකිමං; සෙකිමං.

තරතමිස්සිකියිට්ඨාතිසයෙ-.

අතිසයෙ වත්තමානතො හොන්තෙතෙ පච්චයා;'අතිසයෙන පාපො' පාපතරො; පාපතමො, පාපිස්සිකො, පාපියො, පාපිට්ඨො—-ඉත්ථියං-පාපතරා—-අතිසයන්තාපි අතිසයප්පච්චයො;'අතිසයෙන පාපිට්ඨො' පාපිට්ඨතරො.

තන්නිස්සිතෙ ල්ලො-.

දුතියන්තා ල්ලප්පච්චයො හොති නිස්සිතත්ථෙ;'වෙදනිස්සිතං' වෙදල්ලං;' දුට්ඨුනිස්සිතං' දුට්ඨුල්ලං—-ඉල්ලෙ-සඞ්ඛාරිල්ලං.

තස්ස විකාරාවයවෙසු ණ්ණිකණෙය්‍යමයා-.

පකතියා උත්තරමවත්ථන්තරං විකාරො—-ඡට්ඨීයන්තා නාමස්මා විකාරෙ'වයවෙ ච ණාදයොහොන්තිබහුලං; ණ-ආයසං, බන්ධනං; ඔදුම්බරං, පණ්ණං; ඔදුම්බරං, භස්මං; කාපාතං, මංසං; කාපොතං, සත්ථි —-ණික-කප්පාසිකං, වත්ථං; ණෙය්‍ය-එණෙය්‍යං,මංසං; එණෙය්‍යං, සත්ථි; කොසෙය්‍යං, වත්ථං—-මය-තිණමයං; දාරුමයං, නළමයං; මත්තිකාමයං—-'අඤ්ඤස්මින්ති'. ගුන්නංකරීසෙ'පි මයො; ගොමයං.

ජතුතො ස්සණ්වා-.

ඡට්ඨීයන්තා නාමස්මාජතුතො විකාරවයවෙසුස්සණ්වා හොති;'ජතුනො විකාරො' ජාතුස්සංජාතුමයං—-''ලොපො''ති. බහුලං පච්චයලොපො'පි ඵලපුප්ඵමූලෙසුවිකාරාවයවෙසු;' පියාලස්ස ඵලානි' පියාලානි;'මල්ලිකාය පුප්ඵානි' පල්ලිකා;'උසීරස්ස මූලං' උසීරං—-තංසද්දෙනවා තදභිධානං.

සමූහෙ කණ්ණණිකා-.

ඡට්ඨීයන්තා සමූහෙ කණ්ණණිකා හොන්ති; ගොත්තප්පච්චයන්තා කණ-රාජඤ්ඤකං; මානුස්සකං—-උක්ඛාදීහි-ඔක්ඛකං; ඔට්ඨකං; ඔරබ්භකං; රාජකං; රාජපුත්තකං; හත්ථිකං; ධෙනුකං—-ණ-කාකං; භික්ඛං; ණික-අචිත්තා-ආපූපිකං; සංකුලිකං.

ජනාදීහි තා-.

ජනාදීහි ඡට්ඨීයන්තෙහි සමූහෙ තා හොති; ජනතා; ගජතා; බන්ධුතා; ගාමතා; සහායතා; නාගරතා—-තාන්තා සභාවතො ඉත්ථිලිඞ්ගා—-මදනීයන්ති-කරණෙ'ධිකරණෙ වා අනීයෙනසිද්ධං —-ධූමායිතත්තන්ති-ක්තාන්තා නාමධාතුතො තෙත්තන සිද්ධං.

ඉයො හිතෙ-.

ඡට්ඨීයන්තා හිතෙ ඉයො හොති; උපාදානියං—-අඤ්ඤත්‍රාපි'සමානාද්ෙරෙ සයිතො' සොදරියො.

චක්ඛවාදිතො ස්සො-.

ඡට්ඨීයන්තෙහි චක්ඛුආදීහි හිතෙ ස්සොහොති; චක්ඛුස්සං; ආයුස්සං.

ණ්‍යො තත්ථ සාධු-.

සත්තම්‍යන්තා තත්ථ සාධූති අස්මිං අත්ථෙ ණ්‍යො හොති; සබ්භො; පාරිසජ්ජො—-සාධූති-කුසලො යොග්ගො හිතො වා—-අඤ්ඤත්‍රාපි-'රථං වහන්තී'ති රච්ඡා.

කම්මා නියඤ්ඤා-.

සත්තම්‍යන්තා කම්මසදදා තත්ථ සාධූති අස්මිං අත්ථෙ නියඤ්ඤා හොන්ති;' කම්මෙ සාධු' කම්මනියං; කම්මඤ්ඤං.

කථාදිත්විකො-.

කථාදීහි සත්තම්‍යන්තෙහි තත්ථ සාධූති අස්මිං අත්ථෙ ඉකො හොති; කථිකො; ධම්මකථිකො; සඞ්ගාමිකො; පවාසිකො; උපවාසිකො.

පථාදීහි ණෙය්‍යො-.

පථාදීහි සත්තම්‍යන්තෙහි තත්ථ සාධූති අස්මිං අත්ථෙ ණෙය්‍යො හොති; පාථෙය්‍යං; සාපතෙය්‍යං.

දක්ඛිණායාරහෙ-.

දක්ඛිණාසද්දතො අරහත්ථෙ ණෙය්‍යො හොති;'දක්ඛිණං අරහතී'ති දක්ඛිණෙය්‍යො.

රායො තුමන්තා-.

තුමන්තතො අරහත්ථෙ රායොහොති; ''ඝාතෙතායං වා ඝාතෙතුං, ජාපෙතායං වා ජාපෙතුං, පබ්බාජෙතායං වා පබ්බාජෙතුං''.

තමෙත්ථස්සත්ථීති මන්තු-.

පඨමන්තා එත්ථ අස්ස අත්ථීති එතෙස්වත්ථෙසු මන්තු හොති;'ගාමො එත්ථ දෙසෙ අස්ස වා පුරිසස්ස සන්තීති' ගොමා—-අත්ථීති වත්තමානකාලොපාදානතො භූතාහි භවිස්සන්තීහි වා ගොහි න ගොමා. කථං ගොමා ආසි ගොමා භවිස්සතීති? තදාපි වත්තමානාහියෙව ගොහි ගොමා; ආසි භවිස්සතීති පදන්තරා කාලන්තරං; ඉතිකරණතො විසයනියමො.

පභූතෙ ච පසංසායං නින්දායඤ්චාතිසායනෙ නිච්චයොගෙ ච සංසග්ගෙ හොන්තිමෙ මන්තුආදයො.

ගොඅස්සොති-ජාතිසද්දානං දබ්බාභිධානසාමත්ථියා මන්ත්වා දයො නහොන්ති; තථා ගුණසද්දානං සෙතො පටොති; යෙ සත්තු ගුණසද්දානං දබ්බාභිධානසාමත්ථියං නත්ථි තෙහි හොන්තෙව—-බුධිමා රූපවා රසවා ගන්ධවා ඵස්සවා සද්දවා; රසීරසිකො; රූපි රූපිකො; ගන්ධී ගන්ධිකොති.

වන්ත්වවණ්ණා-.

පඨමන්තතො අවණ්ණන්තා මන්ත්වත්ථෙ වන්තු හොති; සීලවා; පඤ්ඤවා—-අවණ්ණාති-කිං? සතිමා; බන්ධුමා.

දණ්ඩාදිත්විකඊ වා-.

දණ්ඩාදීහි ඉකඊ හොන්ති වා මන්ත්ත්වත්ථෙ; බහුලං විධානා කුතොචි ද්වෙ හොන්ති; කුතොචෙකමෙකංව. දණ්ඩකො, දණ්ඩී, දණ්ඩවා; ගන්ධිකො, ගන්ධී, ගන්ධවා; රූපිකො, රූපී, රූපවා--උත්තමිණෙව ධනා ඉකො () ධනිකො; ධනී ධනවාඤ්ඤො --අසන්නිත්ඤත්ථා () අත්ථිකො අත්ථි; අඤ්ඤත්‍ර අත්ථවා

--තදන්තා ච;() පුඤ්ඤත්ථිකො, පුඤ්ඤත්ථි--වණ්ණන්තා ඊයෙව() බ්‍රහ්මවණ්ණී දෙවවණ්ණී--හත්ථදන්තෙහි ජාතියං () හත්ථී; දන්තී; අඤ්ඤත්‍ර හත්ථවා; දන්තවා--වණ්ණතො බ්‍රහ්මචාරිම්හි; () වණ්ණී, බ්‍රහ්මචාරී; වණ්ණවාඤ්ඤො--පොක්ඛරාදිතො දෙසෙ() පොක්ඛරණී උප්පලිනී කුමුදිනී භිසිනී මුළාලිනී සාලුකිනී --ක්වාචාදෙසෙ'පි-පදුමනී, පදුමිනීපණ්ණං; අඤ්ඤත්‍ර පොක්ඛරවා, හත්ථී--නාවායිකො () නාවිකො; --සුඛදුක්ඛා ඊ() සුඛ දුක්ඛී--(සිඛාදීහී වා)() සිඛී සිඛාවා මාලී මකාලාවා සීලී සීලවා බලී බලවා --බලා බාහූරුපුබ්බා ච() බාහුබලී; ඌරුබලී.

තපාදීහි ස්සී-.

තපාදිතො මන්ත්වත්ථෙ වා ස්සි හොති; තපස්සි, යසස්සී, තෙජස්සී, මනස්සී, පයස්සී --වාත්වෙව-යසවා.

මුඛාදිතො රො-.

මුඛාදීහි මන්ත්වත්ථ රො හ්ෙති; මුඛරො, සුසිරො ඌසරො, මධුරො, ඛරො, කුජරො, නගරො --දන්තස්සු ච උත්තතදන්තෙ () දන්තුරො.

තුණ්ඩ්‍යාදීහි භො-.

තුණ්ඩිආදීහි මන්ත්වත්ථෙ භො වා හොති; තුණ්ඩිභො, සාළිභො,වලිභො, වාත්වෙව-තුණ්ඩිමා.

සද්ධාදිත්ව-.

සද්ධාදීහි මන්ත්වත්ථෙ අ හොති වා; සන්ද්ධො, පඤ්ඤො; ඉත්ථියං-සද්ධා; වාත්වෙව-පඤ්ඤවා.

ණො තපා-.

තපා ණො හොති මන්ත්වත්ථෙ; තාපසො; ඉත්ථියං-තාපසී.

ආල්වාභිජ්ඣාදීහි-. අභිජ්ඣාදීහි ආලු හොතිමන්ත්වත්ථෙ; අභිජ්ඣාලු, සීතාලු, ධජාලු, දයාලු--වාත්වෙව-දයාවා.

පිච්ඡාදිත්විලො-.

පිච්ඡාදීහි ඉලො හොති වා මන්ත්වත්ථෙ; පිච්ඡිලො, පිච්ඡවා; ඵෙණිලො, ඵෙණවා; ජටිලො, ජටාවා;--කථං වාචාලොති? නින්දායමිලස්සාදිලොපෙ ''පරො ක්වචී''ති.

සිලාදිතා වො-.

සීලාදීහි වො හොති වා ම්න්ත්වත්ථෙ; සීලවො, සීලවා; කෙසවො, කෙසවා--අණ්ණා නිච්චං;() අණ්ණවො--ගාණ්ඩි රාජීහි සඤ්ඤායං; () ගාණ්ඩිවං, ධනු; රාජීවං, පඞ්කජං.

මායාමෙධාහි වී-.

එතෙහි ද්වීහි වී හොති මන්ත්වත්ථෙ; මායාවි, මෙධාවී.

සිස්සරෙ ආම්‍යුවාමී-.

සසද්දා ආම්‍යුවාමී හොන්තිස්සරෙ'භිධෙයෙ මන්ත්වත්ථෙ;'සමස්සත්ථීති' සාමී, සුවාමී.

ලක්ඛ්‍යා ණො අ ච-.

ලක්ඛීසද්දාණො හොත මන්ත්වත්ථෙ; අ වන්තස්ස; ණකාරො'ව සවො; ලක්ඛණො.

අඞ්ගා නො කල්‍යාණෙ-.

කල්‍යාණෙ ගම්‍යමාන්ඤඞ්ගස්මානොහොති මන්ත්වත්ථෙ; අඞ්ගනා.

සො ලොමා-.

ලොමා සොහොති මන්ත්වත්ථෙ; ලොමසො; ඉත්ථීයං-ලොමසා.

ඉමියා-.

මන්ත්වත්ථෙ ඉම්ියා හොන්ති බහුලං; පුත්තිමො, කිත්තිමො, පුත්තියො, කප්පියො, ජටියො,හානභාගියො, සෙනියො.

තො පඤ්චම්‍යා-.-

පඤ්චම්‍යන්තා බහුලං තො හොති වා; ගාමතො ආගච්ඡති, ගාමස්මාආගච්ඡති; චොරතො භායති, චොරෙහි භායති; සත්ථතොපරිහීනො, සත්ථා පරිහීනො.

ඉතොතෙත්තොකුතො-.

තොම්හි ඉමස්ස ටි නිපච්චතෙ එතස්ස ට එත කිංසද්දස්ස කුත්තව; ඉතො, ඉමස්මා; අතො, එත්තො, එතස්මා; කුතො, කස්මා.

අභ්‍යාදීහි-.

අභිආදීහි තො හොති; අභිතො, පරිතො, පච්ඡතො, හෙට්ඨතො.

ආද්‍යාදීහි-.

ආදිප්පභුතීහි තො වා හොති; ආදො, ආදිතො; මජ්ඣතො, අන්තතො, පිට්ඨිතො, පස්සතො, මුඛතො--යතොදකං තදා දිත්තං, යං උදකං තදෙවාදිත්තන්ති අත්ථො.

සබ්බාදිතො සත්තම්‍යා ත්‍රත්ථා-.

සබ්බාදීහි සත්තම්‍යන්තෙහි ත්‍රත්ථා වා හොන්ති; සබ්බත්‍ර, සබ්බත්ථ, සබ්බස්මිං; යත්‍ර, යත්ථ, යස්මිං--බහුලාධිකාරා න තුම්හාම්හෙහි.

කත්ථෙත්ථ කුත්‍රාත්‍රක්වෙහිධ-.

එතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ; කස්මිං කත්ථ, කුත්‍ර, ක්ව; එතස්මිං එත්ථ, අත්‍ර; අස්මිං ඉහ, ඉධ.

ධි සබ්බා වා-

සත්තම්‍යන්තතො සබ්බස්මාධි වා හොති; සබ්බධි; සබ්බත්ථ.

යා හිං-.

සත්තම්‍යන්තා යතො හිං වා හොති; යහිං, යත්‍ර.

තා හං ච-.

සත්තම්‍යන්තා තතො වා හං හොති හිඤ්ච; තහං, තහිං, තත්‍ර.

කුහිංකහං-.

කිංසද්දා සත්තම්‍යන්තා හිංහං නිපච්චන්තෙ කිස්ස කුකා ච; කිහිං, කහං, කථං කුහිද්චනන්ති? චනං ඉති නිපාතන්තරං; කිහිද්චීති-එත්ථ විසද්දොචිය.

සබ්බෙකඤ්ඤයතෙහි කාලෙ දා-.

එතෙහි සත්තම්‍යන්තෙහි වත්තමානෙහි කාලෙ දා හොති; සබ්බස්මිං කාලෙ සබ්බදා; එකදා, අඤ්ඤදා, යදා, තදා–-කාලෙති-කිං? සබ්බත්ථදෙසෙ.

කදාකුදාසදාධුනෙදානි-.

එතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ; තස්මිං කාලෙ කදා, කුදා; සම්බස්මිං කාලෙ සදා; ඉමස්මිං කාලෙ අධුනා, ඉදානි.

අජ්ජසජ්ජවපරජ්ජ්වෙතරහිකරහා-.

එතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ; එකතිප්පච්චයො ආදෙසො කාල විසෙසොති සබ්බමෙතං නිපාතනා ලබ්භති; ඉමස්ස වො ජ්ජො චාහනි නිපච්චතෙ; අස්මිං අහනි අජ්ජ–-සමානස්ස සභාවොජ්ජු චාහනි–-සමානෙ අහනි සජ්ජු–-අපරස්මා ජ්ජු–-අපරස්මිං අහනිඅපරජ්ජු–-ඉමස්සෙතොකාලෙ රහි ච–-ඉමස්මිං කාලෙ එතරහි–-කිංසද්දස්ස කො රහ චානජ්ජතනෙ–-තස්මිං කාලෙ කරහ.

සබ්බාදීහි පකාරෙ ථා-.

සාමඤ්ඤස්ස භෙදකො විසෙසො පකාරො, තත්ථ වත්තමානෙහි සබ්බාදීහි ථා හොති සබ්බෙනපකාරෙන සබ්බථා; යථා, තථා.

කථමිත්ථං-.

එතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ පකාරෙ; කිමිමෙහි ථං පච්චයො, කා්ච්ච තෙසං යථාක්කමං; කථමිත්ථං.

ධා සඞ්ඛ්‍යාහි-.

සඞ්ඛ්‍යාවාචීහි පකාරෙ ධා පරො හොති;'ද්වීහි පකාරෙහි ද්වෙ වා පකාරෙකරොති' විධාකරොති; බහුධා කරොති;'එකං රාසිං පඤ්චප්පකාරං කරොති' පඤ්චධා කරොති?පඤ්චප්පකාරමෙකප්පකාරං කරොති' එකධාකරොති.

වෙකාජ්ඣං-.

එකස්මා පකාරෙ ජ්ඣං වා හොති; එකජ්ක්වඞ්කරොති; එකධා කරොති.

ද්විතීහෙධා-.

ද්වීතිහි පකාරෙ එධාවා හොති; වෙධා, තෙධා; ද්විධා, තිධා.

තබ්බති ජාතියො-.

පකාරවති තංසාමඤ්ඤවාචකා සද්දාජාතියො හොති; පටු ජාතියො, මුදුජාතියො.

වාරසංඛ්‍යාය ක්ඛත්තුං-

වාරසම්බන්ධිනියා සංඛ්‍යාය ක්ඛත්තුං හොති;'ද්වෙ වාරෙ භුඤ්ජති' ද්වික්ඛත්තුං දිවසස්ස භුඤ්ජති; වාරග්ගහණං කිං? පඤ්ච භිඤ්ජති; සඞ්ඛ්‍යායාති-කිං? පහූතෙ වාරෙ භුඤ්ජති.

කතිම්හා-.

වාරසම්බන්ධිනියා කතිසංඛ්‍යාය ක්ඛත්තුං හොති;'කති වාරෙ භුඤ්ජනි'කතික්ඛත්තුං භුඤ්ජති.

බහුම්හා ධා ච පච්චාසත්තියං-.

වාරසම්බන්ධිනියා බහුසංඛ්‍යාය ධාහොති ක්ඛත්තුඤ්ච; වාරානඤ්චෙ පච්චාසත්ති හොති; බහුධා දිවසස්ස බුඤ්ජති බහුක්ඛත්තුං--පච්චාසත්තියන්ති කිං? බහුක්ඛත්තුං මාසස්ස භුඤ්ජති.

සකිං වා-.

එකං වාරමිච්චස්මිං අත්ථෙ සකින්ති වා නිපච්චතෙ;'එකං වාරං භුඤ්ජති'--වාති කිං?එකක්ඛත්තුං භුඤ්ජති.

සො විච්ඡාප්පකාරෙසු-.

වීච්ඡායං පකාරෙ ච සො හොති බහුලං; වීච්ඡායං-ඛණ්ඩසො, බිලසො; පකාරෙ-පුථුසො,සබ්බසො.

අභිතතබ්භාවෙ කරාසභුයොගෙ විකාරා වී-.

අවත්ථාවතො වත්ථන්තරෙනාභූතස්ස තායාවත්ථාය භාවෙ කරාසභූහි සම්බන්ධෙසති විකාරවාචකාවී හොති;'අධවලං ධවලං කරොති' ධවලී කරොති; අධවලො ධවලො සියා ධවලී සියා; අධවලො ධවලො භවති ධවලී භවති--අභතතබ්භාවෙති-කිං? ඝටං කරොති, දධිඅත්ථි, ඝටො භවති--කරාසභුයොගෙති කිං? අධවලා ධවඅඉලො ජායතෙ--විකාරාති-කිං? පකතියා මා හොතු; සුවණ්ණං කුණ්ඩලී කරොති.

දිස්සන්තඤ්ඤෙ'පි පච්චයා-.

වුත්තතො'ඤ්ඤෙ'පි පච්චයා දිස්සන්ති වුත්තාවුත්තත්ථෙසු;'විවිධා මාතරො' විමාතරො,'තාසං පුත්තා' වෙමාතිකා-රිකණ;'පථං ගච්ඡන්තීති' පථාවිනො-ආවී;' ඉස්සා අස්ස අත්ථීති' ඉස්සුකී-උකී?'ධුරං වහන්තීති' ධොරය්හා-ය්හණ.-

අඤ්ඤස්මිං-.

වුත්තතො'ඤ්ඤස්මිම්පි අත්ථෙ වුත්තප්පච්චයා දිස්සන්ති;'මගධානං ඉස්සරො' මාගධො-ණො;'කාසීති සහස්සං, තමග්ඝතීති කාසියො-ඉයො.

සකත්ථ-.

සකත්ථෙ'පි පච්චයා දිස්සන්ති; හීනකො, පොතකො, කිච්චයයං.

ලොපො-.

පච්චයානං ලොපො'පි දිස්සති; බුද්ධෙ රතනං පණීතං, චක්ඛුං සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙයන වාති භාවප්පච්චය ලොපො.

සරානමාදිස්සායුවණ්ණස්සාඤො ණානුබන්ධෙ-.

සරානමාදිභූතා යෙ අකාරිවණ්ණුවණ්ණා තෙසං ආඤො හොන්ති යථාක්කමං ණානුබන්ධෙ; රාඝවො, වේනතෙයො, මෙනිකො, ඔළුම්පිකො, දොභග්ගං--ණානුබන්ධෙති-කිං? පුරාතනො.

සංයොගෙ ක්වචි-.

සරානමාදිභූතා යෙ අයුවණ්ණා තෙසං ආඤො හොන්ති ක්වචි දෙව සංයොගවිසයෙ ණානුබන්ධෙ;දෙච්චො, කොණ්ඩඤ්ඤො --ක්වචීති-කිං? කත්තිකෙයො.

මජ්ඣෙ-.

මජ්ඣෙ වත්තමානානම්පි අයුවණ්ණානං ආඤො හොන්ති ක්වචි; අඩ්ඪතෙයො, වාසෙට්ඨො.

කොස්ජ්ජාජ්ජවපාරිසජ්ජසුහජ්ජමද්දවාරිස්සාසභාජඤ්ඤ ථෙය්‍යබාහුසච්චා-.

එතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ ණානුබන්ධෙ;'කුසීතස්ස භාවො' කොසජ්ජජං;' උජුනො භාවො' අජ්ජවං;'පරිසාසු සාධු' පාරිසජ්ජො;'සුහදයොච' සුහජ්ජො,'තස්ස පන භාවො සොහජ්ජං;'මුදුනො භාවො'මද්දවං;'ඉසිනො ඉදං, භාවො වා'

ආරිස්සං;'උසභස්ස ඉදං, භාවො වා' ආසභං;'ආජානීයස්ස භාවො' සො එව වා' ආජඤ්ඤං;'ථෙනස්ස භාවො, කම්මං වා' ථෙය්‍යං;'බහුස්සුතස්ස භාවො' බාහුසච්චං—-එතෙසු යමලක්ඛණිකං තං නිපාතනා.

මනාදීනං සක-.

මනාදීනං සක හොති ණානුබන්ධෙ;'මනසි භවං' මානසං;'දුම්මනසො භාවො' දොමනස්සං; සොමනස්සං.

උවණ්ණස්සාවඩ්ඪි හොති; රාසවො, ජාම්බවං.

යම්හි ගොස්ස ච-.

යකාරාදො පච්චය ගෝඔස්සුවණ්ණස්ස ච අවඩ්ඪි හොති; ගබ්‍යං, ගාතබ්‍යො.

ලොපො'වණ්ණිවණ්ණානං-.

යකාරාදො පච්චයෙ අවණ්ණිවණ්ණානං ලාපො හොති, දාය්ජ්ජං, කාරුඤ්ඤං, ආධිපච්චං, දෙප්පං—-බහකුලංවිධානං ක්වචි න හොති; කිච්චයං.

රානුබන්ධෙ'න්තසරාදිස්ස-.

අන්තො සරො ආදි යස්සාවයවස්ස තස්ස ලොපො හොති රානුබන්ධෙ; කිත්තකං, පෙත්තෙය්‍යං.

කිසමහතම්මෙ කස්මහා-.

කිසස්ස මහතො ඉමෙ කස්මහා හොන්ති යථාක්කමං; කසිමා, මහිමා.

ආයුස්සායස මන්තුම්හි-.

ආයුස්ස ආයසාදෙසො හොති මන්තුම්හි; ආයස්මා.

ජො වුද්ධස්සියිඨෙසු-.

වුද්ධස්ස ජො හොති ඉයට්ඨෙසු; ජෙය්‍යො, ජෙට්ඨො.

බාළ්හන්තිකපසත්ථානං සාධනෙදසා-.

ඉයෙට්ඨෙසු බාළ්හන්තිකපසත්ථානං සාධනෙදසා හොන්තී යථාක්කමං; සාධියො, සාධිට්ඨො; නෙදියො, නෙදිට්ඨො; සෙය්‍යො, සෙට්ඨො

කණ්කනාප්පයුවානං-.

ඉයෙට්ඨෙසු අප්පයුවානං කණ්කනා හොන්ති යයථාක්කමං; කණියො, කණිට්ඨො; කනියො, කනිට්ඨො.

ලොපො වීමන්තුවත්තුනං-.

වීමන්තුවන්තුනං ලොපො හොති ඉයට්ඨෙසු?'අතිසයෙන මෙධාවී' මෙධියො, මෙධිට්ඨො;'අතිසයෙනසතිමා'සතියො, සතිට්ඨො;'අතිසයෙන ගුණවා' ගුණියා, ගුණිට්ඨො.

සෙ ස්තිඅඉස්ස තිස්ස-.

සෙ පරෙ සත්‍යන්තස්ස තිකාරස්ස ලොපො හොති; වීසං සතං, තිංසං සතං.

එතස්සෙට ත්තකෙ-.

ත්තකෙ පරෙ එතස්ස එට ෙහනාති; එත්තකං.

ණිකස්සියො වා-.

ණිකස්සවා ඉයො හොති; සක්‍යපුත්තියො, සක්‍යපුත්තිකො.

අධාතුස්ස කෙ'ස්‍යාදිතො සෙ'ස්සි-.

සෙ පරෙ අධාතුස්ස යො කකාරො තතො පුබ්බස්ස අකාරස්ස බකහුලං ඉ හොති, සචෙ සොන ස්‍යාදිතො පරො හොති; බාලිකා, කාරිකා--අධාතුස්සාති-කිං? සකා; කෙති-කිං?නන්දනා; අස්‍යාදිතොති-කිං? බහුපරිබ්බාජකා, මධුරා --බහුචම්මිකාති කකාරෙන ස්‍යාදිනො බ්‍යවහිතත්තා සිද්ධං--සෙති-කිං? බාලකො; අස්සාති-කිං? බහුකත්තුකා,සාලා.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ ව්‍යාකරණෙ වුත්තියං ණාදිකණ්ඩො චතුත්ථො.

තිජමානෙහි ඛසා ඛමාවීමංසාසු-.

ඛන්තියං තිජා වීමංසායං මානා ච ඛසප්පච්චයා හොන්ති යථාක්කමං; තිතික්ඛා, වීමංසා--තිතික්ඛති, වීමංසති. ඛමාවීමංසා සූති-කිං? තෙජනං, තෙජො, තෙජයති, මානනං, මානො, මානෙති.

කිතා තිකිච්ඡාසංසයෙසු ඡො-.

තිකිච්ඡායං සංසයෙ ච වත්තමානා කිතා ඡො හොති--තිකිච්ඡා, විචිකිච්ඡා--තිකිච්ඡති, විචිකිච්ඡති--අඤ්ඤත්‍රනිකෙතො, සංකෙතො, කෙතනං, කෙතො, කෙතයති.

නින්දායං ගුපබධා බස්සභො ච-.

නින්දායං වත්තමානෙහි ගුපබධෙහි ඡො හොති; බස්ස භො ච--ජිගුච්ඡා, බීභච්ඡා--ජිගුච්ඡති, බීභච්ඡති--අඤ්ඤත්‍රගොපනං, ගොපෙ, පොපෙති, බධකො.

තුංස්මා ලොපො චිච්ඡායංතෙ-.

තුමන්තතො ඉච්ඡායමත්ථෙ තෙ ඛසඡා හොන්තිබහකුලං; ලොපො ච තුංපච්චයස්සහොති සුතත්තා--බුභුක්ඛා, ජිගිංසා, ජිඝච්ඡා--බුභුක්ඛති, ජිගිංසති, ජිඝච්ඡති--ඉධකස්මා න හොතිහොත්තුමිච්ඡතීති? පදන්තරෙනාභිධානා. තුංස්මාති-කිං? භොජනමිච්ඡති. ඉච්ඡායන්ති කිං? භුඤ්ජිතුං ගච්ඡති. කථං කූලං පිපතිසතීති? යථා කූලං පතිතුමිච්ඡතීතිවාක්‍යං හොති, එවං වුත්තිපි භෙස්සති; වාක්‍යමෙවචරහි කථං හොති? ලොකස්ස තථා වචනිච්ඡාය.

ඊයො කම්මා-.

ඉච්ඡාකම්මතො ඉච්ඡායමත්ථෙ ඊයප්පච්චයො හොති;'පුත්තමිච්ඡති' පුත්තීයති--කම්මාති-කිං? අඅසිනෙච්ඡති; ඉධ කස්මා න හොති රඤ්ඤො පුත්තමිච්ඡතීති? සාපෙක්ඛත්තා; න හි අඤ්ඤමපෙක්ඛමානො අඤ්ඤෙනසභෙකත්ථීභාවමනුභවිතුං සක්කොති; ඉධාපි චරහි න සියා අත්තනොපුත්තමිච්ඡතීති; නෙවෙත්ථ භවිතබ්බං; න හි භවති අත්තනොපුත්තියතීති; කථං චරහි වුත්තස්ස අත්තතියතාවගම්‍යතෙ? අඤ්ඤස්සාසුතත්තා, ඉච්ඡාය ච තබ්බිසයත්තා.

උපමානාචාරෙ-.

කම්මතො උපමානා ආචාරත්ථෙ ඊයො හොති;'පුත්තමචා චරති' පුත්තීයති මාණවකං; උපමානාති කිං? පුත්තමාචරති.

ආධාරා-.

ආධාරතුපමානාආචාරත්ථෙ ඊයො හොති;'කුටියමිවාචරති' කුටියති පාසාදෙ, පාසාදීයති කුටියං.

කත්තුතායො-.

කත්තතුපමානා ආචාරත්ථෙ ආයො හොති;'පබ්බතොවා චරති'පබ්බතායති.

ච්‍යත්ථෙ-.

කත්තුතො අභූතතබ්භාවෙ ආයො හොති බහුලං; භුසායති, පටපටායති, ලොහිතායති--කත්තුතොත්වෙව- භුසංකරොතීති; ඉහ කස්මා න හොති භුසි භවතීති? වුත්තත්ථතාය.

සද්දාදීහි කරොති-.

සද්දාදීහි දුතියන්තෙහි කරොතීති අස්මිං අත්ථෙ ආයො හොති; සද්දායති, වෙරායති, කලහායති, ධූපායති.

නමොත්වස්සො-.

නමො ඉච්චස්මා කරොතීති අස්මිං අත්ථෙ අස්සො හොති; නමස්සති තථාගතං.

ධාත්වත්ථෙ නාමස්මි-.

නාමස්මා ධාත්වත්ථෙ බහුලමි හොති;'හත්ථිනා අතික්කමති'අති හත්ථයති;' වීණාය උපගායති' උපවීණයති;'දළ්හං කරොති' විනයං දළ්හයති;' විසුද්ධා හොති' රත්ති විසුද්ධයති;'කුසලං පුච්ඡති'කුසලයති.

සච්චාදීහාපි-.

සච්චාදීහි ධාත්වත්ථෙ ආපි හොති; සච්චාපෙති, අත්ථාපෙති, වෙදාපෙති, සුක්ඛාපෙති සුඛාපෙති, දුක්ඛාපෙති.

ක්‍රියත්ථා-.

අයමධිකාරො ආ සත්ථපරිසමත්තියා;'ක්‍රියා අත්ථො යස්සසො ක්‍රියත්ථො',ධාතු.

චුරාදිතො ණි-.

චුරාදීහි ක්‍රියත්ථෙහි සකත්ථෙ ණි පරො හොති බහුලං; ණකාරො වුද්ධ්‍යත්ථො--එවමඤ්ඤත්‍රාපි--චොරයති, ලාළයති. කථං රජ්ජං කාරෙතීති? යොගවිභාගතො.

පයොජකබ්‍යාපාරෙ ණාපි ච-.

කත්තාරං යො පයොජයති තස්ස බ්‍යාපාරෙ ක්‍රියත්ථා ණිණාපී හොන්ති බහුලං; කාරෙති, කාරාපෙති--නනු ච කත්තාපි කරණාදීනංපයොජකොති තබ්‍යාපාරෙ?පි ණිණාපී පාපුණන්ති? පයොජකග්ගහණසාමත්ථියා න භවිස්සන්ති, චුරාදීහි විසුං වචනසාමත්ථියා ච--ආතො හියොග ණාපියෙව, ණියෙ වුවණ්ණතො, ද්වයමෙවඤ්ඤෙහි.

ක්‍යො භාවකම්මෙස්වපරොක්ඛෙසු මානන්තත්‍යාදිසු-

භාවකම්මවිහිතෙසු පරොක්ඛාවජ්ජිතෙසු මානන්තත්‍යාදිසු පරෙසුක්‍යො හොති ක්‍රයත්ථා-- න්තග්ගහණමුත්තරත්ථං; කකාරො අවුද්ධ්‍යත්ථො; එවමුත්තරත්‍රාපි--ධීයමානං, ධීයතෙ; සූයමානං, සූයතෙ-- අපරොක්ඛෙසූති-කිං? බභූව දෙවදත්තෙන; බිභිද කුසූලො. භිජ්ජතෙ කුසූලො සයමෙවාතිභිජ්ජතෙති සවනා කම්මතාවගම්‍යතෙ, සයමෙවාති සවනතො කත්තුතා; කත්තුතාවචනිච්ඡායන්තු-භින්දතිකුසූලො අත්තානන්ති භවති; එවමඤ්ඤම්පි යථාගමමනුගන්තබ්බං. ''අපරොක්ඛෙසු මානන්තත්‍යාදිසූ'ති-අයමධිකාරො ආ''තනාදිත්වො''අපිවඑතෙ ත්‍යාදයො ත්‍යාදිසු පරභූතෙසු කත්තුකම්මභාවවිහිතෙසු ක්‍යාලාදීනං විධානතො තෙස්වෙව විඤ්ඤයන්තීති-අකම්මකෙහි ධාතුහි කත්තුභාවෙසු සකම්මකෙහි කත්තුකම්මෙසුකම්මාවචනිච්ඡායං භාවෙච භවන්තීති වෙදිතබ්බා-- යස්සපනධාතුස්ස ක්‍රියා කම්මමපෙක්ඛතෙ සොසකම්මකො? යස්ස තු ක්‍රියා කත්තුමත්තමපෙක්ඛතෙ සො අකම්මකොති ඤාතබ්බං.

කත්තරි ලො-.

කත්තරි ලො-.

ක්‍රියත්ථතො අපරොක්ඛෙසු කත්තුවිතමානන්තත්‍යාදිසු ලො හොති; ලකාරො ''ඤිලස්සෙ'ති. විසෙසනත්ථො-- පචමානො, පචන්තො; පචති.

මඤ්ච රුධාදීනං-.

රුධාදිතො කත්තුවිහිතමානාදිසු ලො හොති; මං වාන්ත සරා පරො; මකාරො'නුබන්ධො; අකාරො උච්චාරණත්වො--රුන්ධමානො, රුන්ධන්තො, රුන්ධති.

ණිණාපායාපීහි වා-.

ණිණාපායාපීහි කත්තුවිහිතමානාදිසු ලො හොති විභාසා; චොරයන්තො, චොරෙන්තො; කාරයන්තා, කාරෙන්තො; කාරාපයන්තො, කාරාපෙන්තො; සච්චාපයන්තො, සච්චාපෙන්තො; චොරයති, චොරෙති; කාරයති, කාරෙති; කාරාපයති, කාරාපෙති; සච්චාපයති, සච්චාපෙති--වවත්ථිතවිභාසත්ථො'යං වා සද්දො; තෙන මානෙ නිච්චං; චොරයමානො, කාරයමානො, කාරාපයමානො, සච්චාපයමානො.

දිපාදීහි යයක-.

දිවාදීහි ලවිසයෙ යක හොති; දිබ්බන්තො; දිබ්බති.

තුදාදීහි කො-.

තුදාදීහි ලවිසයෙ කො හොති; තුදමානො, තුදන්තො; කුදති.

ජ්‍යාදීහි ක්නා-.

ජිආදීහි ලවිසයෙ ක්නා හොති; ජිනන්තො, ජිනාති--කථං ජයන්තො, ජයතීනි? භූවාදිපාඨා.

ක්‍යාදීහී ක්ණා-.

කීආදීහි ලවිසයෙ ක්ණා හොති; කිණන්තො, කිණාති.

ස්වාදීහී ක්ණො-.

සුආදීහි ලවිසයෙ ක්ණො හොති; සුණමානො, සුණන්තො, සුණොති; කථං සුණාතීති? ක්‍යාදිපාඨා.

තනාදිත්වො-.

තනාදිතො ලවිසයෙ ඔ හොති; තනොති.

භාවකම්මෙසු තබ්බානීයා-.

තබ්බඅනීයා ක්‍රියත්ථා පරෙ භාවකම්මෙසු බහුලම්භවන්ති; කත්තබ්බං, කරණීයං; කත්තබ්බො කටො; කරණීයො--බහුලා

ධිකාරා කරණාදිසුපි භවන්ති--සිනානීයං, චුණ්ණං; දානීයො, බ්‍රාහ්මණො; සමාවත්තනීයො, ගුරු; පවචනීයො, උපජ්ඣායො; උපට්ඨානීයො, සිස්සො.

ඝ්‍යණ-.

භාවකම්මෙසු ක්‍රියත්ථා පරො ඝ්‍යණ හොති බහුලං; වාක්‍යං, කාරියං, වෙය්‍යං, ජෙය්‍යං.

ආස්සෙ ච-.

ආතො ඝ්‍යණ හොති භාවකම්මෙසු ආස්ස එ ච; දෙය්‍යං.

වදාදීහි යො-.

වදාදීහි ක්‍රියත්ථෙහි යො හොති බහුලම්භාවකම්මෙසු; වජ්ජං, මජ්ජං, ගම්මං--භුජාන්තෙ () භොජ්ජො, ඔදනො; භොජ්ජා, යාගු; භොග්ගමඤ්ඤං.

කිච්චසච්චහච්චභබ්බලෙය්‍යා-.

එතෙ සද්දා යප්පච්චයන්තා නිපච්චන්තෙ.

ගුහාදීහි යක-.

ගුහාදීහි ක්‍රියත්ථෙහි භාවකම්මෙසු යක හොති; ගුය්හං, දුය්හං, සිස්සො; සිද්ධා එවෙතෙ තබ්බාදයො පෙසාතිසග්ගපත්තකාලෙසුපි ගම්‍යමානෙසු සාමඤ්ඤෙන විධානතො--හොතා බලු කටො කත්තබ්බො, කරණීයො, කාරියො, කිච්චො-එවං ත්වයා කටො කත්තබ්බො; හොතා කටො කත්තබ්බො, හොතො හි පත්තො කාලො කටකරණෙ--එවං උද්ධමුහුත්තිකෙ'පි වත්තමානතො පෙසාදිසු සිද්ධා එව--තථා අරහෙ කත්තරි සත්තිවිසිට්ඨෙ ච පතීයමානෙ ආවස්සකාධමිණතාවිසිට්ඨෙච භාවාදො සිද්ධා--උද්ධ මුහුත්තිකතො-හොතා කටො කත්තබ්බො; හොතා රජ්ජං කාතබ්බං, භවං අරහො; හොතා භාරො වහිතබ්බො, භවං සත්තො; හොතා අවස්සං කටො කත්තබ්බො; හොතා නික්ඛො දාතබ්බො.

කත්තරි ලතුණකා-.

කත්තරි කාරකෙ ක්‍රියත්ථා ලතුණකා හොන්ති; පයිතා, පාඨකො--බහුලමිත්වෙව-පාදෙහි හරීයතී'ති පාදහාරකෙ;'ගලෙචුප්පතී'ති ගලෙචොපකො--සද්ධො එව ලතුඅරහෙ සීලසාධු ධම්මෙසු ච සාමඤ්ඤවිහිතතත්තා; භවං බලු කඤ්ඤාය පරිග්ගයිතා, භවමෙතං අරහති; සීලාදිසු-බල්වපි උපාදාතා කුමාරකෙ; ගන්තාබෙලො; මුණ්ඩයිතාරො සාවිට්ඨායනා වධුං කතපරිගහං.

ආවී-.

ක්‍රියත්ථා ආවී හොති බහුලං කත්තරි; භයදස්සාවී--අප්පවිසයතාඤාපනත්ථං භින්නයොගකරණං; සාමඤ්ඤවිහිතත්තා සීලාදිසු ච හොතෙව.

ආසිංසායමකො-. ආසිංසායං ගම්‍යමානායං ක්‍රියත්ථා අකො හොති කත්තරි;'ජීවතුති' ජීවකො; නන්දතුති' නන්දකො;'භවතුති' භවකො.

කරා ණනො-.

කරතො කත්තරි ණනො හොති;'කරොතී'ති කාරණං; කත්තරීති-කිං? කරණං.

හාතො වීහිකාලෙසු-.

හාතො වීහිසිං කාලෙ චණනො හොතී කත්තරි; හායනා නාම වීහයො; හායනො සංවච්ඡරො; වීහිකාලෙසූති - කිං? හාතා.

වීදා කු -.

විදස්මා කූ හොති කත්තරි; විදූ, ලොකවිදූ.

විතො ඤාතො-.

විපුබ්බා ඤාඉච්චස්මා කු හොති කත්තරි; විඤ්ඤ; විතොති-කිං? පඤ්ඤො.

කම්මා-.

කම්මතො පරා ඤාඉච්චස්මා කු හොති කත්තරි; සබ්බඤ්ඤ, කාලඤ්ඤ.

ක්වචණ-.

කම්මතො පරා ක්‍රියත්ථා ක්වචි අණ හොති කත්තරි; කුම්භකාරො, සරලාවො, මච්තජ්ඣායො--බහකුලාධිකාරා ඉහ න හොති, ආදිච්චං පස්සති, හිමවන්තං සුණොති, ගාමං ගච්ඡති. ක්වචීති කිං? කම්මකරො.

ගමා රූ-.

කම්මතො පරං ගමා රූ හොති කත්තරි; වෙදගූ, පාරගූ.

සමානඤ්ඤභවන්තයාදිතුපමානා දිසා කම්මෙ රිරික්ඛකා-.

සමානාදීහි යාදීහිවොපමානෙහි පරා දිසා කම්මකාරකෙ රිරික්ඛකා හොන්ති;’ සමානො විය දිස්සතී’ති සදී, සදික්ඛො, සදිසො; අඤ්ඤාදී, අඤ්ඤාදික්ඛො, අඤ්ඤාදිසො; භවාදී, භවාදික්ඛො, භවාදිසො; යාදී, යාදික්ඛො, යාදිසො; ත්‍යාදී, ත්‍යාදික්ඛො, ත්‍යාදිසො —-සමානාදීහීති කිං? රුක්ඛො විය දිස්සති. උපමානාති කිං? සො දිස්සති කම්මෙති කිං? සො විය පස්සතී—-රකාරා අන්තසරාදිලොපත්ථා. කකාරො එකාරාභාවත්ථො.

භාවකාරකෙස්වඝණ්ඝකා-.

භාවෙ කාරකෙ ච ක්‍රියත්ථා අඝණ්ඝකා හොන්ති බහකුලං; අපග්ගහො, නිග්ගහො, කරො, ගරො, චයො, ජයො, රවො, භවො, පචො, වචො, අන්නදො, පුරින්දදො, ඊසක්කරො, දුක්කරො, සුකරො—-ඝණ-භාවෙ-පාකො- චාගො, භාවො. කාරකෙ’පි සඤ්ඤායං තාව-’පජ්ජතෙ’නෙනෙ’ති පාදො;’රුජතී’ති රොගො;’වීසතීති වෙසො;’සරති කාලන්තර’න්ති සාරො, ථිරත්ථො;’දරීයන්තෙ එතෙහී’ති දාරා;’ජීරයති එතෙනා’ති ජාරො—-අසඤ්ඤායම්පි-දායො, දත්තො; ලාභො, ලද්ධො—-ඝ-වකොනිපකො—-ක-පියො, ඛිපො, භුජො, ආයුධං.

දාධාත්වි-.

දාධාහි බහුලම් හොතිභාවකාරකෙසු; ආදි, නිධි. වාලධි.

වමාදීහථු-.

වමාදිහි භාවකාරකෙස්වථු හොති; වමථු, වෙපථු.

ක්වි-.

ක්‍රියත්ථා ක්වි හොති බහුලං භාවකාරකෙසු—-කකාරො කානු බන්ධකාරියත්ථො—-අභිභූ, සයම්භූ, හත්තගග්ගං, සලාකග්ගං, සභා, පභා.

අනො-. .

ක්‍රියත්ථා භාවකාරකෙස්වනො හොති; ගමනං, දානං, සම්පදානං, අපාදානං, අධිකරණං, චලනො, ජලනො, කොධනො, කොපනො, මණ්ඩනො, භූසනො.

ඉත්ථියමණක්තිකයකාා . ච-.

ඉත්ථිලිඞ්ගෙ භාවෙ කාරකෙ ච ක්‍රියත්ථා අආදයො හොන්ත නො ච බහුලං—-අ-තිතික්ඛා. වීමංසා, ජිගුච්ඡා, පිපාසා, පුත්තීයා, ඊහා, භික්ඛා, ආපදා, මෙධා, ගොධා—-ණ-කාරා, හාරා, තාරා, ධාරා, ආරා—-ක්ති-ඉට්ඨි, සිට්ඨි, භිත්ති, හත්ති, තන්ති, භූති —-ක- උහා, රුජා, මුදා,—-යක-විජ්ජා, ඉජ්ජා—-ය-සෙය්‍යා, සමජ්ජා, පබ්බජ්ජා, පරිචරියා, ජාගරියා—-අන-කාරණා, හාරණා, වෙදනා, වන්දනා, උපාසනා.

ජාහාහ-.

ජාහා ඉච්චෙතෙහි නි හොතිත්ථියං; ජානි, හානි.

කරා රිරියො-.

කරතො රිරියො හොතිත්ථියං;’කරණං’ කිරියා—-කථං ක්‍රියාති?’ක්‍රියාය’න්ති නිපාතනා.

ඉකිතී සරූපෙ-.

ක්‍රියත්ථස්ස සරූපෙ’භිධෙයෙ ක්‍රියත්ථා පරෙ ඉකිතී හොන්ති; වචි, යුධි. පචති.—-අකාරො කකාරොතිආදිසු කාරසද්දෙන සමාසො, යථා එවකාරොති.

සීලාභික්ඛඤ්ඤාවස්සකෙසු ණී-.

ක්‍රියත්ථා ණී හොති සීලාදිසු පතීයමානෙසු; උණ්හභොජී, ඛීරපායී, අවස්සකාරී, සතත්දායී.

ථාවරිත්තරහඞ්ගුරහිදුරභාසුරහස්සරා-.

එතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ සීලෙ ගම්‍යමානෙ.

කත්තරි භුතෙ ක්තවන්තුක්තාවී-.

භුතත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා ක්තවන්තුක්තාවී හොන්තී කත්තරි; විජිතවා, විජිතාවී; භුතෙති අධිකාරො යාව ආහාරත්ථාති.

ක්තො භාවකම්මෙසු-.

භාවෙ කම්මෙ ච භුතෙ ක්තො හොති; ආසිතං භවතා; කතො කටො භවතා.

කත්තරී චාරම්භෙ-.

ක්‍රියාරම්භෙ කත්තරි ක්තො හොත, යථාපත්තඤ්ච; පකතො භවං කටං; පකතො කටො භවතා; පසුත්තො භවං; පසුත්තං භවතා.

ඨාසවසසිලිසසිරුහජරජනීහි-.

ඨාදීහි කත්තරි ක්තො හොති යථාපත්තඤ්ච; උපට්ඨිතො ගුරුම්භවං, උපට්ඨිතො ගුරු හොතා; උපාසිතො ගුරුම්භවං, උපාසිතො ගුරු හොතා; අනුවුසිතො ගුරුම්භවං, අනුවුසිතො ගුරු හොතා; ආසිලිට්ඨො ගුරුම්භවං, ආසිලිට්ඨො ගුරු හොතා;

අධිසයිතො ඛටොපිකං භවං, අධිසයිතා ඛටොපිකා හොතා; ආරුළ්හො රුක්ඛං භවං, ආරුළ්හො රුක්ඛො භාතා; අනුජිණ්ණො වසලිං දෙවදත්තො, අනුජිණ්ණා වසලී දෙවදත්තෙන; අනුජාතො මාණවකො මාණවිකං, අනුජාතා මාණවිකා මාණවකෙන.

ගමනත්ථාකම්මකාධාරෙ ච-.

ගමනත්ථතො අකම්මකතො ච ක්‍රියත්ථා ආධාරෙ ක්තො හොති කත්තරි ච යථාපත්තඤ්ච; ඉදමෙසං යාතං, ඉහ තෙ යාතං, ඉහතෙහි යාතං, අයං තෙහි යාතො පථො, ඉදමෙසමාසිතං, ඉහ තෙ ආසිතා, ඉහ තෙහි ආසිතං, දෙවො චෙ වට්ඨො සම්පන්නා සාලයොති -කාරණ සාමග්ගිසම්පත්ති එත්ථාභිමතා.

ආහාරත්ථා-.

අජ්ඣොහාරත්ථා ආධාරෙ ක්තො හොති යථාපත්තඤ්ච; ඉදමෙසං භුත්තං, ඉදමෙසං පීතං, ඉහ තෙහි භුත්තං, ඉහ තෙහි පීතං, ඔදනො තෙහි භුත්තො, පීතමුදකං–-අකත්තත්ථො යොගවිභාගො; කථං පීතා ගාවොති?’පීතමෙසං විජ්ජතී’තිපීතා?බාහුලකා වා–-පස්සින්නොති යා එත්ථ භුතකාලතා තත්‍ර ක්තො; එවං රුඤ්ඤම්මතො, රුඤ්ඤමිට්ඨො,රුඤ්ඤම්බුද්ධො, රුඤ්ඤං පූජිතො–-එවං සීලිතො, රක්ඛිතො, ඛන්තො, ආකුට්ඨො, රුට්ඨො, රුසිතො, අභිව්‍යාහටො, දයිතො, හට්ඨො, කන්තො, සංයතො,අමතො–-කට්ඨන්ති භුතතායමෙව; හෙතුනො ඵලං ත්වත්‍ර භාවි.

තුංතායෙතවෙ භාවෙ භවිස්සති ක්‍රියායං තදත්ථායං-.

භවිස්සතිඅත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රයත්ථා භාවෙ තුංතායෙ තවෙ හොන්ති ක්‍රියායං තදත්ථායං පතීයමානායං; කාතුං ගච්ඡති; කත්තායෙ ගච්ඡති; කාතවෙ ගච්ඡති–-ඉච්ඡති හොත්තුං කාමෙති හොත්තුන්ති ඉමිනාව සිද්ධංපුනබ්බිධානෙත්විහාපි සියා ඉච්ඡන්තො කරොතීති–-එවං සක්කොතිහොත්තුං, ජානාති හොත්තුං, ගිලායති හොත්තුං, ඝටතෙ හොත්තුං, ආරභතෙ හොත්තුං, ලභතෙ හොත්තුං, පක්කමති හොත්තුං, උස්සහතී හොන්තුං, අරහති හොත්තුං, අත්ථි හොත්තුං, විජ්ජති හොත්තුං, වට්ටති හොත්තුං, කප්පති හොත්තුන්ති–-තථා පාරයති හොත්තුං, පහු හොත්තුං, සමත්ථො හොත්තුං, පරියත්තො හොත්තුං, අලං හොත්තුන්ති; භවතිස්ස සබ්බත්ථ සම්භවා–-තථා කාලො හොත්තුං, සමයො හොත්තුං, වෙලා හොත්තුන්ති–-යථා-හොත්තුමනො, සොතුං සොතො, දට්ඨුං චක්ඛු. යුජ්ඣිතුං ධනු, වත්තු ජළො, ගන්තුං මනො, කත්තුමලසොති–-උච්චාරණන්තු වත්තායත්තං–-භාවෙති කිං? කරිස්සාමිති ගච්ඡති; ක්‍රියායන්ති කිං? භික්ඛිස්සං ඉච්චස්ස ජටා; තදත්ථායන්ති කිං ගච්ඡිස්සතො තෙ භවිස්සති භත්තං භොජනාය.

පටිසෙධෙ’ලංඛලූනං තුනක්ත්වානක්ත්වා වා-.

අලංඛලුසද්දානං පටිසෙධත්ථානංපයොගෙ තුනාදයො වා හොන්ති භාවෙ; අලං සොතුන, ඛලු සොතුන; අලං සුත්වාන, ඛලු සුත්වාන; අලං සුත්වා, ඛලු සුත්වා; ලං සුතෙන, ඛලු සුතෙන--අලං ඛලූනන්ති කිං? මා හොතු; පටිසෙධෙති කිං? අලංකාරො.

පුබ්බෙකකත්තුකානං-.

එකො කත්තා යෙසං ව්‍යාපාරානං තෙසුයො පුබ්බො තදත්ථතො ක්‍රියත්ථා තුනාදයො හොන්ති භාවෙ; සොතුන යාති, සුත්වාන, සුත්වාවා--එකකත්තුකානන්ති කිං භුත්තස්මිං දෙවදත්තෙ යඤ්ඤදත්තො වජති; පුබ්බාති කිං? භුඤ්ජති ච පචති ච--අප්පත්ත්වා නදිං පබ්බතො, අතික්කම්ම පබ්බතං නදීති භූධාතුස්ස සබ්බත්ථ සම්භවා එකකත්තුකතා පුබ්බකාලතා ච ගම්‍යතෙ. භුත්වා භුත්වා ගච්ඡතීති ඉමිනාව සිද්ධමාභික්ඛඤ්ඤන්තු දිබ්බචනාවගම්‍යතෙ--කථං ජීවගාහං අගාහසි, කායප්පචාලකං ගච්ඡන්තීතිආදි? සඤන්තෙන ක්‍රියාවිසෙසනෙන සිද්ධං; යථා ඔදනපාකං සයතීති.

න්තො කත්තරි වත්තමානෙ-.

වත්තමානත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා න්තො හොති කත්තරි; තිට්ඨන්තො.

මානො-.

වත්තමානත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා මානො හොති කත්තරි; තිට්ඨමානො.

භාවකම්මෙසු -.

වත්තමානත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා භාවෙ කම්මෙ ච මානො හොති; ඨීයමානං, පච්චමානො ඔදනො.

තෙ ස්සපුබ්බානාගතෙ-.

අනාගතත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියන්ථා තෙ න්තමානා ස්සපුබ්බා හොන්ති; ඨස්සන්තො, ඨස්සමානො, ඨීසිස්සමානං, පච්චස්සමානො ඔදනො.

ණ්වාදයො-.

ක්‍රියත්ථා පරෙ බහකුලං ණ්වාදයො හොන්ති; චාරු, දාරු.

ඛජයානමෙකස්සරොදි ද්වෙ-.

ඛජසප්පච්චයන්තානං ක්‍රියත්ථානං පඨමමෙකස්සරං සද්දරූපං ද්වෙ භවති; තිතික්ඛා, ජිගුච්ඡා, වීමංසා.

පරොක්ඛායඤ්ච-.

පරොක්ඛායං පඨමමෙකස්සරං සද්දරූපං ද්වෙ භවති; ජගාම--චකාරො අවුත්තසමුච්චයත්ථො; තෙනඤ්ඤත්‍රාපි යථාගමං.

ජහාති, ජහිතබ්බං, ජහිතුං, දද්දල්ලති, චඞ්කමති--ලොලුපො, මොමුහොති ඔත්තං'තදමිනාදි' පාසා.

ආදිස්මා සරා-.

ආදිභූතා සරා පරමෙකස්සරං ද්වෙ හොති; අසිසිසති--ආදිස්මාති කිං? ජජාගාර; සරාති කිං? පපාව.

න පුන-.

ගං ද්විභූතං න තං පුන ද්වත්තමාපජ්ජතෙ; තිතික්ඛසති, ජිගුච්ඡිසති.

යථිට්ඨං ස්‍යාදිනො-.

ස්‍යාදානන්තස්ස යථිට්ඨමෙකස්සරමාදිභූතමඤ්ඤං වා යථාගමං ද්විත්තමාපජ්ජතෙ; පුපුත්තියිසති, පුතිත්තීයිසතී, පුත්තීයියිසති.

රස්සො පුබ්බස්ස-.

ච්ත්තෙ පුබ්බස්සලරො රස්සො හොති; දදාති.

ලොපො’නාදිබ්‍යඤ්ජනස්ස-.

ද්විත්තෙ පුබ්බස්සාදිතො’ඤ්ඤස්සබ්‍යඤ්ජනස්ස ලොපො හොති; අසිසිසති.

ඛජසෙස්වස්සි -.

ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස අස්ස ඉ හොති ඛජසෙසු; පිපාසති—ඛජ සෙසූති කිං? ජහාති; අස්සාති කිං? බුභුක්ඛති.

ගුපිස්සුස්ස -.

ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස ගුපිස්ස උස්ස ඉ හොති ඛජසෙසු; ජිගුච්ඡති.

චතුත්ථදුතියයානං තතියපඨමා-.

ද්විත්තෙ පුබ්බෙසං චතුත්ථදුතියානං තතියපඨමා හොන්ති; බුභුක්ඛති. චිච්ඡෙද.

කවග්ගහානං චවග්ගජා-.

ද්විත්තෙ පුබ්බෙසං කවග්ගහානං චවග්ගජාහොන්ති යථා ක්කමං; චුකොප, ජහාති.

මානස්සවී පරස්ස ච මං-.

ද්විත්තෙ පුබ්බස්සමානස්ස වී හොති, පරස්සච මං; වීමංසති.

කිතස්සාසංසයෙති වා-.

සංසයතො’ඤ්ඤස්මිං චත්තමානස්සද්විත්තෙ පුබ්බස්ස කිතස්සචාති හොති; තිකිච්ඡති. විකිච්ඡති—අසංසයෙති කිං? විචිකිච්ඡති.

යුවණ්ණානමෙඔප්පච්චයෙ-.

ඉවණ්ණුවණ්ණන්තානං ක්‍රියත්ථානං ඵඔ හොන්ති යථාක්කමං පච්චයෙ; චෙතබ්බං, නෙතබ්බං, සොතබ්බං, භවිතබ්බං.

ලහුස්සුපන්තස්ස-.

ලහුභූතස්ස උපන්තස්ස යුවණ්ණස්ස ඵඔ හොන්ති යථාක්කමං; එසිතබ්බං, කොසිතබ්බං—ලහුස්සාතිකිං? ධූපිතා; උපන්තස්සාති-කිං? රුන්ධති.

අස්සා ණානුබන්ධෙ -.

ණකාරානුබන්ධෙ පච්චයෙ පරෙ උපන්තස්ස අකාරස්ස ආහොති; කාරකො.

න තෙ කානුබන්ධනාගමෙසු-.

තෙ ඵඔආ කානුබන්ධෙ නාගමෙ ච න හොන්ති; චිතො, සුතො, දිට්ඨො, පුට්ඨො—නාගමෙ චනාදිනා. —චිනිතබ්බං, චිනිතුං; සුණිතබ්බං, සුණිතුං; පාපුණිතබ්බං, පාපුණිතුං; ධුනිතබ්බං, ධුනිතුං, ධුනනං, ධුනයිතබ්බං, ධුනාපෙතබ්බං, ධුනයිතුං,ධුනාපෙතුං, ධුනයනං, ධුනාපනං, ධුනයති, ධුනාපෙති; පීනෙතබ්බං, පීනයිතුං, පීනනං, පීනිතුං, පීනයති; සුනොති; සිනොති; දුනොති; හිනොති; පහිණිතබ්බං, පහිණිතුං, පහිණනං.

වා ක්වචි-.

තෙ ක්වචි වා න හොන්ති කානුබන්ධනාගමෙසු; මුදිතො මොදිතො; රුදිතං, රොදිතං.

අඤ්ඤත්‍රාපි-.

කානුබන්ධනාගමතො'ඤ්ඤස්මිම්පි තෙ ක්වචි න හොන්ති; ඛිපකො, පනුදනං, වධකො.

පො සිස්සා-.

සිස්ස ආති පායාදෙසෙ; නිස්සාය.

ඤොනමයවා සරෙ-.

සරෙ පරෙ ඤොනමයවා හොන්ති; ජයො, හවො—-සරෙති කිං? ජෙති; අනුහොති.

ආයාවා ණානුබන්ධෙ-.

ඤොනමායාවා හොන්ති සරාදොණානුබන්ධෙ; නායයති, භාවයති. සයාපෙත්වාතිආදිසුරස්සත්තං.

ආස්සාණාපිම්හි යුක-.

ආකාරන්තස්ස ක්‍රියත්ථස්ස යුක හොති ණාපිතො'ඤ්ඤස්මිං ණානුබන්ධෙ; දායකො—-ණානුබන්ධෙත්වෙව? දානං. අණාපිම්හීති කිං? දාපයති.

පදාදීනං ක්වචි-.

පදාදීනං යුක හොති ක්වචි; නිපජ්ජිතබ්බං, නිපජ්ජිතුං, නිපජ්ජනං, පමජ්ජිතබ්බං, පමජ්ජිතුං, පමජ්ජනං—-ක්වචීති කිං? පාදො.

මං වා රුධාදීනං-.

රුධාදීනං ක්වචි මං වා හොති; රුන්ධිතුං, රුජ්ඣිතුං—-ක්වචිත්වෙව? නිරොධො.

ක්වම්හි ලොපො'න්තබ්‍යඤ්ජනස්ස-.

අන්තබ්‍යඤ්ජනස්ස ලොපො හොති ක්වම්හි;'හත්තං සසන්ති, ගණ්හන්ති වාළුත්ථා'ති හත්තග්ගං.

පරරූපමයකාරෙ බ්‍යඤ්ජනෙ-.

ක්‍රියත්ථානමන්තබ්‍යඤ්ජනස්ස පරරූපං හොති යකාරතො'ඤ්ඤස්මිං බ්‍යඤ්ජනෙ; හෙත්තබ්බං; බ්‍යඤ්ජනෙති කිං? භින්දිතබ්බං. අයකාරෙති කිං? භිජ්ජති.

මනානං නිග්ගහීතං-.

මකාරනකාරන්තානං ක්‍රියත්ථානං නිග්ගහීතං හොතයයකාරෙ බ්‍යඤ්ජනෙ; ගන්තබ්බං, ජඞ්ඝා. බ්‍යඤ්ජනෙත්වෙව? ගමනං; අය කාරෙත්වෙව? ගම්‍යතෙ.

න බ්‍රූස්සො-.

බ්‍රූස්ස ඔ න හොති බ්‍යඤ්ජනෙ; බ්‍රූමි. බ්‍යඤ්ජනෙත්වෙව? අබ්‍රවි.

කගා චජානං සානුබන්ධෙ-.

සානුබන්ධෙ චකාරජකාරන්තානං ක්‍රියත්ථානං කගා හොන්ති යථාක්කමං; වාක්‍යං, භාග්‍යං.

හනස්ස ඝාතො ණානුබන්ධෙ-.

හනස්ස සාතො හොති ණානුබන්ධෙ; ආසාතො.

ක්විම්හි සො පරිපච්චසමොහි-.

පය්‍යාදීහි පරස්සහනස්සසො හොති ක්විම්හි; පලිසො, පටිසො, අසං-රස්සත්තං නිපාතනා;සඞ්ඝො, ඔඝො.

පරස්ස සං සෙ-.

ද්විත්තෙ පරස්ස හනස්ස සං හොති සෙ; ජිඝංසා.

ජිහරානං ගිං-.

ද්විත්තෙ පරෙසං ජිහරානං ගිං හොති සෙ; විජිගිංසා, ජිගිංසා.

ධාස්ස හො-.

ද්විත්තෙ පරස්ස ධාස්ස හ හොති; දහති.

ණිම්හි දීඝො දූසස්ස-.

දූසස්සදීඝො හොති ණිම්හි; දූසිතො—-ණිම්හීති කිං? දුට්ඨො.

ගුහිස්ස සරෙ-

ගුහිස්ස දීඝො හොති සරෙ; නිගූහනං—-සරෙති කිං? ගුය්හං.

මුහබහානඤ්ච තෙ කානුබන්ධෙ'ත්වෙ-.

මුහබහානං ගුහිස්ස ච දීඝො හොති තකාරාදො කානුබන්ධෙත්වානත්වාවජ්ජිතෙ; මූළ්හො, බාළ්හො, ගූළ්හො—-නෙති කිං? මුයහති. කානුබන්ධෙති කිං? මු-හිතබ්බං. අත්වෙති කිං? මුය්හිත්වාන, මුය්හිත්වා, කානුබන්ධෙත්වෙති අයමධිකාරො යාව සාසස්සසිස්වෙ''ති.

වහස්සුස්ස-.

වහස්සුස්ස දීඝො හොති තෙ කානුබන්ධෙ ත්වානත්වාවජ්ජිතෙ; වූළ්හො.

ධාස්ස හි-.

ධා ධාරණෙනිමස්ස හි හොති තෙ කානුබන්ධෙ ත්වානත්වා වජ්ජිතෙ; නිහිතො, නිහිතවා.

හමාදිරානං ලොපො'න්තස්ස -.

හමාදීනං රකාරන්තානං වාන්තස්සලොපො හොති තෙ කානුබන්ධෙ ත්වානත්වාවජ්ජිතෙ; ගතො, ඛතො, හතො, මතො, තතො, සඤ්ඤතො, රතො, කතො—-තෙත්වෙව? ගම්‍යතෙ. කානුබන්ධෙත්වෙව. ගන්තබ්බං. අත්වෙත්වෙව? ගන්ත්වාන, ගන්ත්වා.

වචාදීනං වස්සුට වා-.

වචාදීනං වස්ස වා උට හොති කානුබන්ධෙ'ත්වෙ; උත්තා, වුත්තං; උත්ථං, වුත්ථං; අත්වෙත්වෙව? වත්වාන, වත්වා.

අස්සු-.

වචාදීනමස්ස උ හොති කානුබන්ධෙ'ත්වෙ; වුත්තං, වුත්ථං.

වද්ධස්ස වා-.

වද්ධස්ස අස්ස වා උ හොති කානුබන්ධෙ'ත්වෙ; වුද්ධො, වද්ධො--අත්වෙත්වව? වද්ධිත්වාන; වද්ධිත්වා. කථං වුත්තීති?'වුත්ති මත්තෙ'ති. නිපාතනා; වත්තීති හොතෙව යථාලක්ඛණං.

යජස්සයස්ස ටියී-.

යජස්ස යස්ස ටියී හොන්ති කානුබන්ධෙ'ත්වෙ; ඉට්ඨං, සිට්ඨං, අත්වෙත්වෙව? යජිත්වාන, යජිත්වා.

ඨාස්සි-.

ඨාස්සි හොති කානුබන්ධෙ'ත්වෙ; ඨිතො. අත්වෙත්වෙව? ඨත්වාන, ඨත්වා.

ගාපානමී හොති කානුබන්ධෙ'ත්වෙ; ගීතං, පීතං. අත්වෙත්වෙව? ගායිත්වා; නිච්චං යාගමො; පාස්ස තු පීත්වානි බහුලාධිකාරා.

ජනිස්සා-.

ජනිස්ස ආ හොති කානුබන්ධෙ'ත්වෙ; ජාතො. අත්වෙත්වෙව? ජනිත්වා.

සාසස්සසිස්වා-.

සාසස්ස වා සිස්හොති කානුබන්ධෙ'ත්වෙ; සිට්ඨං, සත්ථං; සිස්සො, සාසියො. අත්වෙත්වෙව? අනුසාසිත්වාන.

කරස්සාතවෙ-.

කරස්සආ හොති තවෙ; කාතවෙ.

තුංතුනතබ්බෙසුවා-.

තුමාදිසු වා කරස්සා හොති; කාතුං, කත්තුං, කාතුන, කත්තුන; කාතබ්බං, කත්තබ්බං.

ඤස්ස නෙ ජා-.

ඤධාතුස්ස ජා හොති නකාරෙ; ජානිතුං, ජානත්තො. නෙති කිං? ඤාතො.

සකාපානං කුක්කු ණෙ-.

සකආපානං කුක්කු ඉච්චෙතෙ ආගමා හොන්ති ණකාරෙ. සක්කුණන්තො, පාපුණන්තො; සක්කුණොති, පාපුණොති. ණෙති කිං? සක්කොති, පාපෙති.

නිතො චිස්ස ජො-.

නිස්මා පරස්ස චිස්ස ජො හොති; නිච්ජයො.

ජරසදානමීම වා-.

ජරසදානමන්තසරා පරො ඊම හොති විභාසා; ජීරණා, ජීරති, ජීරාපෙති; නිසීදිතබ්බං, නිසීදනං, නිසීදිතුං, නිසීදති--වාති කිං? ජරා, නිසජ්ජා;'ඊම වෙති යොගවිභාගා අඤ්ඤෙසම්පි?අභිරථ, සංයොගාදිලොපො'ත්ථස්ස.

දිසස්ස පස්සදස්සදස්දදක්ඛා-.

දිසස්ස පස්සාදයො හොන්ති විභාසා; විපස්සනා, විපස්සිතුං, විපස්සති; සුදස්සී, පියදස්සී, ධම්මදස්සී, සුදස්සං, දස්සනං, දස්සෙති; දට්ඨබ්බං, දට්ඨා, දට්ඨුං, දුද්දසො, අද්දස; අද්දා, අද්දං; අද්දක්ඛි, දක්ඛිස්සති--වාත්වෙව? දිස්සන්ති බාලා.

සමානා රො රීරික්ඛකෙසු -.

සමානසද්දතො පරස්ස දිසස්ස ර හොති වා රීරික්ඛකෙසු; සරී, සදී; සරික්ඛො, සදික්ඛො; සරිසො, සදිසො.

දහස්ස දස්සඪො-.

දහස්ස දස්සඪො හොති වා; ඪානෙහා, දාහො; ඪහති, දහති.

අනසඤ්ස්වාපරීහි ළො-.

ආපරීහි පරස්ස දහස්ස දස්ස ළො හොතනසඤ්සු; ආළාහනං, පරිළාහො.

අත්‍යාදින්තෙස්වත්ථිස්ස භූ-.

ත්‍යාදින්නවජ්ජිතෙසු පච්චයෙසු අස භුවිච්චස්ස භූ හොති; භවිතබ්බං.

ආදෙසවිධානමසස්සාප්පයොගත්ථමෙතස්මිං විසයෙ–-එතෙන කත්ථචි කස්සචි ධාතුස්සාප්පයොගො’පි ඤාපිතො හොති–-අත්‍යාදින්තෙසූති කිං? අත්ථි, සන්තො. අත්ථිස්සාති කිං? අස්සතිස්ස මා හොතු.

අආස්සආදිසු -.

අආදො ආආදො ස්සආදො ච අත්ථස්ස භූ හොති; බභූව, අභවා, අභවිස්සා, භවිස්සති.

න්තමානාන්තියියුංස්වාදිලොපො-.

න්තාදීස්වත්ථිස්සාදිලොපො හොති; සන්තො, සමානො, සන්ති, සන්තු, සියා, සියුං–-එතෙස්විති කිං? අත්ථි.

පාදිතො ඨාස්ස වා ඨගො ක්වචි-.

පාදීහි ක්‍රියාවිසෙසජොතකෙහි සද්දෙහි පරස්ස ඨාස්ස ක්වචි ඨහො වා හොති; සණ්ඨහන්තො, සන්තිට්ඨන්තො; සණ්ඨහති, සන්තිට්ඨති–-ප පරා අප සංඅනු අව ඔ නි දු වි අධි අපි අති සු උඅභිපති පරි උප ආ පාදි; ක්වචීති කිං? සණ්ඨිති.

දාස්සියඞ්-.

පාදිතො පරස්ස දාස්ස ඉයඞ් හෙනාති ක්වචි; අනාදිසිත්වා, සමාදියති; ක්වචීත්වෙව? ආදාය.

පාදිතො පරස්සකරස්ස ක්වචිඛ හොති; සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛරී යති –-කරස්සාති අවත්වා කරොතිස්සාති වචනං තිම්හි ච විකරණුප්පත්ති ඤාපෙතුං.

පුරස්මා-.

පුර ඉච්චස්මා නිපාතා පරස්ස කරස්සඛ හොති; පුරක්ඛත්වා, පුරෙක්ඛාරො, එත්තං තදමිනාදිපාඨා.

නිතො කමස්ස-.

නිස්මා පරස්ස කමස්ස ක්වචි ඛ හොති; පුරක්ඛත්වා, පුරෙක්ඛාරො, එත්තං තදමිනාදිපාඨා.

නිතො කමස්ස-.

නිස්මා පරස්ස කමස්ස ක්වචි ඛ හොති; නික්ඛමති; ක්වචිත්වෙව? නික්කමො.

යුවණ්ණානමියඞුවඞ් සරෙ-.

ඉවණ්ණුවණ්ණන්තානං ක්‍රියත්ථානමියඞුවඞ් හොන්ති සරෙ ක්වචි;වෙදියති, බ්‍රුවන්ති; සරෙති කිං? නිවෙදෙති, බ්‍රුති; ක්වචීත්වෙව? ජයති, භවති.

අඤ්ඤාදිස්සාස්සී ක්‍යෙ-.

ඤාදිතො'ඤ්ඤස්ස ආකාරන්තස්ස ක්‍රියත්ථස්ස ඊ හොති ක්‍යෙ; දියති; අඤ්ඤාදිස්සාති කිං? ඤායති, තායති.

තනස්සා වා-.

තනස්ස ආ හොති වා ක්‍යෙ; තායතෙ, තඤ්ඤතෙ.

දීඝො සරස්ස-.

සරන්තස්ස ක්‍රියත්ථස්සදීඝො හොති ක්‍යෙ; චීයතෙ, සූයතෙ. සානන්තරස්ස තස්ස ඨො-.

සකාරන්තතො ක්‍රියත්ථා පරස්සානන්තරස්සතකාරස්ස ඨ හොති; තුට්ඨො, තුට්ඨවා, තුට්ඨබ්බං, තුට්ඨී; අනනතරසාති කිං? තුස්සිත්වා.

කසස්සිම ච වා-.

කසස්මා පරස්සානන්තරස්ස තස්ස ඨ හොති, කසස්ස වා ඉම ච; කිට්ඨං, කට්ඨං—-අනන්තරස්සාත්වෙව? කසිතබ්බං.

ධස්තොත්‍රස්තා -.

එතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ.

පුච්ඡාදිතො-.

පුච්ඡාදීහි ක්‍රියත්ථෙහි පරස්සානන්තරස්ස තකාරස්සඨ හොති; පුට්ඨො, හට්ඨො, යිට්ඨො—-අනන්තරස්සාත්වෙව? පුච්ඡිත්වා.

සාසවසසංසසසා ථො-.

එතෙහි පරස්සානන්තරස්ස තස්ස ථ හොති; සත්ථං, වුත්ථං, පසත්ථං, සත්ථං—-කථමනුසිට්ඨොති? ''කථනරානං ටඨණලා''ති. ඨො. අනන්තරස්සාත්වෙව? සාසතුං.

ධො දහභෙහි-.

ධකාරහකාරභකාරන්තෙහි ක්‍රියත්ථෙහි පරස්සානන්තරස්ස තස්ස ධ හොති; වුද්ධො, දුද්ධං,ලද්ධං.

දහා ඪො-.

දහා පරස්සානන්තරස්ස තස්ස ඪ හොති; දඩ්ඪො.

බහස්සුම ච-.

බහා පරස්සානන්තරස්ස තස්ස ඪො හොති, බහස්සුම ච සසන්තයොගෙන; බුඩ්ඪො.

රුහාදීහි හො ළ ච -.

රුහාදීහි පරස්සානන්තරස්සතස්ස හ හොති, ළො චාන්තස්ස; ආරුළ්හො, ගුළ්හො, වුළ්හො, බාළ්හො; අනන්තරස්සාත්වෙව? ආරොහතුං.

මුහා වා-.

මුහා පරස්සානන්තරස්ස තස්ස හ හොති වා, ළො චාන්තස්ස හසන්තියොගෙන; මුළ්හො, මුද්ධො.

භිදාදිතො නො ක්තක්කවන්තූනං-. භිදාදිතො පරෙසං ක්තක්තවන්තූනං තස්සනො හොති; භින්නො, භින්නවා, ඡින්නො, ඡින්නවා, ඡන්නො, ඡන්නවා, ඛින්නො, ඛින්නවා, උප්පන්නො, උප්පනනවා, සින්නො, සින්නවා, සනෙනා,

සන්නවා, පීනො, පීනවා, සූනො, සූනවා, දීනො, දීනවා, ඩීනො, ඩීනවා, ලීනො, ලීනවා, ලූනො, ලූනවා—-
ක්තක්තවන්තූනත්ති කිං? හිත්ති; ජිත්ති, හොත්තුං, ඡෙත්තුං.

දාත්‍රීන්නො-.

දාතො පරෙසං ක්තක්තවන්තූනං තස්ස ඉන්නො හොති; දින්නො, දින්නවා.

කිරාදීහි ණො-.

කිරාදීහි පරෙසං ක්තක්තවන්තූනං තස්සානන්තරස්ස ණ හොති; කිණ්ණො, කිණ්ණවා, පුණ්ණො, පුණ්ණවා,
ඛීණො, ඛීණවා.

තරාදීහ රිණ්ණො-.

තරාදීහි පරෙසං ක්තක්තවන්තූනං තස්සරණ්ණො හොති; තිණ්ණො, තිණ්ණවා, ජිණ්ණො, ජිණ්ණවා, චිණ්ණො,
චිණ්ණවා.

ගො හඤ්ජාදීහි-.

හඤ්ජාදීහි පරෙසංක්තක්තවන්තූනං තස්සානන්තරස්සග හොති; හග්ගො, හග්ගවා, ලග්ගො, ලග්ගවා, නිමුග්ගො,
නිමුග්ගවා, සංවිග්ගො, සංවිග්ගවා.

සුසා ඛො-.

සුසා පරෙසං ක්තක්තවන්තූනං තස්ස ඛො හොති; සුක්ඛෙං, සුක්ඛවා.

පචා කො-.

පචා පරෙසං ක්තක්කවන්තූනං තස්ස කො හොති; පක්කො, පක්කවා.

මුචා වා-.

මුචා පරෙසංක්තක්තවන්තූනං තස්ස කො වා හොති; මුක්කො, මුත්තො; මුක්කවා, මුත්තවා—-සක්කොති ණ්වාදිසු
සිද්ධං—-ක්තක්තවන්තූසු සත්තො සත්තවාත්වෙව හොති.

ලොපො වඩ්ඪා ක්තිස්ස-.

වඩ්ඪා පරස්සක්තිස්ස තස්ස ලොපො හොති; වඩ්ඪී.

ක්විස්ස-.

ක්‍රියත්ථා පරස්ස ක්විස්ස ලොපො හොති; අභිභූ.

ණිණාපීනං තෙසු-.

ණිණාපීනං ලොපො හොති තෙසු ණිණාපීසු;'කාරෙන්තං පයොජයයති'කාරෙති, කාරාපෙති.

ක්වචී විකරණානං-.

විකරණානං ක්වචි ලොපො හොත; උදපාදි, හන්ති.

මානස්ස මස්ස-.

ක්‍රියත්ථා පරස්ස මානස්ස මකාරස්ස ලොපො හොති ක්වචි; කරාණො; ක්වචති කිං? කුරුමානො.

එඉලස්සෙ-.

එඉලානමෙ හොත ක්වචි; ගහෙත්වා, අදෙන්ති; ක්වචීත්වෙව? වපිත්වා.

පොයා වා ත්වාස්ස සමාසෙ-.

ත්වාස්සවා පොයා හොත සමාසෙ; පකාරො’පොය සස්සා’ති. විසෙසනත්ථා; අභිභූය, අභිභවිත්වා–-සමාසෙති කිං? පත්වා; ක්වචාසමාසෙ’පි බහකුලාධිකාරා?ලතං දන්තෙහි ජින්දිය.

තුංයානා-.

ත්වාස්ස වා තුංයානා හොන්ති සමාසෙ ක්වචි; අභිහයුං, අභිහරිත්වා; අනුමොදියාන, අනුමොදිත්වා–-අසමාසෙ-පි බහුලාධිකාරා? දයුං; දිස්වා–-එසමප්පවිසයතාඤාපනත්ථො යොගවිභාගො.

හනා රච්චො-.

හනස්මා පරස්ස ත්වාස්ස රච්චො වා හොති සමාසෙ; අහච්ච, අහනිත්වා.

සාසාධිකරා චචරිච්චා-.

සාසාධීහි පරා කරා පරස්ස ත්වාස්ස චචරිච්චා වා හොන්ති යථාක්කමං; සක්කච්ච, සක්කරිත්වා, අසක්කච්ච, අසක්කරිත්වා, අධිකිච්ච, අධිකරිත්වා,

ඉතො ච්චො-.

ඉඉච්චස්මා පරස්ස ත්වාස්ස ච්චො වා හොති; අධිච්ච, අධියිත්වා, සමෙච්ච, සමෙත්වා.

දිසා වානවා ස ච-.

දිසතො ත්වාස්ස වානවා හොන්ති වා, දිසස්ස ච සකාරො තං සන්තියොගෙන; සස්ස සවිධානං පරරූපබාධනත්ථං; දිස්වාන, දිස්වා, පස්සිත්වා–-කථං නාදට්ඨා පරතො දොසන්ති? ඤාපකාත්වාස්ස වලොපො; එවං ලද්ධා(න) ධනන්තිආදිසු.

එඉ බ්‍යඤ්ජනස්ස-.

ක්‍රියත්ථා පරස්ස බ්‍යඤ්ජනාදිප්පච්චයස්ස ඤි වා හොති; භුඤ්ජිතුං, හොත්තු; බ්‍යඤ්ජනස්සාති කිං? පාචකො.

රා නස්ස ණො-.

රාන්තතො ක්‍රියත්ථා පරස්ස පච්චයනකාරස්ස ණො හොති; අරණං, සරණං.

න න්තමානත්‍යාදිනං-.

රාන්තතො පරෙසං න්තමානත්‍යාදීනං නස්ස ණො න හොති; කරොන්තො, කුරුමානො; කරොන්ති.

ගමයමිසාසදිසානං වා ච්ඡඞ්-.

එතෙසං වා ච්ඡඞ් හොති න්තමානත්‍යාදිසු; ගච්ඡන්තො, ගච්ඡමානො, ගච්ඡති; යච්ඡන්තො, යච්ඡමානො, යච්ඡති; ඉච්ඡන්තො, ඉච්ඡමානො, ඉච්ඡති; අච්ඡන්තො, අච්ඡමානො, අච්ඡති; දිච්ඡන්තො, දිච්ඡමානො, දිච්ඡති. වාති කිං? ගමිස්සති; වචත්ථිත විභාසත්තෙනඤ්ඤෙසු ච ක්වචි? ඉච්ඡිතබ්බං, ඉච්ඡා, ඉච්ඡිතුං; අච්ඡිතබ්බං, අච්ඡතුං; අඤ්ඤෙසඤ්ච යොගවිභාගා? පවෙච්ඡති.

ජරමරානමීයඞ්-.

එතෙසමීයඞ් වා හොති න්තමානත්‍යාදිසු; ජීයන්තො, ජීරන්තො; ජීයමානො, ජීරමානො; ජීයති, ජීරති; මීයන්තො, මරන්තො; මීයමානො, මරමානො; මීයති, මරති.

ඨාපානං තිට්ඨපිවා-.

ධපානං තිට්ඨපිවා හොන්ති වා න්තමානත්‍යාදිසු; තිට්ඨන්තො, තිට්ඨමානො, තිට්ඨති; පිවන්තො, පිවති; වාත්වෙව? ඨාති, පාති.

ගමවදදානං සම්මවජ්ජදජ්ජා-.

ගමාදීනං සම්මාදයො වා හොන්ති න්තමානත්‍යාදිසු; සම්මන්තො, ගච්ඡන්තො; වජ්ජන්තො, වදන්තො; දජ්ජන්තො, දදන්තො.

කරස්ස සොස්ස කුබ්බකුරුකයිරා-.

කරස්ස සඛකාරස්ස කුබ්බාදයො වා හොන්ති න්තමානත්‍යාදිසු; කුබ්බන්තො, කයිරන්තො, කරොන්තො; කුබ්බමානො, කුරුමානො, කයිරමානො, කරාණො; කුබ්බති, කයිරති, කරොති; කුබ්බතෙ, කුරුතෙ, කයිරතෙ--වචත්ථීතවිභාසත්තා වාධිකාරස්ස භියො මානපරච්ඡක්කෙසුකුරු, ක්වචිදෙව පුබ්බච්ඡක්කෙ? අග්ඝං කුරුතු නො භවං; සොස්සාති වුත්තත්තා කත්තරි යෙවිමෙ.

ගහස්ස ඝෙප්පො-.

ගහස්ස වා ඝෙප්පොති න්තමානත්‍යාදිසු; ඝෙප්පන්තො, ඝෙප්පමානො, ඝෙප්පති--වාත්වෙව? ගණ්හාති.

ණො නිග්ගහිතස්ස-.

ගහස්ස නිග්ගහතස්ස ණො හොති; ගණ්හිතබ්බං, ගණ්හිතුං, ගණ්හන්තො.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ ව්‍යාකරණෙ වුත්තියං ඛාදිකණ්ඩො පඤ්චමො.

වත්තමානෙ තිඅන්තිසිථමිමත්ඤන්තෙ සෙව්හඤෙම්හෙ-.

වත්තමානඤාරද්ධාපරිසමත්තෙ අත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා ත්‍යාදයො හොන්ති; ගච්ඡති, ගච්ඡන්ති, ගච්ඡසි, ගච්ඡථ, ගච්ඡාමි, ගච්ඡාම; ගච්ඡතෙ, ගච්ඡන්තෙ, ගච්ඡසෙ, ගච්ඡව්හෙ, ගච්ඡෙ, ගච්ඡම්හෙ --කථං පුරෙ අධම්මො දිප්පති, පුරා මරාමීති? වත්තමානස්සෙව වත්තුමිට්ඨත්තා, තංසමීපස්සතග්ගහණෙන ගහණා; පුරෙපුරාසද්දෙහි වා අනාගතත්තාවගම්‍යතෙ, තදා තස්ස වත්තමානත්තා; කාලව්‍යත්තයො වා එසො; භවන්තෙව හි කාලන්තරෙ’පි ත්‍යාදයො බාහුලකා?‘‘සන්තෙසු පරිගුහාමි මා ච කිඤ්චි ඉතො අදං, කායයස්ස භෙදා අභිසම්පරායං සහව්‍යතං ගච්ඡති වාසවස්ස, අනෙකජාතිසංසාරං සන්ධාවිස්සං, අතිවෙලං නමස්සිස්සන්ති‘‘.

භවස්සති ස්සතිස්සන්තිස්සසිස්සථස්සාමිස්සාමස්සතෙස්සන්තෙ ස්සසෙස්සව්හෙස්සංස්සාම්හෙ-.

භවිස්සති අනාරද්ධෙ අත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා ස්සත්‍යාදයො හොන්ති; ගමිස්සති, ගමිස්සන්ති, ගමිස්සසි, ගමිස්සථ, ගමිස්සාමි, ගමිස්සාම; ගමිස්සතෙ, ගමිස්සන්තෙ, ගමිස්සසෙ, ගමිස්සව්හෙ, ගමිස්සං, ගමිස්සාම්හෙ.

නාමෙ ගරහාවිම්හයෙසු-.

නාමසද්දෙ නිපාතෙ සති ගරහායං විම්හයෙ ච ගම්‍යමානෙස්සත්‍යාදයො හොන්ති; ඉමෙ හි නාම කල්‍යාණධම්මා පටිජානිස්සන්ති; න හි නාම භික්ඛවෙ තස්ස මොඝපුරිසස්සපාණෙසු අනුද්දයා භවිස්සති; කථඤ්හි නාම සො භික්ඛවෙ මොඝපුරිසො සබ්බමත්තිකාමයං කුටිකං කරිස්සති; තත්ථ නාම ත්වං මොඝපුරිසමයා විරාගාය ධම්මෙ දෙසිතෙ සරාගාය චෙතෙස්සසි, අත්ථී නාමතාත සුදින්න ආභිදොසිකං කුම්මාසං පරිභුඤ්ජිස්සසි, අත්ථීයෙව්භාපි නින්දාවගමො. විම්හයෙ?- අච්ඡරියං වත භො අබ්භුතං වත භො සන්තෙන වත භො පබ්බජිතා විහාරෙනවිරන්ති, යත්‍ර හි නාම සඤ්ඤී සමානො ජාගරො පඤ්චමත්තානි සකටසතානි නිස්සාය නිස්සාය අතික්කන්තානි නෙව දක්ඛිති, න පන සද්දං සොස්සති; අච්ඡරියං අන්ධො නාම පබ්බතමාරොහිස්සති; බධිරො නාම සද්දං සොස්සති.

භූතෙ ඊඋංඔත්ථෙම්හාආඋඎසෙව්හංඅම්හෙ-.

භූතෙ පරිසමත්තඤත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා ඊආදයො හොන්ති; අගමී, අගමුං, අගමො, අගමිත්ථ, අගමිං, අගමිම්හා; අගමා, අගමූ, අගමිසෙ, අගමිව්හං, අගම, අගමිම්හෙ--භූත සාමඤ්ඤවචනිච්ඡායමනජ්ජතනෙපි? සුචො අහොසි ආනන්දො.

අනජ්ජතනෙ ආඌඔත්ථඅම්හාත්ථත්ථුංසෙව්හංඉංම්හසෙ-.

අවිජ්ජමානජ්ජතනෙ භූතෙ'ත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා ආආදයො හොන්ති.

ආඝාදායායා ච උට්ඨානා ආඝාදායායා ච සංවෙසනා,
එසජ්ජතනො කාලො අහරුභයතඩ්ඪරත්තං වා;

අගමා, අගමූ, අගමො, අගමත්ථ, අගම, අගමම්හා; අගමිත්ථ, අගමත්ථුං, අගමසෙ, අගමව්හං, ගමිං, අගමම්හසෙ; අඤ්ඤපදත්ථො කිං? අජ්ජ හියො වා අගමාසි.

පරොක්ඛෙ ඔඋත්ථඅම්හත්ථරෙත්ථොව්හොඉම්හෙ-.

අපච්චක්ඛෙ භූතානජ්ජතනෙ'ත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා අආදයො හොන්ති; ජගාම, ජගමු, ජගමෙ, ජගමිත්ථ, ජගම, ජගමිම්හ; ජගමිත්ථ, ජගමිරෙ, ජගමිත්ථො, ජගමිව්හො, ජගමි, ජගමිම්හෙ. ——————————-

මුළ්හවික්ඛිත්තබ්‍යාසත්තචිත්තොනත්තනාපි ක්‍රියා කතාභිනිබ්බත්තිකාලෙ'නුපලද්ධා සමානා ඵලෙනානුමීයමානා පරොක්ඛාව වත්ථුතො; තෙනුත්තමවිසයෙ'පි පයොගසම්භවො.

එය්‍යාදො වාතිපත්තියං ස්සාස්සංසුස්සෙස්සථස්සංස්සම්හාස්සථ ස්සිංසුස්සසෙස්සව්හෙස්සිංස්සාම අසෙ-.

එය්‍යාදො විසයෙ ක්‍රියාතිපත්තියං ස්සාදයො හොන්ති විභාසා; විධුරප්පච්චයොපනිපාතතො කාරණවෙකල්ලතො වා ක්‍රියායාති පතනමනිප්ඵත්ති ක්‍රියාතිපත්ති; එතෙ ච ස්සාදයො සාමත්ථියාතීතානාගතෙස්වෙව හොන්ති, න වත්තමානෙ, තත්‍ර ක්‍රියාතිපත්ත්‍යා සම්භවා.

සචෙ පඨමවයෙ පබ්බජ්ජං අලභිස්සා, අරහා අභවිස්සා; දක්ඛිණෙන චෙ අගමිස්සා, න සකටං පරියාභවිස්සා- දක්ඛිණෙන චෙ අගමිස්සංසු, අගමිස්සෙ, අගමිස්සථ, අගමිස්සං, අගමිස්සම්හා, අගමිස්සථ, අගමිස්සිංසු, අගමිස්සසෙ, අගමිස්සව්හෙ,අගමිස්සිං, අගමිස්සාම අසෙ- න සකටං පරියාභවිස්සා. වාති කිං? දක්ඛිණෙන චෙ ගමිස්සති, න සකටං පරියාභවිස්සති.

හෙතුඵලෙස්වෙය්‍යඑය්‍යුංඑය්‍යාසඑය්‍යාථඑය්‍යාමිඑය්‍යාමඑථ එරංඑථොඑය්‍යව්හොඑය්‍යංඑය්‍යාම්හෙ-.

හෙතුභූතායං ඵලභූතායඤ්ච ක්‍රියායං වත්තමානතො ක්‍රියත්ථාඑය්‍යාදයො වා හොන්ති.

සචෙ සංඛාරා නිච්චා භවෙය්‍යුං, න නිරුජ්ඣෙය්‍යුං; දක්ඛිනෙණන චෙ ගච්ඡෙය්‍ය, න සකටං පරියාභවෙය්‍ය- දක්ඛිණෙන චෙ ගච්ඡෙය්‍යුං, ගච්ඡෙය්‍යාසි, ගච්ඡෙය්‍යාථ, ගච්ඡෙය්‍යාමි, ගච්ඡෙයය්‍යාම; ගච්ඡෙථ, ගච්ඡෙරං, ගච්ඡෙථො, ගච්ඡෙය්‍යව්හො, ගච්ඡෙය්‍යං, ගච්ඡෙය්‍යාම්හෙ- න සකටං පරියාභවෙය්‍ය; භවනං ගමනඤ්ච හෙතු, අනිරුජ්ඣනං පරියාභවනඤ්ච ඵලං—ඉහ කස්මා න හොති?- හන්තීති පලායති, වස්සතීති ධාවති, හනිස්සතීති පලායිස්සතීති? ඉතිසද්දෙනෙව හෙතුහෙතුමන්තතායය ජොතිතත්තා වාති කිං දක්ඛිණෙන චෙ ගමිස්සති, න සකටං පරියා භවිස්සති.

පඤ්හපත්ථනාවිධිසු-.

පඤ්හො-සම්පුච්ඡනං සම්පධාරණා නිරූපනා කාරියනිච්ඡයනං; පත්ථනා-යාචනමිට්ඨාසිංසනඤ්ච; විධානං විධි නියොජනං ක්‍රියාසු ව්‍යාපාරණා; සා ච දුවිධාව?- සාදරානාදරවසෙන, විසයභෙදෙන භින්නායපි තදුභයානතිවත්තනතො.

එතෙසු පඤ්හාදිසු ක්‍රියත්ථතො එය්‍යාදයො හොන්ති; පඤ්හෙ?-කිමායස්මා විනයම්පරියාපුණෙය්‍ය,උදාහු ධම්මං?; ගච්ඡෙය්‍යං වාහං උපොසථං, න වා ගච්ඡෙය්‍යං?, පත්ථනායං?- ලභෙය්‍යාහකකම්භන්තෙ භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං, ලභෙය්‍යං උපසම්පදං; පස්සෙය්‍යං තං වස්සසතං අරොගං. විධිම්හි?-භවං පත්තං පචෙය්‍ය, භවං පුඤ්ඤං කරෙය්‍ය, ඉහ භවං භුඤ්ජෙය්‍ය, ඉහ භවං නිසීදෙය්‍ය, මාණවකං භවං අජ්ඣාපෙය්‍ය—අනුඤ්ඤාපත්තකාලෙසුපි සිද්ධාව, තත්ථාපි විධිප්පතීතිතො; අනුඤ්ඤායං?එවංකරෙය්‍යාසි. පත්තකාලෙ?- කටං කරෙය්‍යාසි, පත්තො තෙ කාලො කටකරණෙ; යදි සඞ්ඝස්ස පත්තකල්ලං සඞ්ඝො උපොසථං කරෙය්‍ය; එතස්ස භගවා කාලො, එතස්ස සුගත කාලො, යම්භගවා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙය්‍ය—පෙසනෙ'පිච්ඡන්ති?- ගාමං ත්වං භණෙ ගච්ඡෙය්‍යාසි.

තුඅන්තුහිථමිමතංඅන්තංස්සුව්හොඤාමසෙ-.

පඤ්හාදිස්වෙතෙ හොන්ති ක්‍රියත්ථතො; ක්‍රියත්ථතො; යච්ඡතු, ගච්ඡන්තු, ගච්ඡාහි, ගච්ඡථ, ගච්ඡාමි, ගච්ඡාම, ගච්ඡතං, ගච්ඡන්තං, ගච්ඡස්සු, ගච්ඡව්හො, ගච්ඡෙ, ගච්ඡාමසෙ—පඤ්හෙ?- කින්නු බලු භො ව්‍යාකරණමධියස්සු?. පත්ථනායං?- දදාහි මෙ, ජීවතු භවං. විධිම්හි?-කටං කරොතු භවං, පුඤ්ඤං කරොතු භවං, ඉහ භවං භුඤ්ජතු, ඉහභවං නිසීදතු, උද්දිසතු භන්තෙ භගවා පාතිමොක්ඛං. පෙසනෙ?- ගච්ඡ භණෙ ගාමං. අනුමතියං?එවං කරොහි. පත්තකාලෙ?- කාලො'යං තෙ මහාවීර උප්පජ්ජ මාතුකුච්ඡියං.

සත්ත්‍යරහෙස්වෙය්‍යාදි-.

සත්තියං අරහත්ථෙ ච ක්‍රියත්ථා. එය්‍යාදයො හොන්ති; භවං ඛලු රජ්ජං කරෙය්‍ය, භවං සත්තො; අරහො.

සම්භාවනෙ වා-.

සම්භාවනෙ ගම්‍යමානෙ ධාතුනා වුච්චමානෙ ච එය්‍යාදයොහොන්ති විභාසා; අපි පබ්බතං සිරසා භින්දෙය්‍ය. ක්‍රියාතිපත්තියන්තුස්සාදි?- අසනියාපි හතො නාපතිස්සා සම්භාවෙමි සද්දහාමිඅවකප්පෙමි භුඤ්ජෙය්‍ය භවං; භුජිස්සති භවං, අභුඤ්ජි භවං. ක්‍රියාතිපත්තියන්තුස්සාදි-සම්භාවෙමි නාභුජිස්සං භවං.

මායොගෙ ඊආආදි-.

මායොගෙ සති ඊආදයො ආආදයො ච වා හොන්ති; මාස්සුපුනපි එවරූපමකාසි, මා භවං අගමා වනං; වාති කිං? මා තෙකාමගුණෙ භමස්සු චිත්තං, මා ත්වං කරිස්සසි, මා ත්වං කරෙය්‍යාසි–-අසකකාලත්ථො’යමාරම්භො; බුද්ධො’භවිස්සතීති පදන්තර සම්බන්ධෙන අනාගතකාලතා පතියතෙ, එවං කතො කටො ස්වෙභවිස්සති, භාවි කච්චමාසීති; ලුනාහි ලුනාහිත්වෙවායං ලුනාති, ලුනස්සු ලුනස්සුත්වෙවායං ලුනාතීති ත්වාදීනමෙවෙතං මජ්ඣිමපුරි සෙකවචනානමාභික්ඛඤ්ඤෙ විබ්බචනං; ඉදං වුත්තං හොති?-එවමෙස තුරිතො අඤ්ඤෙ’පි නියොජෙන්තො විය කිරියං කරොතීති; එවං ලුනාථ ලුනාථාත්වෙවායං ලුනාති, ලුනව්හො ලුනව්හො ත්වෙවායං ලුනාති; තථා කාලත්තරෙසුපි ලුනාහි ලුනාහිත්වෙවායං අලුනි, අලුනා, ලුලාව, ලුනිස්සතීති; එවං ස්සුම්හි ච යොජනීයං–-තථා සමුච්චයෙ’පි මඨමට, විහාරමටෙත්වෙවායමටති; මඨමටස්සු, විහාරමටස්සුත්වෙවායමටති–-බ්‍යාපාරභෙදෙ තු සාමඤ්ඤවචනස්සෙව බ්‍යාපකත්තා අනුප්පයොගො භවති? ඔදනං භුඤ්ජ, යාගුම්පිව, ධානා ඛාදෙත්වාවායමජ්ඣොහරති.

පුබ්බපරච්ඡක්කානමෙකානෙකෙසු තුම්හාම්හසෙසෙසු ද්වෙද්වෙ මජ්ඣිමුත්තමපඨමා-.

එකනෙකෙසුතුම්හාම්හසද්දවචනීයෙසු තදඤ්ඤසද්දවචනීයෙසු ච කාරකෙසුපුබ්බච්ඡක්කානං පරච්ඡක්කානං මජ්ඣිමුත්තමපඨමා ද්වෙ ද්වෙ හොන්ති යථාක්කමං ක්‍රියත්ථා; උත්තමසද්දො’යං සභාවතො තතියදූකෙ රූළ්හො–-ත්වං ගච්ඡසි, තුම්හෙ ගච්ඡථ, ත්වං ගච්ඡසෙ, තුම්හෙ ගච්ඡව්හෙ; ත්වංගච්ඡසි, තුම්හෙ ගච්ඡථ, ත්වං ගච්ඡසෙ, තුම්හෙ ගච්ඡව්හෙ; අහංගච්ඡාමි, මයං ගච්ඡාම,අහං ගච්ඡෙ, මයං ගච්ඡාම්හෙ; සො ගච්ඡති, තෙ ගච්ඡන්ති, සො ගච්ඡතෙ, තෙ ගච්ඡන්තෙ.

සාමත්ථියා ලද්ධන්තා අප්පයුජ්ජමානෙසුපි තුම්හාම්හසෙසෙසු භවන්ති–-ගච්ඡසි, ගච්ඡථ, ගච්ඡසෙ, ගච්ඡව්හෙ; ගච්ඡාමි, ගච්ඡාම, ගච්ඡෙ, ගච්ඡාම්හෙ; ගච්ඡති,ගච්ඡන්ති, ගච්ඡතෙ, ගච්ඡන්තෙ.

ආඊස්සාදිස්වඤ වා-.

ආආදො ඊආදො ස්සාආදො ච ක්‍රියත්ථස්ස වා අඤ හොති, ඤකාරො’නුබන්ධො–-අගමා, ගමා; අගමී, ගමී; අගමිස්සා, ගමිස්සා.

අආදිස්වාහො බ්‍රූස්ස-. බ්‍රූස්ස ආහො හොති අආදිසු; ආහ, ආහු.

හුස්ස චුක-.

අආදිසු හුස්ස චුක හොති; කකාරො’නුබන්ධො; උකාරො උච්චාරණත්ථො; බභූව.

පුබ්බස්ස අ-.

අආදිසු ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස හුස්සඅ හොති; බභූව.

උස්සංස්වාහා වා-.

ආහාදෙසා පරස්සෟස්සඅංසුවා හොති; ආහංසු ආහු.

ත්‍යන්තීනං ටටූ-.

ආහා පරෙසං තිඅන්තීනං ටටූ හොන්ති; ටකාරා සබ්බාදෙසත්ථා; ආහ, ආහු. අතොයෙව ච ඤාපකා තිඅන්තිසු ච බ්‍රූස්සාහො.

ඊආදොවචස්සොම-.

ඊආදිසුවචස්ස ඔම හොති; මකාරො'නුබන්ධො; අවොච; ඊආදොති කිං? අවච.

දාස්ස දං වා මමෙස්වද්විත්තෙ-.

අද්විත්තෙ වත්තමානස්ස දාස්ස දං වා හොති මිමෙසු; දම්මි,දෙමි; දම්ම, දෙම. අඤ්විත්තෙති කිං? දදාමි. දදාම.

කරස්ස සොස්සකුං-.

කරස්ස සඔකාරස්ස කුං වා හොති මිමෙසු; කුම්මි, කුම්ම; කරොමි, කරොම.

කා ඊආදිසු-.

කරස්ස සඔකාරස්සකා හොති වා ඊආදිසු; අකාසි, අකරි; අකංසු, අකරිංසු; අකා, අකරා.

හාස්සවාහඞි ස්සෙන-.

කරස්සසොස්සහාස්සච ආහඞි වා හොති ස්සෙන සහ; කාහති, කරිස්සති; අකාහා, අකරිස්සා;හාහතී, හායිස්සති; ආහාහා, අහායිස්සා.

ලභවසච්ඡිදභිදරුදානං ච්ඡඞි-.

ලභාදීනං ච්ඡඞි වා හොති ස්සෙන සහ; අලච්ඡා, අලභිස්සා, ලච්ඡති, ලභිස්සති; අවච්ඡා, අවසිස්සා; වච්ඡති, වසිස්සති; ච්ඡෙච්ඡා, අච්ඡින්දිස්සා; ඡෙච්ඡති. ඡින්දිස්සති; භෙච්ඡා, භින්දිස්සා; භෙච්ඡති,භින්දිස්සති; අරුච්ඡා, අරොදිස්සා; රුච්ඡති, රොදිස්සති. අඤ්ඤස්මිම්පි ඡිදස්ස වා ච්ඡඞි යොගවිභාගා?- අච්ඡෙච්ඡුං, අච්ඡින්දිංසු. අඤ්ඤෙසං ච? -ගච්ඡං, ගච්ඡිස්සං.

භුජමුචවචවිසානං ක්ඛඞි-.

භුජාදීනං ක්ඛඞි වා හොති ස්සෙන සහ; අභොක්ඛා, අභුඤ්ජිස්සා; භොක්ඛති, භුජිස්සති; අමොක්ඛා, අමුඤ්චිස්සා; මොක්ඛතිං මුඤ්චිස්සති; අවක්ඛා, අවචිස්සා; වක්ඛති. වච්ස්සති; පාවෙක්ඛා, පාවිසිස්සා; පවෙක්ඛති, පවිසිස්සති. විසස්සාඤ්ඤස්මිම්පි වා ක්ඛඞි යොගවිභාගා?-පාවෙක්ඛි, පාවිසි.

ආඊආදිසු හරස්සා-.

ආආදොඊආදො ච හරස්සආ හොතිවා; අහා, අහරා; අහාසි, අහරි.

ගමිස්ස-.

ආආදොඊආදො ච ගමිස්සා හොති වා; අගා, අගමා; අගා,අගමි. සංසස්ස ච ඣඞි-.

සංසස්ස ච ගමිස්ස ච ඣඞි වා හොති ආඊආදිසු; අඩඤ්ඣා, අඩංසා; අඩඤ්ඣි,අඩංසි; අගඤ්ඣා, අගච්ඡා, අගඤ්ඣි, අගච්ඡි.

හූස්සහෙහෙහිහොහී ස්සච්චාදො-.

හූස්ස හ්ඤාදයො හොන්ති ස්සච්චාදො; හෙස්සති, හෙහිස්සති, හොහිස්සති.

ඤානාසු රස්සො-.

කණකනාසු ක්‍රියත්ථස්සරස්සො හොති; කිණාති, ධුනාති.

ආඊඌම්හාස්සාස්සම්හානං වා-.

එසං වා රස්සො හොති; ගම, ගමා; ගමි, ගමී; ගමු; ගමිම්හ, ගමිම්හා; ගමිස්ස, ගමිස්සා; ගමිස්සම්හ, ගමිස්සම්හා.

කුසරුහෙහිස්ස ඡී-.

කුසා රුහා ච පරස්ස ඊස්ස ඡී වා හොති; අක්කොච්ඡි, අක්කොසි; අභිරුච්ඡි, අභිරුහි.

අඊස්සආදීනං බ්‍යඤ්ජනස්සිඤ-.

ක්‍රියත්ථා පරෙසං අආදීනං ඊආදිනං ස්සආදීනව බ්‍යඤ්ජනස්සිඤ හොති විභාසා; බභූවිත්ථ,අභවිත්ථ, අභවිස්සා, අනුභවිස්සා, අනුභවිස්සති, අනුභොස්සති, (හරිස්සති) හස්සති. එතෙසන්ති කිං? භවති; බ්‍යඤ්ජනස්සාති කිං? බභූව.

බ්‍රූතො තිස්සීඤ-.

බ්‍රූතො පරස්ස තිස්ස ඊඤ වා හොති; බ්‍රවීති, බ්‍රූති.

ක්‍යස්ස-.

ක්‍රියත්ථා පරස්සක්‍යස්ස ඊඤ්වා හොති; පචීයති පච්චති.

එය්‍යාථස්සඤආඊථානං ඔඅඅංත්ථත්ථොව්හොක-.

එය්‍යාථාදීනං ඔආදයො වා හොන්ති යථාක්කමං; තුම්හෙ භවෙය්‍යාථො, භවෙය්‍යාථ; ත්වං අභවිස්ස, අභවිස්සෙ; අහං අභවං, අභව; සො අභවිත්ථ, අභවා; සො අභවිත්ථො, අභවී; තුම්හෙ භවථව්හො, භවථ–-ආසභවරිතොව අකාරො ගය්හතෙ–-ථො පනන්තෙ නිද්දෙසා ත්වාදිසම්බන්ධීයෙව, තස්සෙව වා නිස්සිතත්තා; නිස්සයයකරණම්පි හි සුත්තකාරාවිණ්ණං.

උංස්සිංස්වංසු -.

උම්ච්චස්ස ඉංසුඅංසු වා හොන්ති; අගමිංසු, අගමංසු, අගමුං.

එමන්තා සුං-.

ඤාදෙසතො ඔආදෙසතො ච පරස්ස උම්ච්චස්ස සුං වා හොති; නෙසුං, නයිංසු; අස්සොසුං, අස්සුං–-ආදෙසත්තාබ්‍යා පනත්ථං ත්තගග්ගහණං.

හූතො රෙසුං-.

හූතො පරස්ස උම්ච්චස්ස රෙසුං වා හොති; අහෙසුං, අහවුං.

ඔස්ස ඒත්ථත්ථො-.

ඔස්ස අආදයො වා හොන්ති; ත්වං අභව, අභවි, අභවිත්ථ, අභවිත්ථො, අභවො.

සි-.

ඔස්ස සි වා හොති; අහොසි ත්වං අහුවො.

දීඝා ඊස්ස-.

දීඝතො පරස්ස ඊස්ස සි වා හොති; අකාසි, අකා; අදාසි, අදා.

මිහාත්ථානමුඤ-.

මිහාත්ථානමුඤ්ද්වා හොති; අගමුම්හා, අගමිම්හා; අගමුත්ථ, අගමිත්ථ.

ඉංස්ස ච සිඤ-.

ඉමිච්චස්ස සිඤ වා හොති මහාත්ථානඤ්ච බහුලං; අකාසිං, අකරිං; අඅකාසිම්හා, අකරිම්හා;අකාසිත්ථ, අකරිත්ථ.

එය්‍යුංස්සුං-.

එය්‍යුමිච්චස්ස උං වා හොති; ගච්ඡුං, ගච්ඡෙය්‍යුං.

හිස්සතො ලොපො-.

අතො පරස්ස හිස්ස ලොපො වා හොති; ගච්ඡ, ගච්ඡාහි—-අතොති කිං? කරොහි.

ක්‍යස්ස ස්සෙ-.

ක්‍යස්ස වා ලොපො හොති ස්සෙ; අන්ධභවිස්සා, අන්වභුයිස්සා, අනුභවිස්සති, අනුභුයිස්සති.

අත්ථිතෙය්‍යාදිච්ඡන්නං ස්සුසසථසංසාම -.

අස-භුවිච්චස්මා පරෙසංඑය්‍යාදිච්ඡන්නං සාදයො හොන්ති යථාක්කමං; අස්ස, අස්සු, අස්ස, අස්සථ, අස්සං, අස්සාම.

ආදිද්වින්නමියාඉයුං-.

අත්ථිතෙය්‍යාදිච්ඡන්නං ආදිභූතානං ද්වින්නං ඉයාඉසුං හොන්ති යථාක්කමං; සියා, සියුං.

තස්සථො-.

අත්ථිතො පරස්ස තකාරස්ස ථො හොති; අත්ථි, අත්ථු.

සිහිස්වට-.

අත්ථිස්ස අට හොති සිහිසු; ටො සබ්බාදෙසත්ථො; අසි, අහි.

මිමානං වා ම්හිම්හා ච-.

අත්ථිස්මා පරෙසං මිමානං ම්හිම්හා වා හොන්ති, තංසන්තියො ගෙන ත්ථිස්ස අට ච; අම්හි,අස්මි; අම්හ, අස්ම.

එසු ස-.

එසු මිමෙසුඅත්ථිස්ස සකාරො හොති; අස්මි, අස්ම; පරරූපබාධනත්ථං.

ඊආදො දීඝො-.

අත්ථිස්ස දීඝො හොති ඊආදිම්හි; ආසි, ආසුං, ආසි, ආසිත්ථ, ආසිං, ආසිම්හා.

හිමිමෙස්වස්ස-. අකාරස්ස දීඝො හොති හිමිමෙසු; පචාහි, පචාමි, පචාම; මුය්හාමි.

සකා ණාස්ස ඛ ඊආදො-.

සකස්මා කණාස්ස ඛො හොති ඊ ආදිසු; අසක්ඛි, අසක්ඛිංසු.

ස්සෙ වා-.

සකස්මා කණාස්ස ඛො වා හොති ස්සෙ; සක්ඛිස්සා, සක්කුණිස්සා; සක්ඛිස්සති, සක්කුණිස්සති.

තෙසු සුතො කෙණාකණානං රොට-.

තෙසු ඊආදිස්සෙසු සුතො පරෙසං කෙණාකණානං රොට හොති; අස්සොසි, අසුණි; අස්සොස්සා, අසුණිස්සා; සොස්සති, සුණිස්සති.

ඤාස්ස සනාස්ස නායො තිම්හි-.

සනාස්ස ඤාස්ස නායො වා හොති තිම්හි; නායති. ජානාති.

ඤම්හි ජං-.

ඤාදෙසෙ සනාස්ස ඤාස්ස ජං වා හොති; ජඤ්ඤා, ජානෙය්‍ය.

එය්‍යස්සියාඤා වා-.

ඤාතො එය්‍යස්ස ඉයාඤා හොන්ති වා; ජානියා, ජඤ්ඤා, ජානෙය්‍ය.

ඊස්සච්චාදිසු කනා ලොපො-.

ඊආදො ස්සච්චාදො ච ඤාතො කනා ලොපො වා හොති; අඤ්ඤසි, අජානි; ඤස්සති, ජානිස්සති.

ස්සස්ස හි කම්මෙ-.

ඤාතො පරස්සස්සස්ස හි වා හොති කම්මෙ; පඤ්ඤායිහිති, පඤ්ඤායිස්සති,

එතිස්මා-.

එතිස්මා පරස්සස්සස්සහි හොති වා; එහිති, එස්සති.

හනා ඡෙඛා-.

හනා ස්සස්ස ඡෙඛා වා හොන්ති; හඤ්ඡෙම, හනිස්සාම; පටිහංඛාමි, පටිහනිස්සාමි.

හාතො හ-.

හාතො පරස්ස ස්සස්ස හ හොති වා; හාහති, ජහිස්සති.

දක්ඛඛහෙහිහොහීහි ලොපො-.

දක්ඛාදීහි ආදෙසෙහි පරස්සස්සස්ස ලොපො වා හොති; දක්ඛති. දක්ඛිස්සති; සක්ඛති, සක්ඛිස්සති; හෙහිති, හෙහිස්සති; හොහිති, හොහිස්සති.

කයිරෙය්‍යස්සෙය්‍යුමාදීනං-.

කයිරා පරස්සෙය්‍යුමාදීනමෙය්‍යස්ස ලොපො හොති; කයිරුං, කයිරාසි, කයිරාථ, කයිරාමි, කයිරාම.

ටා-.

කයිරා පරස්ස එය්‍යස්සටා හොති; සොකයිරා.

එථස්සා-.

කයිරා පරස්සෙථස්ස ආ හොති; කයිරාථ.

ලභා ඉංඊනං ථංථා වා-.

ලභස්මා ඉංඊඉච්චෙසං ථංථා හොන්ති වා; අලත්ථං, අලභිං; අලත්ථ, අලභි.

ගුරුපුබ්බා රස්සා රෙ න්තෙන්තීනං-.

ගුරුපුබ්බස්මා රස්සා පරෙසං න්තෙන්තීනං රෙ වා හොති; ගච්ඡරෙ, ගච්ඡන්ති; ගච්ඡරෙ, ගච්ඡන්තෙ; ගමිස්සරෙ, ගමිස්සන්ති; ගමිස්සරෙ, ගමිස්සන්තෙ--ගුරුපුබ්බාති කිං? පචන්ති. රස්සාති කිං? හොන්ති

එය්‍යෙය්‍යාසෙය්‍යන්තං ටෙ-.

එය්‍යාදීනං ටෙ වා හොති; සො කරෙ, සො කරෙය්‍ය; ත්වං, කරෙ, ත්වං කරෙය්‍යාසි; අහං කරෙ, අහං කරෙය්‍යං.

ඔවිකරණස්සු පරච්ඡක්කෙ-.

ඔවිකරණස්ස උ හොති පරච්ඡක්කවිසයෙ; තනුතෙ.

පුබ්බච්ඡක්කෙ වා ක්වචි-.

ඔවිකරණස්ස උ හොති වා ක්වචි පුබ්බච්ඡක්කෙ; වනුති, වනොති.

එය්‍යාමස්සෙමු ච-.

එය්‍යාමස්සෙමු වා හොති, උ ච; භවෙමු, භවෙය්‍යාමු, භවෙය්‍යාම.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ ව්‍යාකරණෙ වුත්තියං ත්‍යාදිකණ්ඩො ඡට්ඨො.

සමත්තා චායං මොග්ගල්ලානවුත්ති ඡහි භාණවාරෙහි.

යස්ස රඤ්ඤො පභාවෙන භාවිතත්තසමාකුලං,
අනාකුලං දුලද්ධීහි පාපභික්ඛුහි සබ්බසො;

ලඞ්කාය මුනිරාජස්ස සාසනං සාධු සණ්ඨිතං,
පුණ්ණචන්දසමායොගා වාරිධීව විවද්ධතෙ;

පරක්කමභුජෙ තස්මිං සද්ධාබුද්ධිගුණොදිතෙ,
මනුවංසද්ධජාකාරෙ ලඞ්කාදීපං පසාසති;

මාග්ගල්ලානෙන ථෙරෙන ධීමතා සුචිවුත්තිනං,
රචිතං යං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමසන්දිද්ධමනාකුලං;

අසෙසවිසයව්‍යාපි ජිනව්‍යප්පථනිස්සයං,
සද්දසත්ථමනායාසසාධියං බුද්ධිවද්ධනං;

තස්ස වුත්ති සමාසෙන විපුලත්ථප්පකාසනී,
රචිතා පුන තෙනෙව සාසනුජ්ජොතකාරිනාති;